

RISKBILDER OCH KONTROLL AV UNGAS IKT- ANVÄNDNING

-en fallstudie

Lina Ydrefelt

Examensarbete (20p) i Biblioteks- och informationsvetenskap vid Lunds universitet.
Handledare: Monica Libell
BIVILs Skriftserie 2006:15
ISSN 1401-2375

©Lina Ydrefelt 2007.

Title

Images of risk and control of young peoples use of ICT A case study

Abstract

The use of Internet by children and teenagers has become a special field of interest. Certain risks are associated with young peoples use of this media and national and international measures have been taken to assess and counter these risks.

Library and informationscience have approached the subject of risks by looking at different software's, so called Internet filters, that is used to control and censor the access to Internet based resources. In the USA, where public services and institutions that provide Internet resources to children and youth have started to require censorship of the Internet, a debate has arisen concerning the use of so called Internet filters.

The theoretical basis of this master's thesis is related to the conception of risk, gender and childhood. The focus of the paper lies on young peoples use of information and communication technology (ICT) and how risks associated with young peoples use of the Internet is constructed by different parties involved in supplying Internet resources. By means of a case study at a primary school in Skåne and at the company Netscan in Malmö. This study aims to reveal risk constructions and the consequences these risk constructions lead to in the use of ICT by young people.

This paper shows that the risks associated with children's and youth's use of ICT is rooted in the understanding of the group that is at risk, the children. Childhood in the context of western civilisation/ western culture is therefore discussed from a constructionist point of view and the case study shows that children and teenagers are perceived as innocent, ignorant and passive. This point of view includes a crucial point on powerdistribution namely young people's position in society. The characteristics of constructionism has attributed to the formation of the view that children are subordinate in relation to the prevailing structure.

Besides childhood being an important component for how risks are constructed, young peoples gender is an important foundation. Gender and age interrelate and amplify each other and therefore an intersectionalistik approach must be applied.

The case study that has been conducted shows that risk constructions provide a mandate for limiting and regulating children's and youth's access to digital information and communication. It is also shown that the construction of scholarly information and knowledge is of vital importance for how the children and teenagers use of ICT is limited through extensive bureaucratic regulation.

Keywords:

Internet, Childhood, gender, social constructionism, Information, Communication

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	Inledning, syfte och problem	4
1.1	Inledning	4
1.2	Syfte och problem.....	6
2	Vetenskapsteori och metod.....	7
2.1	En socialkonstruktivistisk utgångspunkt	7
2.2	Forskarrollen och förförståelse	10
2.3	Val av uppsatsämne, min förförståelse.....	11
2.4	Fallstudien som metod.....	12
2.5	Min fallstudie.....	13
3	Teori.....	18
3.1	Konstruktionen av barn	19
3.2	Konstruktionen av genus	23
3.3	Konstruktionen av barn och risk.....	27
4	Risker i IKT-kontext	32
5	Fallbeskrivning	40
5.1	Netscan	41
5.2	Nätgenerationen.....	44
5.3	Att kunna hantera IKT.....	49
5.4	Reglering och blockering.....	55
5.5	Grooming och exploatering	66
6	Analys	73
6.1	Barn i avgränsade rum.....	73
6.2	Att göra genus.....	74
6.3	Barnen i risksamhället	76
6.4	Risksamhällets experter	79
6.5	Tillgängliggörande, reglering och empowerment	80
7	Sammanfattning	86
8	Referenser.....	88

1 Inledning, syfte och problem

1.1 Inledning

Internet¹ har förändrat kommunikationsvägarna och informationshanteringen för enskilda och grupper. Internet beskrivs också som det verktyg som mer än något annat förbättrat den enskilde användarens möjlighet att samla information² och att kommunicera. Internet är även ett medie som förstärkt möjligheten att bilda opinion, arbeta för mänskliga rättigheter och demokrati (Waltermann & Machill, 2000, s. 32).

Internetbaserade informationsresurser har också en viktig plats i informationsförsörjningen och kommunikationshanteringen för utbildning och företagande. Internet används frekvent av en stor del av befolkningen: I Sverige använde 76% av befolkningen i åldern 16-74 år Internet minst en gång i veckan år 2005 (SCB, 2006).

Samtidigt som Internet har bidragit till att göra vad som kan kallas efterfrågad information mer lättillgänglig ägnas uppmärksamhet i bland annat massmedia åt de negativa aspekter man upplever kan vara behäftade med surfande, chatt och e-post. I media återkommer riskbeskrivningar med användning av informations och kommunikationsteknik, som t ex det man beskriver som pedofilers aktivitet på chattforum och olika typer av spel som t ex poker samt försäljning av receptbelagda läkemedel, narkotika och alkohol via Internet. Pedagogen Ann- Britt Enochsson beskriver även att risken att ”fastna” och bli beroende av Internet lyfts fram som ett problem (Enochsson, 2001, s. 69 ff).

De riskbilder som tecknas av Internetanvändande är ofta relaterat till barn och ungdomar. Exempel på aktörer som arbetar mot dessa risker är organisationen Friends som våren 2006 startade en kampanj mot nät- och mobilmobbning (Friends, 2006) och

---

¹ Internet är ett begrepp som ibland relateras till all kommunikation och informationshantering via datorer varför en definition av begreppet kan vara på sin plats. Internet kan vi enligt Peter Dahlgren förstå som ett övergripande nätverk som kopplar samman mindre nätverk av datorer som sänder information mellan sig. Det avgörande för att detta system skulle fungera tillfredställande och få den globala omfattning och stora antalet användare som i dag var utvecklingen av world wide web (www)/webben. Denna gör att information kodas och kan sändas tas emot smidigt (Dahlgren, 2002, s. 20).

² Begreppen information och kommunikation kommer att problematiseras i kommande kapitel. För en diskussion om definitioner av dessa se stycke 5.3 Att kunna hantera IKT.

det Malmöbaserade företaget Netscan som på populära ungdomssajter³ söker efter vuxna vars syfte är att grooma⁴ barn.

Även Rädda barnen har verksamhet mot det man upplever som barns och ungdomars utsatthet på webbaserade forum men i deras verksamhet märks även Internets plats som ett dominerande kommunikationsforum för barn genom att föreningen samtidigt använder Internet för att nå barn och ungdomar i behov av stöd (Rädda barnen, 2006).

De risker som beskrivs med barns och ungas Internetanvändning leder på en institutionell nivå till att bibliotekens, skolans och kommunernas tillgängliggörande och begränsande av informations- och kommunikationsteknik (IKT)⁵ påverkas. Detta kan till exempel ta sig uttryck i att man försöker hindra att barn och unga konfronteras med så kallat skadligt innehåll. I USA och Kanada betyder detta att folkbibliotek och skolor genom juridiskt tvång sanktioneras att använda Internetfilter för att begränsa åtkomsten till webbplatser som innehåller (för barn) skadligt innehåll. Definitionen av detta skadliga innehåll är bland annat nakenbilder som inte har ett konstnärligt värde (se Bertot et al, 2004, s. 1131 ff och Jaeger et al, 2004, s. 1133).

Även i Sverige är filtrering av Internetresurser vanlig och en undersökning visar att ungefär 14% av kommunerna har centralt placerade filter som hindrar åtkomsten till webbplatser (Medierådet, 2004).

Att installera Internetfilter kan vara ett sätt för skolor, bibliotek och enskilda föräldrar att uppleva att man skyddar surfande barn och unga mot det som beskrivs som skadligt innehåll. Samtidigt tas initiativ för säkert surfande även på nationell och internationell nivå. Ett exempel är SAFT (Safety, Awareness, Facts and Tools) som är ett samarbete mellan ett par länder i EU och Norden. I Sverige är Medierådet ansvarigt för samarbetet och sprider bland annat skrifter med råd till surfande barn och deras föräldrar. En speciell dag har även inrättats internationellt för att öka medvetenheten kring säkerhet och Internetanvändande där fokus främst ligger på unga människor. Dagen inträffade senast den 7/2 2006 och kallas "Safer Internet day" och organiseras av INSAFE, European Internet safety network och engagerar barn, ungdomar och politiker globalt (SAFT, 2006).

Internet finns tillgängligt i många hem samt har blivit en vanlig del av skolans och folkbibliotekens informationsutbud för barn och unga. Hur förhåller sig och hanterar då de vuxna som tillgängliggör Internetbaserad information och kommunikation till riskbilderna?

---

³ Begreppet ungdomssajt tillhör ett vardagligt talspråk. Termen rekommenderas inte av svenska datatermgruppen. Istället menar de att begreppen webbforum, webbsida eller nätforum skall användas (Svenska datatermgruppen, 2007). Begreppet ungdomssajt är dock väl etablerat inom detta område. Därför kommer kontexten i den fortsatta redogörelsen att avgöra om ett vardagligt talspråk eller mer korrekta termer används.

⁴ "Grooming" är ett begrepp som betyder förföra i syfte att exploatera sexuellt.

⁵ I denna uppsats väljs begreppet IKT (informations- och kommunikationsteknik) framför det mer frekvent förekommande begreppet IT (informationsteknologi). Med begreppet IKT vill man ytterligare betona teknikens användning till just kommunikation. Här kan jämföras med television och radio som snarare kan beskrivas som informationsteknologi eftersom de är "envägsmedier" (Eliasson, 2005, s. 22). I dessa media finns således specifika sändare och mottagare medan man med Internetbaserad verksamhet snarare har flertalet aktörer som både tar del av och skapar information i ett flödande utbyte varför det kan vara meningsfullt att göra en åtskillnad av begreppen. I nuläget används de dock omväxlande för att benämna samma fenomen.

1.2 Syfte och problem

Trots att barns och ungdomars Internetanvändning är intresset för denna uppsats kan de vuxna sägas ha huvudrollen eftersom de tillhandahåller, tillgängliggör, kontrollerar och begränsar Internetbaserad information och kommunikation. De vuxnas agerande blir fundamentalt för de ungas tillgång till Internetbaserad information och kommunikation eftersom de i roller som föräldrar, lärare och bibliotekarier är intermediärer mellan informations- och kommunikationstekniken (IKT) och barnen. De vuxna köper in hård och mjukvara samt reglerar tillgången genom filtrering, regelverk och konstruktioner av normer och värden såväl hemma som i skolan och på folk- och skolbibliotek.

Hur tar de vuxna då del av konstruktionerna samt rekonstruerar riskerna? Hur tillgängliggör, bejakar, begränsar, kontrollerar eller övervakar de Internetbaserade resurser för användargruppen barn och unga? I föreliggande arbete vill jag undersöka uppfattade risker samt attityder och känslor inför de ungas Internetanvändning samt härmed även närma mig frågan om barns och ungdomars möjligheter att få sina Internetbaserade informations- och kommunikationsönsksningar realiserade.

Följande frågor ligger till grund för uppsatsen:

*Hur ser konstruktionen av de risker som förknippas med barns och ungas Internetanvändning ut?

*Hur ser konstruktionen av barn och barndom samt genus ut?

*Vilken betydelse kan dessa konstruktioner ha i synen på risk och IKT?

*Kan man förstå riskkonstruktionerna som avgörande för hur man tillhandahåller IKT till barn och unga eller dominerar andra aspekter?

*Hur kan man förstå de lösningar/åtgärder som föreslagits/vidtagits utifrån riskkonstruktionerna?

*Vad kan dessa lösningar/åtgärder betyda för de ungas tillgång till Internetbaserade informations- och kommunikationsresurser?

2 Vetenskapsteori och metod

2.1 En socialkonstruktionistisk utgångspunkt

Den kvalitativa forskningen innebär att man inte eftersträvar att studera *en* enda verklighet. Istället finns flera verkligheter baserade på hur människor skapar mening (Merriam, 1994, s. 30 f). Denna tolkning av kvalitativ forskning harmonierar med en socialkonstruktionistisk förståelse för kunskapsbegreppet som helhet och därmed för de metodologiska tillvägagångssätten och teoretiska förklaringarna för att nå denna. Kunskapen uppfattas härmed inte som en avbildning av världen. Istället för att återge vedertagna sanningar och erkänna sociala överenskommelser om språket som korresponderande med en iakttagbar realitet möjlig att beskriva så ifrågasätter man ”naturliga” kategorier och uppfattningar.

Att anamma en socialkonstruktionistisk kunskapssyn och därmed en relativistisk inställning till begrepp som sanning, verklighet och kunskap skall inte tolkas som att man ser konstruktioner som oviktiga eller möjliga att avsäga sig. Att skapa betydelser och förhålla sig till sin omgivning betyder att man ansluter sig till rådande (hegemoniska) diskurser och konstruktioner eller deltar i konstruktionen av motdiskurser. Att delta i det sociala livet, interagera och begripliggöra är därför diskursberoende aktiviteter. Judith Butler menar att vi inte kan leva, tänka eller förstå utan konstruktioner (Butler, 1993, s. xi).

I denna uppsats kommer en socialkonstruktionistisk ansats att anammas. Denna ifrågasätter rådande ordning och strukturer och menar att samhället kan konstrueras utifrån andra principer än de rådande beroende på hur man socialt och kulturellt begripliggör sin omgivning.

Inom socialkonstruktionismen är begreppet diskurs centralt och oftast talar man om kollektiv. Det finns dock olika inställningar till i vilken grad individerna är strukturellt styrda och i vilken mån den enskilde genom interaktion kan påverka och skapa sin egen självförståelse och påverka konstruktioner. Att inta en socialkonstruktionistisk position där man ger strukturella förklaringar förhållandevis stort utrymme innebär dock inte att man ser möjligheten till att skapa en metateori som objektivistiskt förklarar historiska och nutida skeenden, menar Vivien Burr. Det existerar ingen ”grand theory” eller en stabilt existerande ordning. Snarare är socialkonstruktionismen poststrukturell och ser social, kulturell, historisk och situationsbunden påverkan på konstruktionerna av vår verklighet (Burr, 2003, s. 12 ff).

Att ändå ansluta sig till att olika kategorier eller strukturer spelar en avgörande roll för samhällets utformning och individernas möjligheter betyder att man antar ett makroperspektiv inom socialkonstruktionismen. Vivien Burr beskriver att man inom

detta perspektiv ofta studerar maktojämlikhet som till exempel den sociala och kulturella konstruktionen av femininitet och maskulinitet (Burr, 2003, s. 22).

I min uppsats kommer jag använda ett makroperspektiv, vilket betonar strukturella förklaringar, men inte lämna frågan om subjektets utrymme till handling och möjlighet att påverka konstruktioner och sin egen förståelse för omvärlden därhän.

Vivien Burr frågar sig om en makro-socialkonstruktionistisk hållning betyder att det handlande subjektet går mot en säker död och att individen bara kan förstås som en utkomst av diskursiva och samhälleliga strukturer (Burr, 2003, s. 23). I denna uppsats kommer de handlande subjekten som förhåller sig reflexiva till konstruktioner också att synas och därmed skall frågan vidare belysas.

Olika förhållanden till individens möjlighet att konstruera verkligheten finns inom socialkonstruktionismen. För att förstå de olika möjligheter till utrymme man ger det enskilda subjektet kan man jämföra med socialkonstruktivismen. Vivien Burr beskriver att en del teoretiker eftersträvat att sammanföra konstruktivismen och konstruktionismen till en syntes. Dock har individen en mer framträdande position inom konstruktivismen då han/hon ses ha större möjlighet att inverka på konstruktionsprocessen medan konstruktionismen snarare betonar sociala krafter. Individen är därmed en tydligare agent i en konstruktivistisk förståelseram (Burr, 2003, s. 20).

Sanna Talja, Kimmo Tuominen och Reijo Savolainen har dock i sin presentation av metateorier inom biblioteks- och informationsvetenskapen gjort en stark åtskillnad mellan konstruktivismen och konstruktionismen. Den förstnämnda kopplas till kognitiva förklaringsmodeller medan den senare beskrivs som inriktad på språket och diskurser som förklaringsmodeller. Indelningen i metateorier inom denna översikt innefattar även kollektivismen vilken positioneras mellan konstruktivismen och konstruktionismen i sin betoning av kunskapen som en social entitet. Denna indelningsgrund hämtas främst från psykologin och pedagogiken (Talja et al, 2005, s. 79 ff).

Olika traditioner finns inom samhällsvetenskaperna för vilka gränser som dras mellan de kunskapssteoretiska fälten och som Burr belyste så finns även teoretiker som vill minska avstånden mellan konstruktivismen och konstruktionismen (Burr, 2003, s. 20). Talja, Tuominen och Savolainen menar också att de olika metateoretiska traditionerna inom biblioteks- och informationsvetenskap (B & I) kan ses som komplementära eftersom de ofta har olika empiriska undersökningsobjekt. De olika teoretiska ingångarna kan också ge olika typer av kunskap och genom att de möts i diskussion drivs utvecklingen inom B & I framåt (Talja et al, 2005, s. 92).

Är det härmed logiskt och möjligt att se till såväl konstruktionistiska förklaringsmodeller som konstruktivistiska? Inom konstruktivismen har relationen mellan individen och den omgivande kulturen ofta belysts på ett givande sätt vilket skulle kunna komplimentera en makroinriktad konstruktionistisk utgångspunkt. Hur de båda synsätten kan rymmas i en betraktelse blir tydligt genom den svenske sociologen Mats Hilde. Han använder sig av en konstruktivistisk förklaringsmodell för att beskriva att kulturen består av en väv av sociala betydelser som individen behöver för att kunna förhålla sig till sin omgivning och för att skapa mening och relation mellan oss själva och vår omvärld. Men samtidigt beskriver han hur dessa sociala betydelser konstrueras inom ramen för den befintliga, etablerade samhällsstrukturen. Denna skapar, för att motarbeta oordning och kaos, sanktioner och kontrollsystem för att skapa social ordning (Hilde, 1996, s. 23).

Att konstruktionen av den sociala verkligheten både är beroende av individerna och given av den sociala ordningen förklarades ingående av Berger & Luckmann i *The social construction of reality* menar Vivien Burr (Burr, 2003, s. 13). Genom deras teori kunde det förklaras hur världen kan bli socialt konstruerad av sociala praktiker och på samma gång upplevd av individerna som naturligt given och förutbestämd. Tillsammans skapar och upprätthålls alla sociala fenomen genom individernas sociala praktik (Ibid).

Berger och Luckmann beskriver hur den sociala praktiken, d v s individers interaktion och handlande, upprätthåller den sociala ordningen vilken därför aldrig kan beskrivas som given eller naturlig. Människans aktiviteter är istället beroende av sociala och kulturella förhållanden och formad av det förflutnas handlingar, menar de (Berger & Luckmann, 1966, s. 69 ff).

Författarna beskriver också att avgörande för den sociala ordningen är de institutioner som kontrollerar mänskliga handlingar och sätt att agera. Kontrollen sker genom skapandet och hänvisningen till fördefinierade mönster för beteende och kanalisering av dem i en bestämd riktning bland de många möjligheter som teoretiskt sett finns att välja. Inbyggt i institutionerna själva är dessa kontrollerande karaktäristika. Den kontrollerande faktorn finns där oavsett de sanktionerande system som också vidhänger institutionerna och skall stödja dem. Men även utan hänsyn tagen till sanktionerna verkar institutionerna som upprätthållare av den sociala ordningen och påverkare av de mänskliga valen och handlingarna. Sammanfattningsvis utövar institutionerna den primära kontrollen av ordningen (Ibid).

Att beskriva ”verkligheten” som ett resultat av människors i någon mening ofria och styrda handlingar kan sammanfattas som att man ser givna kategorier och kunskapsbegrepp som kulturellt relativa. Därmed kan också maktstrukturer som bygger på essentiella förklaringar utmanas. Inom socialkonstruktionismen finns olika inriktningar som är mer eller mindre inriktade på att synliggöra maktstrukturer i syfte att möjliggöra förändring. Vivianne Burr menar att dessa dekonstruktionistiska teoretiker bland annat lutar sig mot traditioner som byggts av maktkritiker och diskursanalytiker som Foucault, men beskriver även att maktanalysen är inneboende i konstruktionismen som helhet (Burr, 2003, s. 5 ff). Dessa inriktningar verkar ofta i polemik med andra kunskapsteoretiska uppfattningar och man kan därför ifrågasätta den harmoniska bild av komplementaritet som Talja et al framhåller (se Talja et al, 2005, s. 92).

Olika ontologiska och epistemologiska antaganden kan användas för att beskriva vad man menar är essentiella skillnader mellan till exempel vuxna och barn eller män och kvinnor och därmed bibehålla status quo. Att synliggöra och avkläda det naturliga och visa hur dessa kategorier konstrueras kan å andra sidan beskrivas som att synliggöra makt: Sociologen Jenny Kitzinger påpekar att en dekonstruktionistisk utgångspunkt innebär att uppmärksamma och namnge makt(en). Att beskriva hur konstruktionen ser ut är för henne att samtidigt dekonstruera i syfte att synliggöra maktasymmetrier (Kitzinger, 1997, s. 183 f). Härmed kan man, i polemik med Talja et al (2005), beskriva att det råder konflikt snarare än komplementaritet mellan olika kunskapsteoretiska utgångspunkter.

Är det med en utgångspunkt i dekonstruktionistiska och maktkritiska traditioner då möjligt att förändra maktstrukturer med en konstruktionistisk förståelse för ”verkligheten”? Vivien Burr pekar på faran med att se all kunskap och förståelse för vår omgivning som relativ och beroende av kulturell kontext och historiskt skeende. Är det då möjligt att hävda att någon ståndpunkt är mer värd? Är politisk handling och moral möjlig att formulera (Burr, 2003, s. 22 ff)?

Jenny Kitzinger menar att man genom att uppmärksamma innebörderna i de pågående konstruktionerna också gör det möjligt att göra anspråk på förändring (Kitzinger, 1997, s. 183 f). En socialkonstruktionistisk utgångspunkt kan därför användas för att uppmärksamma och omdefiniera innebörder och därmed dekonstruera vad det (kan) innebära att vara svart, kvinna, barn eller djur. Att konstruera och kategorisera tjänar alltid ett syfte. Burr beskriver detta som att konstruktioner och beskrivningar alltid sker utifrån någons perspektiv och därmed gynnar någons position (Burr, 2003, s. 8).

I denna uppsats kommer en socialkonstruktionistisk utgångspunkt bland annat användas för att problematisera hur man kan uppleva, konstruera och rekonstruerar barndom, genus och risk och vad dessa konstruktioner betyder för hur de vuxna begripliggör, kontrollerar, begränsar, övervakar och tillgängliggör Internetbaserad information och kommunikation för barn och unga.

2.2 Forskarrollen och förförståelse

Tolkningar av världen är socialt, kulturellt och historiskt beroende konstruktioner. Forskningsresultatet är även avhängigt av den forskare som genomfört en undersökning. I den kvalitativa forskningen ses härmed inte forskaren som en objektiv återgivare av den studerade verkligheten. Mats Hilde beskriver det som att man tar avstånd från den positivistiskt laddade forskning som konstruerar forskaren som distanserad och objektiv. Istället anammas en forskarroll som bygger på, och kännetecknas av, närhet och engagemang. Forskningen handlar om att studera den socialt konstruerade världen med hjälp av inlevelse och tolkningar. Den enskilde individens subjektiva upplevelser liksom aktörers handlingar och berättelser är av vikt (Hilde, 1996, s. 21 f).

Med en konstruktionistisk utgångspunkt är forskaren en avgörande del av hur resultatet blir och denne påverkas av sin förkunskap likväl som av den kunskapsteoretiska grund hon utgår ifrån. Wallén beskriver att forskaren själv och frågorna han/hon väljer att ställa är avgörande. Tolkningarna och teoriansknytningarna är därmed inte givna av observationernas resultat utan skapas mot bakgrund av den förförståelse forskaren har för ämnet och utifrån hennes syften (Wallén, 1996, s. 14 f).

Den brittiske sociologen Beverly Skeggs har studerat brittiska arbetarklasskvinnors liv genom en prisma av genus och klassmässiga faktorer samt hur dessa förhåller sig till eftersträvandet och konstruerandet av *respektabilitet*. Hon visar hur forskarens genus och klasstillhörighet är avgörande i forskningen genom teoriansknytning och hur man nalkas empirin (Skeggs, 1997, s. 1 ff). Genom hennes studie blir det tydligt hur impregnerade våra uppfattningar av verkligheten är av hur vi uppbär och konstruerar kulturellt och socialt kapital samt hur forskningen kan bidra till att upprätthålla konstruerade avstånd mellan olika klasser (se Ibid.).

I min studie kommer jag, som beskrivits, att undersöka uppfattade risker samt attityder och känslor inför de ungas Internetanvändning samt härmed även närma mig frågan om barns och ungdomars möjligheter att få sina Internetbaserade informations- och kommunikationsönsknningar realiserade. Hur min klasstillhörighet ser ut och vilket genus jag gestaltar liksom min etnicitet torde vara av vikt för hur jag analyserar mitt material samt hur jag förhåller mig till intervjudeltagarna och de till mig. Jag har under uppsatsarbetet därför förhållit mig reflexiv till frågor som i fall närhet eller distans kännetecknat intervjusituationerna och vilka begrepp och teorier som getts företräde vid tolkning. Ett av de viktigaste karaktäristika hos mig och intervjudeltagarna i denna uppsats bör dock ha varit ålder. Att vår ålder genom den sociala och kulturella

kontexten genomsyras av maktojämlikhet har till exempel Pierre Bourdieu visat (se Bourdieu, 1991, s. 159 ff). I mitt uppsatsarbete har jag bland annat intervjuat unga (i tonåren) och medelålders personer och har därför i intervjusituationen även försökt att reflexivt förhålla mig till den maktordning som ålder konstituerar.

Klass, genus och ålder hos mig påverkar den förförståelse i ämnet jag tidigare beskrivit liksom vilka frågor jag ställt till mitt material och hur jag lyckats samspela med mina intervjudeltagare. Som Sharan B Merriam påpekar är forskaren i en kvalitativ fallstudie ett avgörande instrument sensitivt gentemot den kontext i vilken företeelsen ingår (Merriam, 1994, s. 32). I mitt fall har jag därför sökt eftersträva att förhålla mig till dessa påpekanden då jag genomfört denna undersökning på magisternivå.

2.3 Val av uppsatsämne, min förförståelse

En forskares eller uppsatsskrivande students arbete måste ses i ljuset av samspelet mellan forskaren/studentens egen förförståelse för de studerade fenomenen och den kontext som undersökningen försiggår i. Förförståelsen utgör en resonansbotten genom uppsatsskrivandet eller forskningen. För mig har intresset för barns och ungas IKT-användning främst väckts genom mina döttrar, 10 och 4 år gamla, vilka har ett ständigt engagemang i Internetbaserade sociala relationer på kommersiella och föreningbaserade webbforum liksom glädje av kommersiellt Internetbaserat material och politiska information. Vid sidan av att jag får följa mina egna barns utveckling i förhållande till nätbaserad interaktion och informationsinhämtning så arbetar jag även sedan 2004 i styrelsen för en friskola. Därigenom har jag kommit i kontakt med många frågor om barns och ungdomars Internetanvändning och hur den ser ut i vuxenvärlden resonerar kring denna och hur de/vi tillhandahåller samt begränsar mediet för den aktuella åldersgruppen.

På skolan jag arbetar för har oro funnits för de risker som uppfattas med barns och ungdomars Internetanvändning. Föräldrar har gett uttryck för denna oro genom att framföra önskemål om att skolan skall installera ett filter för att begränsa åtkomsten till Internetbaserat material. Man har även bjudit in Internetanalytikern Mats Andersson från Netscan för att föreläsa om de problem han menar finns på skolors ungdomssajter i dag. Denna föreläsning väckte starka reaktioner, som kan beskrivas som oro, ilska och frustration, hos föräldrarna i publiken. Under våren 2006 beslutade skolan även att blockera forumet Lunarstorm. Detta beslut togs i strid med rådande Internetpolicy och beslutet föregicks inte av någon diskussion i styrelsen utan sågs som en praktisk fråga för lärarna och fritidspedagogerna att lösa.

I denna process som skolan, dess föräldrar, pedagoger och elever genomgått har många frågor väckts hos mig om de starka känslor som är kopplade till barns och ungdomars Internetanvändning och webbplatser som till exempel Lunarstorm (2006), Snuttis Community (2006), Hamsterpaj (2006) och Snyggast (2006). Jag har även i anslutning till detta haft orsak att reflektera kring Internetanvändningen i en biblioteks- och utbildningskontext och vilka gränser som konstrueras för denna.

I föreliggande uppsats hoppas jag genom en fallstudie på en annan skola få en djupare förståelse för de resonemang, diskussioner och normer som skapas kring barns och ungdomars Internetanvändning. Dessa aspekter kommer att ses mot bakgrund av de så kallade risker med mediet som gör att man till exempel bjuder in Mats Andersson, en Internetanalytiker som ser ut att vara tongivande inom denna diskurs.

2.4 Fallstudien som metod

I mitt uppsatsarbete ville jag följa upp de tankar som väckts på den friskola jag arbetar för. En socialkonstruktionistisk utgångspunkt var för mig given för att närma mig ämnet. Men vilka metodologiska verktyg kunde användas? Vivien Burr beskriver att diskursanalysen ofta används vid en konstruktionistisk förståelse men att det inte är metoder i sig som avgör deras möjliga korrespondens med denna ontologiska grundsyn. Istället utgör socialkonstruktionismen en löst sammanhängande grupp av teoretiska perspektiv och diskursanalyser och olika metodologiska angreppssätt kan anammas. Avgörande i en socialkonstruktionistisk tradition är hur metoderna tillämpas och att de inte används med övertygelse om universell sanning (Burr, 2003, s. 150). Den konstruerande kraften hos språket är det som står i fokus för varje socialkonstruktionist, betonar Burr, och därför är analysen av språket och andra symboliska former den använda metoden. Dock är ett flertal metoder tänkbara eftersom det snarast är hur man hanterar och ser på statusen hos det insamlade materialet som står i fokus. Kvalitativ metod och analys av intervjuutskriften och annan skriven text är vanligt förekommande tillvägagångssätt (Burr, 2003, s. 24).

Den dynamiska miljö som skolan utgör med sin mångfald av vuxna och yngre aktörer föreföll mig vara en givande kontext att studera de Internetrelaterade riskbilderna i. Jag valde därför att göra en fallstudie på en grundskola för att belysa och exemplifiera mitt problem och därmed göra en bred studie där många aktörer kommer till tals.

Pedagogen Sharon Merriam beskriver att fallstudien är en metod som används inom olika discipliner och därför fylls med olika innehåll utifrån olika traditioner. Det centrala i metoden är dock, som själva begreppet i sig berättar, att man väljer ett fall utifrån syftet att på djupet studera en utvald situation eller ett problem i dess kontext (Merriam, 1994, s. 9 ff). I denna uppsats är det en skolas tillhandahållande av IKT, och hur aktörerna på denna agerar och resonerar kring barns och ungas Internetanvändning som belyses.

Merriam skriver även att fallstudien fokuserar på hur grupper av människor hanterar och närmar sig problem relaterat till den kontext i vilken händelsen/situationen försiggår (Merriam, 1994, s. 26 f). Detta betyder att jag kommer se på hur aktörerna på den aktuella skolan hanterar, d v s resonerar kring, påverkas av och återger, de konstruktioner av risker som är förknippade med barns och ungas Internetanvändning.

Det fall jag sökt upp och valt är en skola där man uppmärksammat Internetrelaterade trakasserier. De riskbilder som kommer dem till del genom t ex föreläsningar och media kommer tillsammans med frågor om tillhandahållande och begränsning att belysas genom fallstudien. Ur de ungas synvinkel kommer behållningen av och problemen med Internetbaserad information och kommunikation beskrivas.

Merriam skriver att man ställer sitt fall, den studerade händelsen eller situationen, i relation till en samhällelig kontext, kulturella normer, värderingar, djupt liggande attityder och liknande (Ibid.) Med en socialkonstruktionistisk utgångspunkt betyder detta att jag kontextualiserar genom begrepp och teori som förefaller vara centrala konstruktioner inom den studerade diskursen.

Merriam menar att olika mål kan finnas med att genomföra en fallstudie men att den alltid syftar till att göra en genomträngande undersökning av ett begränsat fenomen. Utgångspunkten är en holistisk ansats men hur resultatet analyseras och redovisas skiftar. Fallstudien kan syfta till att bredda kunskapen inom det aktuella området och därför redovisas rent deskriptivt. Andra fallstudier redovisas efter en omfattande analys på olika nivåer med genomtänkta teman eller begrepp för att ge det empiriska materialet

mening. Hur fallstudien struktureras och graden av teoretisk anknytning eller vad som kan kallas deskriptiv återgivning avgörs av den som utför fallstudien och hans/hennes ämnesmässiga hemvist (Merriam, 1994, s. 11 ff).

Min studie kontextualiseras och ges mening genom den socialkonstruktionistiska förståelsen och ett antal teoretiska utgångspunkter som jag menar är avgörande för hur riskerna och aktörerna konstrueras. En svår balansgång anträds genom att fallstudien med dess många relevanta aktörer beaktas samtidigt som studien skall hållas samman kring fokus. Holismen är härmed ett tankesätt som anammas samtidigt som ett fåtal teman måste ges företräde för att begränsa uppsatsens omfång.

Fallstudien tycks många gånger syfta till att studera en enhet för att kunna bidra till förståelse för de problem man angriper på en mer generell nivå menar Merriam. Detta beskriver hon som att det undersökta fallet är viktigt som åskådliggörare, något som är viktigt för företeelsen i fråga och vad det kan innebära (Ibid). Den fallstudie jag genomfört på en skola belyser hur genus och ålder konstrueras och om dessa konstruktioner är avgörande för hur man resonerar kring IKT samt tillhandahåller och/eller begränsar mediet. Ålder och genus är samhällseliga socialt och kulturellt beroende konstruktioner och IKT-användning är, som beskrivits i inledningen, en viktig artefakt på olika samhällsområden. Inom biblioteks- och informationsvetenskapen är Internetbaserade informations- och kommunikationsresurser av intresse liksom ungas tillgång till dessa resurser och s k kompetens att använda dem. Härmed kan denna studie beskrivas som intressant i en större kontext. Merriam menar dock även att syftet kan vara att utveckla generella teoretiska påståenden om regelbundenheter i sociala strukturer och skeenden och dess plats i en större kontextuell förståelse av ett problem som genom att belysas i ett enskilt, avgränsat fall ger generaliserbar relevans (Ibid). Med en socialkonstruktionistisk kunskapssyn kommer jag dock inte se denna generaliserbarhet som lika med möjligheten att skapa en metaberättelse om ett studerat fenomen.

Fallstudien är till sin karaktär *induktiv*, menar Merriam. De slutsatser och resonemang samt de teorier man tillämpar på undersökningen får stöd i det insamlade materialet. Istället för att närma sig ett problem med en teori för att se om den kan ge förklaring till empirin så samlar man in materialet och under analysarbetets gång ser man vilka teorier som kan verka tillämpbara (Merriam, 1994, s. 27). Mitt uppsatsarbete har dock inte växt från deskriptiv empiriåtergivning till en teoretisk anknytning. Den har tagit sin utgångspunkt i empirin men har växt genom ett växelspel mellan empiriåtergivning och teoretisk anknytning. Med en konstruktionistisk ansats blir redovisningen av empirin inte fruktbar utan en teoretisk prisma.

2.5 Min fallstudie

Min fallstudies empiriska del är förlagd till en grundskola i Skåne. Skolan är som institution en central del i vårt samhälle. I skolan tillbringar barn och unga en avgörande del av sin tid och tar del av den kunskap som de anses behöva för att leva och agera i vårt samhälle. För studiens fokus, IKT och riskbilder, utgör skolan en kontext där ämnet gång på gång uppmärksammas och bearbetas. Informations och kommunikationsteknik är verktyg för utbildning likväl som för kommunikation och informationsinhämtning i den övriga livskontexten för barn och unga.

Vid sidan av de intervjuer jag genomfört har denna uppsats tillblivelse förutom sedvanliga litteraturstudier i ämnet även kommunicerat med erfarenheter som hämtats

genom egna aktiviteter på s k Community⁶ och sidor med s k skadligt innehåll samt genom kontinuerligt intresse för de samhälleliga diskussioner som ämnet innefattar. Detta genom att jag ständigt följt upp de stigar som uppsatsarbetet lett in på för att kunna förstå mina intervjudeltagare och andra aktörer som uppmärksammas genom sekundärkällor. Uppsatsen bygger således förutom intervjuer på litteratur, tidningsartiklar, uppmärksammande av organisationer, företag och pågående projekt för säkert Internetanvändande för barn och unga. Dessa har relaterats till dominerande konstruktioner av risker, lösningar och värderingar. Exempelvis kommer jag att beskriva företaget Netscan som arbetar med att föreläsa om Internetrelaterade risker för barn och ungdomar. Tyngdpunkten i uppsatsen kommer att ligga på den egna undersökning jag genomfört på detta företag samt på en grundskola eftersom syftet med en fallstudie just är att fördjupa sig i ett enskilt fall. Detta fall utgör ett exempel på en kontext som är av vikt för problemet och därigenom visa hur uppsatsens problem kan belysas, begripliggöras och förstås.

Hur fallstudien genomförts och i uppsatsen disponerats är relaterat till den socialkonstruktionistiska förståelsen jag lutar mig mot. I denna står språket i centrum och det skrivna och talade ordet är centralt. I min fallstudie har jag lagt stor vikt vid olika aktörers berättelser vilka jag tagit del av genom delvis tematiskt strukturerade djupintervjuer och den transkriberade text som dessa resulterat i. Fallstudien bygger därför främst på de sju intervjuer med sammanlagt nio deltagare som jag genomfört. Att jag valt intervjuer som min främsta metod beror på att jag velat se ur hur personer med olika roller och platser i konstruktionen av till exempel ålder förhåller sig till, begripliggör och omfattas av konstruktionerna. Jag har även sen tidigare uppsatsarbete goda erfarenheter av att intervjua.

Skolan jag valt som fallstudie kontaktade jag därför att jag kände till att där inträffat en situation med trakasserier som bland annat relaterades till Internetbaserad verksamhet. Mats Andersson från Netscan bjöds efter denna händelse in för att föreläsa för lärare och elever om riskerna med barns och ungdomars Internetanvändning. Vad som sedan hänt på skolan hade jag inte kunskap om utan vände mig till skolan och bad att få intervjua elever, skolbibliotekarie och rektor om IKT- användning. Mitt syfte var att få insikt i hur man till exempel bejaktar, tillhandahåller, begränsar, kontrollerar eller övervakar IKT-användning samt (re)konstruerar eller tar del av riskkonstruktionerna samt begripliggör den i en större kontext.

Det praktiska tillvägagångssättet för studien på skolan var att jag först tog kontakt med skolbibliotekarien på skolan och berättade att jag skrev en uppsats om barns och ungdomars Internetanvändande samt de eventuella problem och positiva aspekter man

---

⁶ Begreppet Community är inte rekommenderat av svenska datatermgruppen. Istället förordas, som tidigare nämnts, webbforum, nätforum eller webbplatser (se Svenska datatermgruppen, 2006). Begreppet är dock intressant genom sin dubbla betydelse. Med Community avses ju även en form av gemenskap eller ett samhälle. Denna betydelse finns inte i begreppen forum eller plats. Därför kan man fråga sig om detta engelska begrepp, Community, även skall övervägas att användas i svensk kontext då man vill betona positiva aspekter av den samhörighet som kan finnas i Internetbaserade miljöer. Att Internetbaserade forum kan beskrivas både i samhörighetstermer och som platser där en ny form av social kontroll blir möjlig beskrivs av Marc A. Smith och Peter Kollock i *Communities in cyberspace*. De beskriver hur de IKT-baserade nätverken möjliggjort att människor byggt mångfaldigade och skiftande sociala platser att mötas och interagera på men att utvecklingen samtidigt är alltför komplex för att beskrivas i dystopiska eller översvallande positiva termer (Smith & Kollock, 1999, s. 3f). Härmed blir det tydligt att vilka begrepp som används för att beskriva forum för kommunikation via Internet som t ex Lunarstorm (2006) behöver problematiseras. Därför bör man medvetet välja begrepp beroende på vilken innebörd man vill att de skall signalera.

kan uppleva med denna. Hon var positiv till mitt uppsatsarbete och talade med rektorn på skolan för att se om det gick bra att jag genomförde min undersökning där. Efter att även rektorn ställt sig positiv så tillhandahöll jag mina samt min handledares kontaktuppgifter och beskrev hur jag ville gå till väga i min undersökning. Denna beskrivning var att jag ville göra tre enskilda intervjuer med elever samt en gruppintervju med 2-4 elever samt även intervju skolbibliotekarien och rektorn. Rektorn bollade tillbaka frågan om genomförandet till skolbibliotekarien och gav henne därigenom rätt att godkänna mitt praktiska tillvägagångssätt. Skolbibliotekarien blev därför min fortsatta kontakt på skolan. Tillsammans med henne beslutade jag (efter en diskussion om mina möjligheter) att kontakta elever på skolbiblioteket för att få intervjudeltagare till min uppsats. Min första plan hade varit att presentera mig för en skolklass och därigenom skaffa intervjudeltagare men av tidsskäl utnyttjade jag istället den kontakt jag etablerat med skolbibliotekarien. Urvalet av intervjudeltagare blev således avhängigt av vilka elever som kom till skolbiblioteket samt att skolbibliotekarien presenterade dem för mig. Jag kan här känna att urvalet blev lidande av min bristande initiativförmåga när jag var på skolan under de första tillfällena och kände mig tvungen att ha skolledningens eller annan personals stöd för mina handlingar. Att skolbibliotekarien varit delaktig i mitt urval kan även förklaras av tidsskäl. Jag upplevde stor stress av att det var svårt att under kort tid bygga en god kontakt med skolan, nå de personer jag behövde samt med dem tala om undersökningens praktiska tillvägagångssätt. Skollov försenade ytterliggare starten av intervjuarbetet.

De elever jag intervjuat går i årskurs 7 och 9 och är som nämnts skolbiblioteksanvändare. Tre av de intervjuade går i årskurs 7. Jag fick genom skolbibliotekarien kontakt med två av dem och beslutade att intervju dem tillsammans. De hade med sig en tredje kamrat och även hon var villig att delta. Således blev detta en gruppintervju med tre intervjudeltagare. Jag intervjuade dem i ett avskilt rum i skolbiblioteket efter skoltid. De andra två intervjuerna var med en intervjudeltagare i varje och de gick båda i nionde klass. Den första var med en tjej och även henne intervjuade jag i ett avskilt rum i skolbiblioteket efter skoltid. Den sista intervjun var med en kille i årskurs nio och honom stämde jag träff med efter skoltid. Tillsammans letade vi reda på ett tomt grupprum där intervjun genomfördes.

De två övriga intervjuer som genomfördes på skolan var med rektorn och skolbibliotekarien. Rektorn intervjuade jag på hans arbetsrum och skolbibliotekarien i biblioteket efter stängningsdags. Att jag valt dessa båda att intervju bland skolans personal beror på att skolbibliotekarien i sitt direkta arbete agerar länk mellan IKT-resurserna och eleverna och därigenom har en viktig plats i tillhandahållandet av Internetrelaterade informationsresurser och kommunikation för eleverna. I hennes arbete ingår även att undervisa i informationssökning och att tillgängliggöra informationsresurser till sina användare. Rektorn har det yttersta ansvaret för skolan och för de beslut som fattats om Internetanvändningen.

Jag hade tänkt genomföra fler elevintervjuer men beslöt efter de tre första att avvakta och se hur långt mitt dåvarande material räckte. Men hänsyn till det stora transkriberade material som blev resultatet gjorde jag inga fler elevintervjuer eftersom jag ansåg att jag redan hade ett stort material att tillgå och det inte var tydligt för mig på vilket sätt fler intervjuer skulle komplettera den bild som framträdde.

Rektor och skolbibliotekarie har agerat gatekeepers i fråga om att släppa in mig på skolan och där möta elever. För barn under femton år föreligger också speciella råd vid deltagande i studier. Min undersökning är genomförd på en skola och därför syntes

rektorns roll vara central. Utifrån detta hade jag ett samtal med rektorn på skolan om de etiska implikationerna för de intervjuer som skulle genomföras. Utöver detta samtal med den person på skolan som har det yttersta ansvaret för elevernas välbefinnande har jag kontaktat de yngre elevernas föräldrar. I linje med de råd som vetenskapsrådet ger (Vetenskapsrådet, 2007, s. 9) har föräldrarna kontaktats och informerats om studien och deras barns deltagande. Föräldrarna har informerats om studiens syfte och intervjuernas genomförande. De har även informerats om att deltagandet är frivilligt. Föräldrarna har således kunnat inlägga veto mot att barnens berättelser används i denna uppsats. Jag har även, utifrån informanternas låga ålder, värnat om att inte återge någon typ av starkt personlig eller känslig information. Informanternas berättelser återges på en mer generell och allmän nivå då känsliga frågor behandlas.

Jag berättade även för samtliga intervjudeltagare på skolan, samt gav samma information till berörda målsmän, att resultatet av intervjuerna skulle redovisas utan att deras eller skolans namn nämndes. Steinar Kvale betonar att intervjudeltagarnas privatliv måste skyddas genom att intervjuerna behandlas konfidentiellt och att information som kan identifiera dem måste avlägsnas när intervjuernas resultat redovisas (Kvale, 1997, s. 109). Samtliga dessa aspekter är viktiga och har beaktats i uppsatsarbetet.

Kvale frågar sig också om intervjuer med barn skall vara tillgängliga för till exempel lärare och föräldrar (Kvale, 1997, s. 109). Den syn på barn som denna frågeställning implicerar harmonierar dock inte med denna uppsats teoretiska utgångspunkter. Barnen utgör istället subjekt vars röster behandlas med samma respekt och inlevelse som de vuxna intervjudeltagarnas. I intervjusituationen har jag låtit de intervjuade barnen/de unga och deras berättelse i hög grad styra samtalet, i linje med de traditioner som finns inom den kvalitativa genusforskningen⁷.

Utifrån dessa ståndpunkter har föräldrarna till de yngre informanterna därför informerats om de ungas deltagande men inte getts möjlighet att läsa igenom den totala intervjuutskriften, vilket inte heller efterfrågats.

För utomstående läsare kommer skolan i sig att förbli okänd men för dem som får tillgång till uppsatsen på själva skolan måste ytterligare steg tas i uppsatsarbetet för att skydda deltagarna. Att tre av deltagarna är under femton år gör användandet av intervjuutskriften än mer känsligt. Jag har därför med stor omsorg och försiktighet använt intervjumaterialet och gett skolan samt intervjudeltagarna fiktiva namn. Jag har även eftersträvat att återge intervjuerna på en generell nivå och sålla bort detaljerade och personliga resonemang.

Utöver intervjuerna som jag genomförde på den aktuella skolan intervjuade jag de båda Internetanalytiker som arbetar på företaget Netscan i Malmö. Jag kontaktade dem eftersom Netscan är en viktig aktör som synes ha stort förtroendekapital och ofta anlitas och omnämns i dessa sammanhang. Mats Andersson som grundat företaget hade även blivit inbjuden och föreläst på den skola som blev den empiriska grunden i min fallstudie. Han hade även föreläst på den skola jag själv sitter i styrelsen för och jag hade därför sett hur han arbetade och hur hans föreläsning togs emot i en större kontext. Jag intervjuade även Mats Andersson kollega Åsa Hansson som har andra

---

⁷ För en introduktion och exemplifiering av hur ett sådant förhållningssätt, där en subjekt- subjekt relation byggs mellan intervjuaren och intervjudeltagaren se t ex *Kvalitativ kvinnoforskning* av sociologerna Karen Davies och Johanna Esseveld (1989).

arbetsuppgifter på Netscan. Hon arbetar främst med det som kallas nätmobbning men även med skadligt innehåll på Internet. Båda intervjuerna på Netscan genomförde jag på respektive analytikers kontor och under arbetstid. De båda Internetanalytikerna kommer att citeras med namn eftersom de intervjuats om sitt arbete och i egenskap av kända aktörer inom fältet. De har båda upplysts om detta och gett sitt samtycke.

Till grund för samtliga intervjuer fanns intervjuguider att tillgå. Dessa arbetade jag fram utifrån ett antal teman som föreföll ha stor betydelse utifrån den förkunskap jag hade och de litteraturstudier jag genomfört. Målet var att samtliga förutbestämde teman skulle behandlas under intervjuerna men att deltagarna skulle ha stor möjlighet att påverka intervjuens förlopp och innehåll. I intervjusituationen lät jag också i hög grad intervjudeltagarnas berättelser styra intervjun och därigenom försökte jag vara lyhörd för vilka aspekter de tillskrev stor vikt. Härigenom blev det transkriberade materialet rikt i den mening att intervjudeltagarna kände sig fria att utveckla sina resonemang och själva belysa vilka aspekter de tillskrev betydelse. Många av de infallsvinklar som de betonade blev därför väl genomlysta. Baksidan av denna relativt fria och lyhörda intervjusituation var att det omfattande transkriberade materialet tedde sig spretigt och överfullt av skiftande och intressanta aspekter under det inledande analysarbetet och att navet i intervjuerna härmed skiftade. Utifrån ett av en fallstudies syfte - att vara holistisk - ter sig tillvägagångssättet relevant men utifrån det begränsade arbete en magisteruppsats utgör så gav upplägget ett svårbearbetat material.

Samtliga intervjuer spelades in i MP3-format och transkriberades ord för ord. Intervjuerna med Mats Andersson, Åsa Hansson och skolbibliotekarien varade var för sig ca en timme. Samtliga tre elevintervjuer varade under en halvtimme och intervjun med rektorn pågick under fyrtiofem minuter.

3 Teori

Som tidigare beskrivits syftar en socialkonstruktionistisk utgångspunkt till att visa hur (någon aspekt av) den sociala verkligheten (kan) konstrueras. Det som uppfattas som naturligt eller självklart kan härmed problematiseras och maktrelationer synliggöras. Med en konstruktionistisk utgångspunkt kan, som Kitzinger påpekade, makten namnges och därmed även en förändring möjliggöras (Kitzinger, 1997, s. 183).

Det socialkonstruktionistiska perspektivet har bidragit till att möjliggöra en förändring även genom att visa hur det naturliga, objektiva och essentiella konstrueras. Hur sociala fenomen och kategorier skapas och bygger på kulturellt avhängiga konstruktioner kan tydliggöras. James och Prout visar att även "objektiva" kategorier som bygger på biologiska förklaringar kan förstås som en ständigt pågående historisk process där en mångfald olika förståelser och indelningsgrunder blir möjliga. Exempel på sådana "naturliga" kategorier fyllda med sociala betydelser är genus och barndom (James & Prout, 1997, s. 231).

Genom politisk aktivitet och inom forskning har begrepp som kön, klass och etnicitet belysts och dekonstruerats och klassförtryck, rasism och sexism motarbetats och deras inbördes beroenden synliggjorts genom t ex *black feminism*. Begrepp som i dag blir alltmer betydelsefulla inom samhällsvetenskaperna och i politiska diskussioner är *artism* vilket syftar på relationerna mellan djur och människor och innebär upphöjande och förtryck av arter⁸ och *ageism* d v s förtryck som man baserar på konstruktionen och kategoriseringen av olika åldrar.

Kitzinger beskriver *ageismen* och hur dekonstruktionen av den sociala institutionen barndom och begreppet barn inte bara är något som sker i vårt tänkande och teoretiserande. Istället är det ett förhållningssätt som inkluderar kamp för att öka barns möjligheter och förändra den sociala och politiska kontext som barnen lever i (Kitzinger, 1997, s. 184).

I denna uppsats kommer konstruktionen av barn, genus och risk att stå i fokus och förstås som betydelsebärande begrepp skapade och återskapade genom interaktion samt upprätthållna och förstärkta av samhälleliga institutioner. Detta betyder inte att andra kategorier och begrepp inte är av betydelse, även andra former av diskurser och förtryck genomkorsar dessa konstruktioner. Att synliggöra dessa får dock bli en annan uppsats mål och syfte.

I de följande kommer dessa begrepp; barndom, genus och risk att problematiseras ur konstruktionistisk utgångspunkt och deras relevans för det undersökta området därefter anknytas genom min fallbeskrivning och analys.

---

⁸ Se *Skönheter och odjur: en feministisk kritik av djur-människa-relationen* av Lisa Gålmark (2005) för en introduktion till detta tänkande.

3.1 Konstruktionen av barn

Olika skeenden i livet fylls med olika betydelsebärande innebörder som knyts till ålder. James och Prout visar att barn och barndom är begrepp som inom alla kända samhällen fyllts med innebörder. Hur de konstruerats och barns ”omogenhet” fyllts med betydelser har dock varierat mellan olika samhällen och under olika historiska skeenden (James & Prout, 1997, s. 1 ff).

James och Prout menar att man till stor del analyserat barn och barns utveckling utifrån psykologiska förklaringar om barns behov och olika utvecklingsfaser som hos till exempel utvecklingspsykologins förgrundsgestalt Piaget. Dessa förklaringsmodeller har ofta anammats även inom t ex sociologin där man genom teorier om socialisering fokuserat på att barnet formas till en deltagare i den kulturella och sociala samvaron i samhället. Man har då fokuserat på de vuxnas roll för barnet som signifikanta andra för barnets utveckling och formande (James & Prout, 1997, s. 7 ff).

Den bild eller modell över barnets utveckling som har skapat inom västerländsk vetenskap har också framhållits som föredöme och exporterats till andra delar av världen. Västcentrerade vetenskapliga beskrivningar av barnets behov och utveckling har också gett intryck av att vara universellt giltiga och objektiva (Woodhead, 1997, s. 63 ff).

Med dessa utgångspunkter som fokuserat på vuxna som formare av barnet genom socialisation (eller barnets beteende, känslor, behov och tankar som en produkt av olika utvecklingssteg) har dock lite utrymme lämnats till att möjliggöra perspektiv där barnet fått agera som handlande subjekt beskriver James & Prout (James & Prout, 1997, s. 1 ff). Barndomen har därmed beskrivits som ett schema eller en upptrampad stig av olika stadier och därför har den inte uppmärksammats och behandlats som ett kulturellt och socialt konstruerat och avhängigt begrepp fyllt med innebörder som varit beroende av historiska skeenden och specifik kulturell klädedräkt.

James och Prout menar dock att detta inte betyder att man lämnat ”barnet” därhän inom forskningen. Barn har inte varit ”glömda” eller osynliga inom forskningen. De har snarare uppmärksammats, men då som *objekt* för forskningen och denna har bedrivits utifrån ett vuxencentrerat perspektiv som speglat olika praktiker där vuxnas agerande som professionella varit det centrala intresset som t ex inom utbildning. Detta har inneburit att man studerat barn snarare än återgivit eller speglat deras egna röst(er). Ett nytt paradigm är dock framväxande inom samhällsvetenskaperna (i konflikt med de utvecklingspsykologiska teorierna) där en socialkonstruktivistisk förståelse av begreppen barn och barndom anammats (Ibid).

Enligt detta förhållningssätt kan vi istället se och förstå barn och barndom som begrepp vars innebörder skapas genom pågående konstruktioner som är socialt, rumsligt och kulturellt avhängiga. James och Prout beskriver att nutidens konstruktioner bygger på historiska formationer samtidigt som de inbegriper tankar om hur framtiden skall gestalta sig. De betonar även de maktförhållanden som skapas genom uppdelningen: Dessa diskurser genomsyras av maktasymmetri bland annat mellan de som konstrueras som vuxna och de som konstrueras som barn. Denna uppdelning och isärhållandet baseras på uppfattningar av vad ålder betyder och hur den konstituerar en individ. Samtidigt genomkorsas barndomen även av andra diskurser om ras, funktionshinder, kön och klass (Ibid).

Även den franske sociologen Pierre Bourdieu framhåller samhälleliga, sociala och kulturellt betingade åldersindelningar utifrån sin kulturella förståelseram. Bourdieu visar hur maktanspråk är avgörande för hur ålder kontextualiseras och förstås: Ålder är

intimt förknippat med fördelningen av makt i samhället och äldre generationer har större tillgång till "egenskaper" än unga, för vilka möjligheterna är mer begränsade (Bourdieu, 1991, s. 159 ff). Härmed blir det fruktbart att som socialkonstruktivist tillgodogöra sig Bourdieus resonemang.

Det mindre register av egenskaper som står till buds för de yngre beskrivs av pedagogen Patrick Hernvall som att barnet betraktas, benämns och förstås som en "ännu inte individ" eller en person som *skall bli*. Att bli äldre innebär, menar även han, att få fler rättigheter, skyldigheter och möjligheter. Den kulturella konstruktionen av ålder och hur den mer eller mindre godtyckligt relateras till biologin handlar om makt, menar han, och intentionen är att särskilja åldersgrupper från varandra. Han gör även en jämförelse mellan olika sociala konstruktioner som begränsar individers livsutkomst: Ålder är en markör som fungerar marginaliserande för barn så som könet gör för kvinnor (Hernvall, 2001, s. 49 ff).

Vad betyder då ålder som vi tycker oss kunna betrakta genom biologiska förändringar för konstruktionen av barn? Är det inte iakttagbara förändringar som grundas i biologiska processer som avgöra hur vi konstruerar barndom och vuxenhet? Jenny Kitzinger betonar hur konstruktionen är kulturellt avhängig och inte given genom biologiska processer. Hon menar att barndomen inte i sig definieras av ålder. Barndomen konstitueras eller konstrueras istället genom en grupp av kvaliteter eller (brist på) erfarenheter som oskuldsfullhet, passivitet och inneboende sårbarhet. I västerländska samhällen beskrivs och uppfattas den autentiska barndomen som en bekymmersfri tid för lek och en asexuell och fridsam existens i den beskyddande familjen (Kitzinger, 1997, s. 165 ff).

Oskulden ser med Kitzingers blick ut att vara ett centralt begrepp, en kvalité som bygger på okunskap och en begränsning av möjliga erfarenheter (Ibid). Om man överskrider de erfarenheter som relateras till oskuld eller skaffar sig kunskap som inte tillhör konstruktionen av vad det innebär att vara barn skadar man även oskuldens gloria.

Som beskrivits ovan är det för den västerländska konstruktionen av barndomen centralt med den bekymmersfria tillvaron och konstruerade oskulden. Barnet är ovetande och i avsaknad av kunskap och kan därmed hållas i sin oskuldsfullhet och barndomen vara intakt. Vad är då oförenligt med oskuldsfullhet? Kunskap och oskuldsfullhet är i sig en kraftfull och inom sig uteslutande dualitet och att erövra kunskap betyder därmed att förlora oskuld. Denna konstruktion gäller i hög grad för barn men även för kvinnor. Oskuldsfullhet och ovetande betyder beroende. Härmed utgör oskuldsfullhet och okunskap beroende och underläge gentemot vuxna män. Att erövra kunskap betyder att man kan göra andra anspråk och därmed förskjuta maktpositioner. Därför betyder ovetande och oskuld en möjlighet att hålla grupper i avskildhet och underordning.

Begreppet oskuld och dess innebörd är därför av stor vikt för hur barn behandlas, "uppfostas" och kontrolleras. Hur man begränsar tillgången till kunskap beskrivs av Jenny Kitzinger: de vuxna hyllar barndomen som en tid av oskuld och använder denna som ursäkt för att exkludera barn från de vuxnas värld men även isolera dem från andra barns erfarenheter (Kitzinger, 1997, s. 169).

Jenny Kitzinger beskriver också att ett begrepp som relateras till oskuld och okunskap är passivitet. Ett barn som lever i passivitet och är beroende av de vuxna såväl för att förhålla sig till sin omgivande värld som för att agera och skyddas konstrueras. Att barn ses som passiva och att deras handlingar konstrueras utifrån denna bärande konstruktion i diskursen menar Jenny Kitzinger gör att vuxna har en oförmåga att se barns handlingar

och ageranden. Barn är inte förmögna att försvara sig menar man utan är istället i behov av de vuxnas beskydd. Även en inneboende sårbarhet sägs biologiskt höra barndomen till. Passiviteten och sårbarheten gör att barn skall beskyddas av de vuxna. De barn som t ex gör motstånd mot sexuella övergrepp eller agerar politiskt som grupp kommer därmed inte till allmänhetens uppmärksamhet eftersom vuxencentrerade diskurser osynliggör barns motståndsstrategier (Kitzinger, 1997, s. 169 ff).

Även Patrick Hernvall menar att barns röster ofta är nedtystade och ignorerade samtidigt som barn och barndom är en växande industri för andra aktörer som skall vakta över deras intressen. En mängd vuxna arbetar med och för barn utan någon hänsyn tagen till de ungas politiska eller ideologiska grund (Hernvall, 2001, s. 50).

Barnens intressen, åsikter, tankar och handlingar blir därmed svåra att uppmärksamma då de ses genom den prisma som den rådande konstruktionen av barn utgör. Därför blir det ovanligt att man lyssnar till de unga när man fattar beslut om deras liv, tid och aktiviteter. Sammanfattningsvis betyder detta en oförmåga att se barnen som jämbördiga handlande subjekt med egna agendor och ställningstaganden.

Barn och unga lever dock olika liv med olika önskemål och val. Hur dessa bedöms och bemöts avgörs av rådande konstruktioner av barn och av vuxna. För dem som handlar mot konstruktionen och fyller sitt liv med ett enligt diskursen "felaktigt" innehåll kan motståndet från aktörer som vill bevara den befintliga konstruktionen bli starkt. När individers erfarenheter eller sätt att leva inte ryms inom den befintliga konstruktionen av barndomen blir det å ena sidan tydligt vad det innebär att leva i barndomen enligt rådande konstruktion och å andra sidan vilka upplevelser som inte hör till de erfarenheter eller kvaliteter som konstruktionen innefattar. Anomalier blir härmed uppenbara och samhälleliga institutioners agerande för att upprätthålla diskursen liksom dess uttryck i interaktionen på en individnivå blir möjlig att synliggöra.

En av dessa anomalier beskrivs av Kitzinger. Erfarenheter som hör barndomen till motsägs av de upplevelser och erfarenheter det t ex betyder att utsättas för sexuella övergrepp. Sexuella övergrepp sägs därför vara ett övergrepp på själva barndomen. För barnet att bli utsatt för ett sexuellt övergrepp sägs ofta vara att förlora sin barndom eftersom oskuldfullheten därmed är bruten (Kitzinger, 1997, s. 168 ff).

En annan erfarenhet som inte är kompatibel med konstruktionen av barndomen är moderskap. James och Prout skriver att det innebär en anomali att vara mamma *och* tonåring. De tonåriga mödrarna lever inte upp till förväntningarna på vad deras ålder skall innehålla och konstrueras därför som ett socialt problem (James & Prout, 1997, s. 236 f). De tonåriga mödrarna bryter mot konstruktionen av barndomen men en kandidatuppsats visar att även konstruktionen av moderskapet bryts. De tonåriga mödrarna bekämpas av folkhälsoinsatser och uppmärksammas inom vetenskapen som individer som riskerar att gå ett problematiskt liv till mötes. De tonåriga mödrarna upplever sig också (för)dömda av verkliga och imaginära andra (Ydrefelt, 2003, s. 1 ff).

Samhälleliga institutioner sätter således in åtgärder mot grupper och individer som inte lever upp till de socialt konstruerade förväntningarna för sin ålder, medan avvikande från normen även leder till reaktioner på ett interaktionellt plan. Härmed blir, som tidigare beskrivits, en kunskapsteoretisk förståelse som betonar strukturer och samtidigt ser de kulturella konstruktionerna uttryckta och begripliggjorda i individers handlingar önskvärd.

Gemensamt för de hittills diskuterade socialkonstruktionistiska förståelserna för vad barn och barndom socialt konstrueras som är att de inbegriper konstruktioner av vuxna, barn och barndom som är genomsyrade av makt. Det är en asymmetrisk uppdelning och att vara barn innebär att ha brist på makt. Jenny Kitzinger använder begreppet "ageism"

för att benämna det förtryck som baseras på konstruktionen av ålder, barn och barndom (Kitzinger, 1997, s. 184) och menar att barnen genom att betraktas och behandlas som oskuldsfulla, passiva och sårbara hålls i okunskap, under kontroll och beskydd från vuxna. Främst är det föräldrarna och framför allt modern som skall beskydda barnet. Övriga vuxna skall hållas på avstånd. Man talar inte med barn om övergrepp eftersom det kan skada deras oskuldsfullhet. Istället är det ett protektionistiskt förhållningssätt som förespråkas. Barn skall skyddas och deras inneboende svaghet gör att vi uppmanas att vakta dem noga och t ex inte låta dem gå ut själva. Men beskyddet har ett pris - en stor tyngd läggs på föräldrarna, speciellt mödrarna, och situationen att barnen får leva ett liv i rädsla förstärks (Kitzinger, 1997, s. 173 ff).

Sammanfattningsvis kan sägas att barn och vuxna lever sida vid sida i olika sociala rum, med olika uppgifter och möjligheter att inhämta kunskap och att agera. Den tid som tillhör barndomen avstyckas från de vuxnas verklighet och arenor och ges en egen begreppslig, fysisk och mental plats. Isärhållandet kan därför beskrivas som strängt. Kitzinger beskriver detta som att barndomen är en institution som man kärleksfullt vill bevara och konservera likt ett utrotningshotat djur (Kitzinger, 1997, s. 176). Även Hernvall påtalar denna inhägnad av barndomen och menar att den skyddats och givits särskilda villkor (Hernvall, 2001, s. 50).

Barns möjlighet att inhämta kunskap och dela varandras erfarenheter är således begränsad. Hur kan situationen förändras? Kitzinger menar att de vuxna talar om makt men behåller det som ett ämne inom vuxenvärlden. Kommunikationen med barnen är begränsad. En väg som hon diskuterar för att förändra barns situation är det inom samhällsvetenskapen etablerade begreppet empowerment⁹. Dock menar hon att man med detta förhållningssätt lägger fokus på individens möjlighet till motstånd och detta kan överskugga den strukturella makt som vuxna har över barn. Barns upplevelse av maktlöshet kan inte bara bemötas med att de skall bli empowered (ung. styrkta eller bemyndigade) och ta makt över sin situation. Ett barns upplevelse av maktlöshet kan grundas i att situationen är så hopplös som den faktiskt upplevs. Maktlösheten är en del av barns liv och att förändra situationen kräver att barn får en praktisk upplevelse av makt och sina rättigheter, menar hon, snarare än fokus på maktlöshet som ett sätt för den enskilde att tänka. Kollektiv politisk handling är ett måste för att förändra maktstrukturerna och i dag finns inte frågan om att tala med barn om makt ens på den samhälleliga agendan (Kitzinger, 1997, s. 176 ff).

Att som barn agera mot vuxna, att kritisera eller kräva rättigheter som inte ges är härmed problematiskt. Ett begrepp för att vända sig mot överheten och agera från en underordnad position och därmed skapa sig själv som subjekt är situationen ”talking back” som den U S amerikanska feministiska forskaren bell hooks¹⁰ beskriver. Med detta syftar hon på agerandet när en person från en underordnad position talar mot en överordnad. Begreppet kan appliceras på perspektiv som ageism, rasism, klassförtryck och sexism (jfr hooks, 1989, s. 1 ff). Härmed blir begreppet empowerment trots allt ett begrepp med viktig innebörd med given tillämpning i diskussionen om maktstrukturer

---

⁹ Begreppet empowerment (samt former av detta som t ex empower och disempower) används även på svenska och betyder ungefär bemyndigande. Det är ett etablerat samhällsvetenskapligt begrepp som syftar till arbetet för att stärka individer i underordnade grupper och härmed möjliggöra maktförskjutningar.

¹⁰ bell hooks skriver alltid sitt namn med enbart gemener och citeras ofta på detta sätt av andra feminister.

och uppmärksammandet av underordnades kollektiva och individuella handlingar av motstånd.

För att konkludera har vi i kommande kapitel om riskbilder och barns möjligheter att få sina IKT- önskemål realiserade nu med oss ett teoribygge som synliggör att vår kultur beskriver och behandlar barn som ofärdiga individer. På vägen mot vuxenhet skall de leva i avgränsade rum och uppfostras, formas och disciplineras för att lämna barndom, oskuld och irrationalitet steg för steg enligt rådande konstruktion om vuxenblivande.

3.2 Konstruktionen av genus

Inom det som kallats kvinnoforskning, genusforskning och feministisk forskning har begreppen kön, könsroll och genus problematiserats. Dock har forskare tillhörande olika discipliner, traditioner och tidsepoker behandlat begreppen olika. En vanlig tolkning är att man i och med övergången till begreppet genus och genusforskning nått en större medvetenhet om den sociala och kulturella kraften i kategoriseringen av män och kvinnor. Dock har man genom konstruktionistiska betraktelser även kritiserat den dualistiska förståelsen av genus kontra kön som dominerat. Kön och genus är begrepp som under lång tid särskiljts då man velat komma ifrån användningen av begreppen som oproblematiserade synonymmer. Att särskilja begreppen och göra en (inte oproblematiserad) distinktion mellan begreppen genom att kön syftat till biologisk status medan genus använts för att beskriva den sociala och kulturella manifestationen av det biologiska könet är dock inte en nödvändigtvis befriande approach. Lorber och Farrell (1991) liksom Judith Butler (1993) har riktat kritik mot sammanlänkningen mellan de båda begreppen eftersom de menat att genus blivit en förlängning av, och reflekterande, det biologiska könet och att detta, biologiska kön, därför lämnats ”intakt” och inte dekonstruerats.

I ett socialkonstruktionistiskt perspektiv är, menar Lorber och Farrell, såväl genus som kön socialt skapade eller konstruerade kategorier liksom andra begrepp (t ex sexualitet och fertilitet) som traditionellt ofta förknippas med kön och biologiska fakta. Genus ses som ett av fundamenten för varje social ordning och därmed anammas även en socialstrukturell dimension i den konstruktionistiska förståelsen (Lorber & Farrell, 1991, s. 1ff) vilken kan sägas harmoniera med den tidigare beskrivna makroinriktade förståelsen för kunskapsteoretiska frågor.

Behovet av att dekonstruera även begreppet kön är mer än någon annan förknippat med Judith Butlers banbrytande arbeten. Även kroppar är i någon mening konstruerade, skriver hon, och det existerar härmed inget prediskursivt kön på vilket genus kan appliceras. Därmed finns inte heller en stabil punkt till vilken det ena eller andra genuset kan refereras. Könet är en normativ konstruktion och genus kan inte heller avskiljas och ses som en artefakt som vi på grund av att det är en konstruktion kan ta av och på ett stabilt kön genom våra val (Butler, 1993, s. x ff).

Man kan således välja att förstå begreppen kön och genus som sammanlänkade konstruktioner vilka dock i olika grad dekonstruerats. Begreppet kön kommer i denna teorigenomgång i stor utsträckning att lämnas därhän medan begreppet genus väljs, används och blir belyst som en socialt och kulturellt konstruerad kategorisering som upprätthåller betydelser och strukturerar samhället utifrån två köns-kategorier. Härmed antas inte att begreppet kön inte är en konstruktion som bör dekonstrueras. Dock finns en större medvetenhet om begreppet genus som en social och kulturellt formad entitet.

Då begreppet kön används i kommande kapitel åsyftas dock (i likhet med genusbegreppet) alltid den dominerande sociala och kulturella konstruktionen av det som uppfattas och kategoriseras som män och kvinnor, flickor och pojkar.

Begreppet genus är på inget sätt statiskt för att det beskrivs som en konstruktion vars innehåll man försöker att synliggöra. Att se genus som socialt konstruerade kategorier innebär att man måste se på genus som begrepp där innehållet kan skifta. Betydelser kan förändras över tid eller se olika ut i olika samhällen. Lorber och Farrell talar om genus i plural: Vad det innebär att vara en man eller att vara en kvinna växlar mellan olika generationer och är olika för olika etniciteter och religiösa grupper såväl som för olika sociala klasser. Vad som dock är definierande för de rådande genuskategorierna är att definitionerna man och kvinna måste vara uttydbara och möjliga att identifiera och definiera (Lorber & Farrell, 1991, s. 1).

Vad som också är signifikant för genusens konstruktion är att de bildar en dualism och förstås som motpoler till varandra i ett maktsystem där de också får olika värden. Detta illustreras av Yvonne Hirdman genom genussystemet. Hirdmans genussystem visar hur samhället genomsyras av maktrelationen mellan kvinnor och män och hur det som definieras och konstrueras som manligt respektive kvinnligt. Genussystemet är stabilt och likväl föränderligt och präglad av innebörder, maktanspråk och tillgång till egenskaper (Jfr Hirdman, 2001, s. 5 ff). Genuskonstruktionen sker i olika, väl avgränsade rum där det naturliga skapas och det avgörs vilken sort, art och väsen han och hon är. Genom segregeringen förstärks konstruktionerna av maskulinitet och femininitet, överordning och underordning (Hirdman, 2001, s. 93).

Även Lorber och Farrell framhåller att trots att innebörden i genus kan skifta måste de konstant konstrueras och rekonstrueras så att två genus är tydligt definierbara och åtskilda för att kunna vara en konstant del av alla sociala gruppers maktstrukturer. De (genusen) definierar överordning och underordning och hur man delar upp arbetet i familjen och ekonomin. Genus är en avgörande eller kanske t o m den mest avgörande sociala statusen och en viktig byggsten i den sociala ordningen. För en individ är det avgörande vilket genus man har för vilka möjligheter som står till buds arbetsmarknadsmässigt, utbildningsmässigt, för vilken auktoritet man kan ha, om man kan producera kunskap och kultur och hur man kan bilda och leva i en familj eller ge uttryck för sin sexualitet. Inom de sociala institutionerna betyder konstruktionen av genus att män och kvinnor behandlas olika. (Lorber & Farrell, 1991, s. 1 ff).

Genus kan socialkonstruktionistiskt ses som en viktig status och förutsägare av framtida och nutida möjligheter men genomkorsas liksom barndomen dock av andra kategoriseringar eller sociala stratifieringar. Lorber och Farrell menar att genus är sammanlänkat med andra maktstrukturer som t ex ras¹¹ och är avgörande för hur genus konstrueras. Både män och kvinnor är därför mer gynnade om de tillhör en favoriserad grupp. Men inom alla sociala kategorier är män överordnade kvinnor. Snarare än att förklara och förstå olika system och kategoriseringar som separata manifestationer av olika strukturer börjar man alltmer se dem som sammanlänkande och i beroende av varandra. Klass, kön, ålder och etnicitet är således olika stratifierande kategorier men

---

¹¹ Såväl begreppet ras som etnicitet är frekvent förekommande i aktuell diskussion och forskning (se t ex Mulinari & de los Reyes, 2005). Begreppet ras kan genom dess historiska betydelse ses som provokativt men skall förstås som en social och kulturell konstruktion.

avhängiga av varandra i sina manifestationer och utfall. De är olika byggstenar i den sociala ordningen (jfr Lorber & Farrell, 1991, s. 1 ff).

Om man dock fokuserar på konstruktionen av genus kan den inte bara sägas vara en viktig byggsten i den sociala ordningen på interaktionell nivå. Lorber och Farrell menar att de sociala institutioner som upprätthåller kontrollen i samhället (religion, politik, juridik, medicin) behandlar män och kvinnor olika. Kvinnor blir behandlade på ett sätt som "disempowers" dem. Detta gäller även för män från diskriminerade grupper p g a t ex ras. De mest missgynnade och socialt kontrollerade är dock kvinnor från diskriminerade grupper. De blir också mest utsatta för våld (Ibid).

Vid beskrivningar av såväl barndom som genus återkommer påpekandet att alla konstruktioner korsar och genomsyrar varandra. Viktigt är också att förstå att konstruktionerna förstärker varandra. Att förstå konstruktionernas inbördes beroende och strukturella samverkan innebär att anta en intersektionalistisk förklaringsmodell. Diana Mulinari och Paulina de los Reyes beskriver hur konstruktionerna av till exempel genus och etnicitet samverkar och förstärker varandra. Detta innebär att i det praktiska livet skapas en dubbel underordning för invandrade kvinnor (Mulinari & de los Reyes, 2005, s. 1 ff). Intersektionalitet kan även innebära att se på maktsystemen som ålder respektive genus och hur de samverkar. Konstruktionen av barndom och av genus är sammanlänkade och interagerande. Att vara flicka konstrueras av såväl ett betydelsebärande genus som åldersstyrda, vuxencentrerade diskurser och föreställningar om vad barndomen bör innehålla och hur barn skall förhålla sig till vuxna.

Genussystemets isärhållande av egenskaper och positioner syns även i Lorbers & Farrells (vilka menar att flickor och pojkar är mer lika än olika) användande av Rubins begrepp "sameness taboo" för att förklara hur kategorierna åtskiljs och differentieras. Samhället påtvingar detta tabu att vara lika för pojkar och flickor eftersom åtskillnaden konstituerar de båda kategorierna. För ett barn innebär det vid sidan av ras, etnicitet och klasstillhörighet att genus som en institutionaliserad kulturell och social status avgör och formar ens liv från födseln. Förståelsen för genus är djupt integrerad i vårt tänkande och vid födseln av ett barn börjar de signifikanta andra¹² runt barnet är göra genus/doing gender (Lorber & Farrell, 1991, s. 8).

Att "göra genus" är en aktiv skapande och konstruerande process. För barnet innebär det därför att genus såväl som ålder avgör ens livssituation, hur man bemöts och hur ens handlingar begripliggörs. Hur individen konstitueras genom interaktionen beror av om denna kategoriseras som en flicka eller en pojke. I uppfostran avgör det uppfattade biologiska könet och dess sociala och kulturella konstruktion av vidhängande förväntningar om maskulinitet och femininitet hur man talar till, ställer krav på eller utmanar respektive beskyddar ett barn. Förväntningar från det att barnet föds avgörs av om en liten flicka eller pojke fötts. I debattören och journalisten Nina Björks betraktelse av dessa genomgripande konstruktioner är det centralt hur institutioner reflekterar och bidrar till genusskapandet. Skolan, en viktig samhällsbärande och uppfostrande institution, upprätthåller och konstruerar genus genom att handla utifrån de uppfattade könskategorierna och bidrar därmed till att fastlåsa genusen i sina hänvisade positioner (Björk, 1996, s. 42 ff).

---

¹² Signifikanta andra är ett huvudsakligen beteendevetenskapligt begrepp. I detta fall syftar det på de betydelsefulla vuxna som finns kring ett barn.

Den vikt som läggs vid interaktionen för att tydliggöra önskvärda beteenden och skapa ”riktiga” pojkar och flickor är beroende av ständiga individuella handlingar och tillrättalägganden. Genus kan därför inte bara förstås genom att beskrivas som en social struktur. Den interaktionella nivån är framträdande och avgörande för konstitueringen och legitimeringen av genus. Därför är det (som beskrivits i avsnittet om socialkonstruktionistisk kunskapssyn) viktigt att samtidigt reflektera över strukturella förhållanden och de handlande subjekten. Att diskutera dessa som två olika fenomen betyder dock inte att man inte uppmärksammar de interaktionella uttrycken som speglingar av den strukturella nivån. Att ändå tala om dessa förhållanden som olika delar kan göra det enklare att förstå den pågående konstruktionen av genus: Viktigt i förståelsen och anammandet av genus som analytiskt verktyg har varit att skifta från ett statistiskt ”är” till ett aktivt och reflexivt ”gör”. I detta synsätt blir det möjligt att problematisera genuskonstruktionen på olika nivåer samtidigt som man ser deras inneboende beroenden.

Judith Butler har varit framträdande för sina teorier om performativitet eller iscensättande av genus och därmed bidragit till ett aktivt göra genus (doing gender). Hennes bidrag till genusforskningen har varit att problematisera och fördjupa förståelsen genom användandet av teatermetaforer för hur genus skapas och gestaltas genom interaktion (se t ex Butler, 1990, s. 1 ff).

Berger & Luckmann bidrog som vi minns till det kunskapsteoretiska bygget genom att belysa de olika nivåer som kultur och mening är beroende av och konstrueras genom (Berger & Luckmann, 1966, s. 69 ff). I linje med detta kan sägas att det inte går att upprätthålla genus eller åldersstyrda diskurser utan rådande strukturella och interaktionella uttryck. West och Zimmermann beskriver olika nivåers samverkan: De menar att vi i den dagliga interaktionen organiserar våra aktiviteter för att reflektera vårt genus. Vi måste göra genus, det är en tvingande aktivitet för att konstruera och rekonstruera skillnader mellan pojkar och flickor, kvinnor och män och befästa den obligatoriska heterosexualiteten. När en skillnad etablerats används den för att förstärka uppfattningen att genus är essentiellt. Den interaktiva och den institutionella nivån möts. De institutionella krafterna kan bibehålla distinktionerna mellan könen men de påförs naturlighet och riktighet genom den validering som sker genom interaktionen. Även på en individuell nivå måste kompetenta delaktiga medborgare/deltagare i ett samhälle göra genus och härmed uttrycka sin naturliga eller essentiella kvinnlighet och manlighet i relation till omgivande samhälle bestående av verkliga eller imaginära andra¹³ (West & Zimmermann, 1991, s. 13 ff).

Genus är ett kraftfullt ideologiskt verktyg som producerar och legitimerar de val och de begränsningar som sammanlänkas med den könskategori som man är förutbestämd att tillhöra. För en individ är genuset delvis det egna territoriet men även ett uttryck för institutionsbundna regleringar menar West & Zimmermanns (Ibid).

Olika fält är således del av skapandet eller konstruktionen av genus eller barn-vuxna som samhällsliga struktureringsprinciper. Det viktiga är dock insikten att i konstruktionen och upprätthållandet av ageism (Kitzinger, 1997, s. 184) eller

---

¹³ Imaginära andra är ett grundläggande och huvudsakligen beteendevetenskapligt begrepp som syftar på att vi ständigt förhåller oss till åskådare omkring oss, en slags disciplinerande publik som upprätthåller de sociala och kulturella krav, regler, normer och tabun som vår kultur utgörs av, oavsett om fysiska personer finns i närheten eller ej.

antiungdomsrasism (Bourdieu, 1991, s. 167) och sexism eller genussystem så är maktasymmetrin, överordningen och underordningen ständigt närvarande: Som vi minns beskriver Bourdieu att ålder ger rättigheter och möjliga erfarenheter och anspråk (Bourdieu, 1991, s. 159 ff). West och Zimmermann visar hur könskategorierna används som fundamentala kriterier för differentiering och att tillhörigheten till en könskategori avgör fördelningen av makt och resurser. När man gör genus skapar och återskapar man också sin plats i en maktrelation. Män gör överordning när de gör sitt genus. Den sociala ordning som skapas och upprätthålls uppfattas som reflekterande naturliga skillnader mellan könen. Denna uppfattning av naturlighet och essentialism är en mäktig förstärkare och legitimerare av de hierarkier som strukturerar samhällsordningen (West & Zimmermann, 1991, s. 32).

Olika fält och olika nivåer är del i den sociala konstruktionen av kvinnor, flickor, pojkar och män. Frågan om att förändra rådande strukturer och härmed skapa nya konstruktioner för hur vi begripliggör det vi upplever som grupper eller korrekt karaktäristik pockar på uppmärksamhet. Hur är det möjligt att dekonstruera och öppna för maktförskjutningar? West och Zimmermann konkluderar att social förändring måste ske på både institutionell, kulturell och interaktionell nivå (West & Zimmermann, 1991, s. 33).

3.3 Konstruktionen av barn och risk

Begreppet risk förekommer ofta i diskussioner om de problem man upplever eller befarar med barns och ungas Internetanvändning. Vad innebär det då att tala om risker? Riskbegreppet är centralt inom nutida samhällsvetenskapliga forskning och används bland annat socialkonstruktionistiskt för att beskriva riskernas plats i samhällsutvecklingen.

En framträdande teoribildning som beskriver begreppet som avgörande för västerländska samhällens utveckling är den tyske sociologen Ulrich Becks genomgripande arbeten om *risksamhället*. Detta har tagit plats som en betydelsefull samhällsvetenskaplig teori och beskriver en gryende samhällsformation och reflexiv modernitet som nalkas och där riskerna är av avgörande betydelse för samhällsinstitutionernas och den politiska sfärens ageranden. Viktiga riskscenarion är sådana som handlar om miljöförstöring och sjukdomar. Men det handlar även om arbetslöshet och olika former av otrygghet som drabbar individen och till sin form är strukturellt bundna men ändå uppfattade och bedömda som individuella. Riskernas konsekvenser uppfattas trots sin kollektiva anda ofta också som ett personligt ansvar. Detta beror på att risker är en form av handling: Risker är något som vi genom vårt agerande tar samtidigt som dess sammanlagda konsekvenser är utanför vår individuella räckvidd (jfr Beck, 1998, s. 29 ff).

Konstruktionen av riskerna på både individuell och kollektiv nivå upplevs dock som möjliga att bemöta och agera mot eftersom risker implicerar möjligheten till handling och kontroll. Mot riskerna kan samhället agera med olika insatser, strategier och verktyg, till skillnad från mot de hot eller faror som upplevs.

Sociologerna Engdahl och Larsson sammanför Ulrich Becks och Anthony Giddens samhällsanalyser och konkluderar att *faror* är utifrån kommande hot mot säkerhet och hälsa som är svåra att påverka. *Risker*, är däremot något man tar, ett beslut i vilket man väger potentiella för och nackdelar. Riskerna är sociala konstruktioner eftersom de inte

finns någon självklar tolkning av dem. Istället är bedömningen av dem och förslag till åtgärder öppet för tolkning (Engdahl & Larsson, 2006, s. 305 ff).

I Becks analys allena framstår dock inte riskerna som fullt så handfasta att de inbegriper ett aktivt reflekterande för och emot. Snarare varierar det hur man som läsare uppfattar riskerna mellan att de är oundvikliga och flyktiga och att de är handfasta och möjliga att bemöta (jfr Beck, 1998, s. 1 ff).

Avgörande och oomtvistligt tycks dock tidsfaktorn framstå i resonemanget. I riskerna finns ofrånkomligen alltid en tänkt framtid. Om denna skriver Ulrich Beck att den framtidsfaktor som finns i risktänkandet i hög grad har med föregripande att göra i och med att riskerna är en form av skador som ännu inte inträffat. I och med vår förnimmelse av att de hotar att drabba oss är de ändå verkliga och påtagliga i nuet. Risker kan därför läsas som en framtid som det är viktigt att förhindra (Beck, 1998, s. 47 ff).

Beck menar att riskerna i och med detta är både verkliga och överkliga. Den sociala styrkan hos riskerna är just att de projicerar framtida scenarion. De prognoser och hypoteser som fastställs i nuet har relevans för hur man förebygger riskerna. I risksamhället förlorar det förflutna sin makt över vår samtid till förmån för framtida scenarion. Beck menar därför att det ännu inte inträffade, fiktiva, blir orsak till dagens handlingar. Vi handlar i dag med medvetandet om riskerna, problem och kriser för att mildra deras konsekvenser. I diskussionerna om vår framtid har vi en ”projicerad variabel” eller orsak till våra nutida ställningstaganden och politiska och personliga handlingar (Ibid). Denna variabel är riskerna och vi kan konkludera att deras funktion i samhället således är av avgörande betydelse.

Det är dock inte alla former av möjliga risker som uppmärksammas eller konstrueras som om de vore av avgörande betydelse för samhället. Vilka grupper som är aktörer eller objekt i de skeenden som kan uppmärksammas är en del av orsaken till hur riskerna beskrivs, anammade och förebyggs. I pågående samhällsliga samtal och diskussioner kan risker antingen uppmärksammas eller lämnas därhän. Även dessa processer för att etablera och legitimerade en risk i det offentliga samtalet är av intresse ur ett konstruktionistiskt perspektiv. För denna uppsats är det avgörande vilka risker som konstrueras som värda uppmärksamhet och insatser? Förutsättningen för att vi ska agera och kalkylera med riskerna är att de sätts på den samhällsliga agendan samt vilken omfattning de tillåts att få genom tongivande aktörer. Ulrich Beck skriver om detta skede av konstruktion att riskernas aktualitet och existens varierar med mångfalden av värderingar och intressen hos samhällsliga institutioner och etablerade aktörer. För att vi skall planera och politiskt inbegripa riskerna måste de vara erkända. Så länge de inte är erkända undviker man att befatta sig med dem. Riskerna är ickeexisterande till dess att de är vetenskapligt anammade och uppmärksammade i samhällsdebatten och härmed bevisade, formulerade och legitimerade (Beck, 1998, s. 44 ff).

Avgörande för att riskerna skall erkännas och att insatser skall kunna komma till stånd är existensen av experter. Riskerna måste således konstrueras så att de blir del av samhällsdebatten genom den legitimeringen som olika instansers uppmärksamhet utgör. risksamhället är, skriver Beck, ett expertsamhälle. Dessa experter får stort utrymme och betydelse för hur vi agerar och hur samhället sätter in åtgärder mot riskerna (Ibid).

Men hur riskerna berör olika grupper i befolkningen är delvis avhängigt av olika strukturer i den nuvarande och nalkande samhällsformationen. Beck beskriver att klass och genus är viktiga strukturer som både kvarstår och förändras (Beck, 1998, s. 49 ff). Genus är ett fokus i denna uppsats, vilket klass inte är. Men som viktig stratifierande kraft i samhället skall detta perspektiv dock också lyftas eftersom det är viktigt i den

refererade, övergripande samhällsteorin. Beck skriver att klass- och risksamhällena överlappar varandra och de ekonomiska resurserna samlas hos de övre klasserna samtidigt som riskerna koncentreras till de lägre. Det är bland annat vår förmåga att hantera riskerna som påverkar den klassmässiga fördelningen av dem. Såväl utbildningsnivå som inkomst och tillgång till information avgör hur man kan förhålla sig till riskerna (Ibid.).

Vid sidan av klass är genus och ålderstillhörighet kategorier utifrån vilka risker fördelas. Hur riskerna begripliggörs är ständigt avhängigt av hur man förhåller sig till och efterfrågar samhälleliga insatser eller individers och grupper förändrade beteende utifrån dessa. För kvinnor och barn är det avgörande hur de konstrueras som mer värnlösa och i behov av skydd än män. Dessa karaktäristika är avgörande för hur riskerna beskrivs och för hur dessa grupper positioneras.

När man talar om barn och risk är det barnet som offer som står i centrum, menar Jenny Kitzinger. Konstruktionen av barn och barndom påverkar vilka risker som beskrivs och hur utsatta de unga är i relation till dessa (Kitzinger, 1997, s. 174 ff). Offerstatus relateras till makt eller snarare avsaknad av sådan. Avgörande för om man betraktas som offer är vilka kategorier man anses tillhöra och vilka karaktäristika som vidhänger dessa. Barnens uppfattade oskuldssfullhet, passivitet, sårbarhet och att de inte tar medvetna risker genom att till exempel röra sig på fel platser gör att de kan leva upp till konstruktionen av det ideala värnlösa offret som får sympati. Sympatin har dock ett pris, att vara ett idealt offer¹⁴ innebär att vara maktlös.

En viktig risk för barn är risken för sexuella övergrepp och som skall belysas i kommande kapitel är denna risk central även inom diskussionen om IKT. Kitzinger skriver om sexuella övergrepp och sexuell exploatering av barn och hur dessa problem uppmärksammas. Hon beskriver att man i allmänhet utmålar risken för sexuella övergrepp som en risk alla barn potentiellt är utsatta för. Fokus i denna betraktelse är att vilken liten flicka eller pojke som helst kan drabbas. Man tenderar att härmed att synliggöra barn som en riskgrupp snarare än de potentiella förövare, individer eller kollektiv som kan skapa denna risk. Fokus på de utsatta, barnen, matchas således inte av ett liknande fokus på förövaren och den överordnade gruppen (Kitzinger, 1997, s. 174).

Kitzingers analys att gärningsmannen osynliggörs kan motsägas av olika tendenser i samhället där man i diskussionen om s k kvinnovåld eller familjevåld försökt synliggöra att maktstrukturer avgör vilka som utsätts för våld. Här har man talat om ”mäns våld mot kvinnor” för att synliggöra över och underordning. Att begreppen kvinnovåld (män som slår kvinnor) och familjevåld (företrädelsevis män som slår kvinnor och barn) lever vidare bekräftar dock Kitzingers tes att offren står i centrum och gärningsmännen osynliggörs. Det går således att konstruera en underordnad grupp som offer medan det är svårare att konstruera en överordnad grupp som gärningsmän. Frågan är således främst när man ser grupper och när man ser individer. I denna teoretiska förståelse för åldersrelaterad risk tycks barnen förstås som en grupp medan vuxna i mindre utsträckning ses som en grupp i förhållande till gärningsmannastatus. Detta korresponderar med den maktanalys som beskrevs tidigare i kapitlet och där begreppen

---

¹⁴ Begreppet idealt offer används inom kriminologin och syftar på de offer som mest lever upp till de krav som ställs av vår kultur på en person för att denne skall uppnå offerstatus. Se *Det motspänstiga offret* av Ingrid Sahlin och Malin Åkerström (red.) (2001) för en introduktion.

ageism eller åldersstyrda diskurser och sexism respektive genussystem tydliggör hur grupper skapas och konstrueras utifrån rådande maktstruktur.

Att vara underordnad och konstruerad som maktlös innebär för såväl kvinnor som barn att svaghet och passivitet står i centrum. I beskrivningarna av övergrepp och exploatering av barn är det barns inneboende svaghet som gör dem till en riskgrupp menar Kitzinger. Därför bör barn vaktas noga och för föräldrarna och speciellt modern betyder detta ett stort ansvar att övervaka barnen. Förutom den börda som läggs på mödrarna innebär denna protektionistiska tendens en förstärkning av att barn behöver leva sina liv i rädsla. I sin mest extrema form uttrycker den protektionistiska filosofin att du skall "låsa in din dotter" vilket är ironiskt eftersom de flesta övergrepp sker i hemmet. Detta tänkande inbegriper också att barnen skall hålla alla andra vuxna än de egna föräldrarna på armlängds avstånd samt att behovet av föräldrarnas kontroll över barnet förstärks och förutsätts (Kitzinger, 1997, s 174).

Barnen är således en grupp som uppfattas som befinnande sig i en riskzon vilket kan leda till att de svarar på de vuxnas (främst föräldrarnas) beskyddande med rädsla. Men på vilket sätt uppfattas de vuxna som förövare? De har tidigare beskrivits att det är svårare att etablera gärningsmannastatus hos en överordnad grupp. Vad som dock blir tydligt i ovan refererade teori är att det är vuxna utanför den närmaste sfären som utpekas som en risk. Mot denna är det hemmet och den heterosexuella kärnfamiljen som anvisas som skyddande bastion. För flickor som skall beskyddas är genus en förstärkare av offerstatusen. Både flickors barnslighet och deras genus är avgörande för att de skall "låsas in" och övervakas.

Risksamhället beskrevs som en plats där åtgärder kunde och skulle vidtas. Experter hade också en central plats (jfr Beck, 1998, s. 1 ff). I Kitzingers (1997) analys är det dock främst den närmaste familjen som blir belyst. Sammanfattningsvis kan sägas att reaktionen eller svaren på riskerna man upplever att flickor eller barn i allmänhet är utsatta för är att genom beskydd begränsa de ungas livsvärld. Hur kan då dessa åtgärder tolkas maktkritiskt? Kitzinger menar att befästandet och förstärkandet av barnet som oskuldsfullt eller passivt och i behov av beskydd inte är en långsiktig eller kortsiktig lösning på exploatering av barn. Sådana paternalistiska lösningar verkar mot barns intressen och leder till att fler restriktioner läggs på barnens vardag under beskrivningen att det är för deras eget bästa. Restriktionerna riktas därmed mot dem som det är meningen skall beskyddas. Hur barndomen konstrueras, de unga behandlas och underordnas avgör att barn är sårbara (Kitzinger, 1997, s.185). Hur barnen konstrueras avgör således vilken makt och vilken kunskap de har och därmed hur de kan utsättas för övergrepp av en överordnad grupp.

I de dominerande beskrivningarna av barndomen som vi minns från kapitlets inledande delar är det lätt att betrakta barn som svagare och utan förmåga att skydda sig. Med en konstruktionistisk inställning kan denna tolkning dock problematiseras. Kitzinger menar att övergrepp och exploatering inte beror på barns inneboende natur eller på de ansvariga vuxnas bristande övervakning. Istället handlar det om att barn och vuxna särskiljs och olika erfarenheter och kvaliteter kopplas till de olika grupperna. För barnen innebär det passivitet och sårbarhet (Ibid.). Risken för övergrepp och exploatering är från detta maktkritiska perspektiv inte som tidigare beskrivits en anomali i barndomen annat än utifrån rådande konstruktioner, vilket också åsyftades. Kitzinger belyser att om man ser på konstruktionernas regelverk är övergrepp på barn ingen avvikelse utan en inbyggd risk i barndomen vilken beror på strukturellt förtryck (Kitzinger, 1997, s. 185).

En glidning finns härmed i hur riskbegreppet används av olika teoretiker som kan sägas ligga nära en socialkonstruktionistisk förståelse. Å ena sidan belyses risker som

reella problem, dock genomsyrade av hur olika grupper konstrueras och tilldelas makt. I linje med detta kan sägas att risken för övergrepp och hur dessa i sig konstrueras, uppmärksammas och debatteras bottnar i de strukturella förtryck som genomsyrar samhället.

I linje med Engdahl & Larssons (2006) samt Becks (1998) tidigare redovisade beskrivningar av hur risker konstrueras och måste legitimeras blir det dock möjligt att belysa hur riskernas själva existens är beroende av etablerade aktörers uppmärksamhet.

Hur riskerna ser ut, vilka risker som kan sägas (tillåtas) existera och bli bemötta samt hur de begripliggörs utifrån rådande maktstrukturer är frågor som i kommande kapitel skall relateras till barns och ungdomars Internetanvändning.

4 Risker i IKT-kontext

Som tidigare beskrivits har Internets framväxt, ökande omfång och funktion varit betydelsefull för företag och institutioner samt för människor i deras dagliga liv. Denna positiva beskrivning av Internets utveckling kan ibland sägas ha inslag av översvallande och utopiska visioner. Samtidigt finns det, som detta kapitel skall belysa, i uppmärksamheten kring Internet röster som kritiserat dess innehåll och användningsområden. Begreppet moralpanik kan här ibland finna sin tillämpning.

Centralt i senare års uppmärksamhet kring Internet har begrepp som säkert surfande och olika former av risker med Internetanvändning stått. Inom biblioteks- och informationsvetenskapen har denna utveckling bland annat väckt frågor om tillhandahållande kontra begränsning/censur av Internetbaserade informationsresurser och problemet med att filtrering ofta lett till att även sådan information som ansetts önskvärd filtrerats. I fokus av denna omfattande debatt har frågan om filtrering av folkbibliotekens informationsresurser stått och de tvingande lagar man infört i Kanada och USA. Dessa har, som tidigare nämnts, stadgat att Internet inte får tillhandahållas barn utan att filter installerats. I likhet med i diskussionen om Patriot Act så har farhågor rests om bibliotekens möjlighet till autonomi och informationsfrihet. I förlängningen har diskussion därför handlat om yttrandefrihet och värnandet av demokratiska värden¹⁵.

Diskussionerna om Internetbaserad information och kommunikation har dock inte enbart handlat om yttrandefrihet och tillgängliggörande av ocensurerade informationsresurser. I fråga om Internets inträde i biblioteksverksamheten menar jag att frågan om vad som är (värdefull och erkänd) information ställts på sin spets. En distinktion mellan informationssökning och kommunikation har här ibland försökt tillämpas. En magisteruppsats visar att den sistnämnda varit föremål för ifrågasättande från bibliotekarierna medan informationssökning setts med blidare ögon (Bask Davidsson & Andersson, 2004, s. 5 ff).

En av denna uppsats teoretiska fokus är barn och i frågan om Internetbaserade resurser kan man också fråga sig om en klyfta finns mellan barns önskemål om Internetbaserad kommunikation och bibliotekariernas samt lärares konstruktion av vad folkbibliotekens service respektive skolans IKT-användning skall bestå i. Hur man värderar ungas IKT-användning och betraktar Internetbaserad information och kommunikation i en bredare kontext beror troligen på många faktorer. Internet beskrivs, som strax skall belysas, ofta som en otrygg plats i behov av säkerhetsinriktade åtgärder och beskydd av unga. Sådana

---

¹⁵ I biblioteks- och informationsrelaterade tidskrifter har diskussionen om filtrering av Internetbaserade informationsresurser varit omfattande. För att överblicka och förstå implikationerna för denna se till exempel Jaeger et al (2004), Bertot et al (2004), Kranich (2004) och Simpson (2005).

beskrivningar och krav på användning av filter och andra begränsningar beskrivs ibland som sprungna ur moralpanik visar Simpson (Simpson, 2005, s. 115 ff). Dessa tongångar kan bättre förstås om man betraktar de starka skildringar av Internet som bland annat florerat i massmedia.

En av de problemorienterade beskrivningarna av Internet har handlat om brottslighet och skadligt beteende på Internet. Kriminologen David Wall har beskrivit hur det frekvent använda begreppet ”cyberbrott” konstruerades, etablerades och vilket innehåll det fyllts med. Den bild av Internets fram- och tillväxt som till en början kom allmänheten till del dominerades av IT-bolagens tillväxt och den revolutionerande potential som låg i den personliga och den kommersiella användningen av Internet, skriver han. Men denna anda förbyttes under mitten och fram till slutet av nittioalet. Därefter dominerade en syn på Internetanvändning som en aktivitet som också gjorde allmänheten sårbara för det som beskrevs som cyberrelaterade brott. Den massmediala uppmärksamheten skapade en känsla av att cyberterrorister, cyberföljare och cyberlurendrejare skulle skada allmänheten. Dessa ”aktörer” ingick i samlingsbegreppet ”cyberbrottslighet” vilket Wall menar till stor del skapats, etablerats och anammats av media. Begreppet är dåligt definierat och har inte någon klar referens i lagen utan inbegriper såväl olagligt som lagligt men s k skadligt beteende på Internet. Trots sin oklara definition har cyberbrottslighet ändå väckt starkt gensvar i media självt samt hos politiker och allmänhet (Wall, 2001, s. 1 ff).

Konstruktionen av en riskfylld Internetverklighet etablerades således och dominerande aktörer på samhällets arena bidrog till att bilden levde kvar. Som tidigare kapitel visat väcker beskrivningar av risker krav på åtgärder. Svaret på de problemtyngda konstruktioner som beskrivits är dess motpol: säkerhet. Många debattörer, forskare och författare har skrivit om vad som kallas Internetsäkerhet. En inriktning, som strax skall behandlas närmare, har handlat om att belysa uppfattade risker och behov av skydd för barn som använder Internet. Man skall dock inte framhålla en svartvit beskrivning av dessa konstruktioner och det samhälle de (kan) etableras i utan uppmärksamma de möjliga konstruktioner som fortlever och konkurrerar om tolkningsföreträde av samtida fenomen. En annan inriktning i diskussionen har velat betona barns skapande IKT-användning och i denna lyser riskbegreppet med sin frånvaro. Här refereras ofta till Don Tapscotts *Growing up digital The rise of the net generation*, i vilken barns och ungas IKT-användning som helhet men med betoning på Internetbaserad kommunikation, ses som en ofrånkomlig och positiv del av de yngre generationernas sätt att leva (Tapscott, 1998, s. 15 ff.).

Möjligt är dock att olika tidsmässiga skeenden ger olika konstruktioner mer eller mindre framträdande positioner och möjligheter att avgöra rådande diskussionsklimat och samhällseliga insatser. Diskussionen om Internetbaserade resurser har bland annat handlat om möjligheten att genom filtrering välja det Internetinnehåll som kommer olika användare till del. Men även om att genom kunskapsorganisatoriska insatser inrikta användare på att välja vissa kvalitetsgranskade resurser. Andra debattörer och forskare, ofta verksamma inom B & I, har pekat på behovet av utbildning i informationssökning för att ge användaren verktyg att finna, granska och aktivt välja den information som återvinns, vilket kommer att belysas i kommande kapitel. Hur diskussionen om Internetsäkerhet kommit att fokusera på barn samt involverat krav på aktivitet av olika aktörer och på olika nivåer för att uppnå den eftertraktade Internetsäkerheten är Waltermann & Machills *Protecting our children on the Internet* ett exempel på. De gör en omfattande genomgång av de många aktörer som de menar skall ta ansvar för Internetsäkerhet och hur s k skadligt och/eller brottsligt material på

Internet skall hanteras. Deras utgångspunkt är att trots Internets breda och skiftande utbud så är rasistiskt material, barnpornografi och terrorist-guider Internetbaserade företeelser som är ”alltför irriterande” för att kunna bortses från. Dessa uttryck måste motarbetas och olika aktörer på nationell och internationell nivå engageras för att skapa Internetsäkerhet, skriver de. Slutanvändarna vid datorerna har dock ett stort ansvar (vid sidan av Internetleverantörer och politiker) för vilket material de återvinner. Om användaren är ett barn är det dock den vuxne som tillhandahåller mediet som har ansvar för vilket material han/hon finner (Waltermann & Machill, 2000, s. 9 ff).

Waltermann och Machill ringar härmed in flera avgörande aspekter i efterfrågan av en säkrare Internetmiljö för barn och ungdomar. De utgår också, som redovisats, ifrån att slutanvändaren skall ta ett stort ansvar men här är den användare som tilltalas och åsyftas alltid en vuxen. I deras redogörelse efterfrågas dock även utbildning av barn och ungdomar. Denna utbildning handlar dock inte om att kunna hantera eller undvika skadligt material, istället är det möjligheten att källkritiskt kunna värdera återvunna informationsresurser som efterfrågas (jfr Ibid).

Som nämnts är författarnas genomgång av olika aktörers och institutioners ansvar omfattande. Betoningen på att slutanvändaren (en vuxen) tar ansvar för surfande barn är starkt betonad liksom att denne även bör skaffa sig information om samt använda tekniska filter. Övergripande ansvar från myndigheter efterfrågas dock också: Offentlig måste man finansiera upplysningskampanjer och ge stöd till sk hotlines dit olagligt material kan anmälas. Man måste även bygga internationellt samarbete om Internetsäkerhet menar författarna (Waltermann & Machill, 2000, s. 9 ff).

Men vid sidan av ett enskilt ansvar för Internetanvändningen och ett offentligt ansvar att utbilda Internetanvändare menar författarna även att ”Internetindustrin” skall bidra till finansieringen av hotlines samt till tekniska filter. Från de privata företagens sida skall man även anta uppförandekoder menar författarna. Dessa skall verka så att företagen blir tvungna att ta bort illegalt material på Internet. Dock skall de inte ha ansvar för att ta bort material som anses skadligt för barn, detta skall istället åligga (de vuxna) användarna att ta ansvar för. Författarna betonar fördelarna med att slutanvändaren filtrerar Internet. Ett bra filter menar man garanterar att användaren kan skydda surfande barn mot skadligt innehåll samtidigt som yttrandefriheten respekteras. Användandet av filter bör vara utbrett och den enskilde välja vilket material som skall visas i ens hem. Kulturella skillnader föreligger i vad man önskar filtrera t ex i hur hög grad man i ett land vill filtrera våld eller nakenbilder och därför skall filter anpassas och följa kulturella preferenser (Ibid). Tron på Internetfiltrering som en framkomlig väg för att bemöta de risker som beskrivs med barns och ungas Internetanvändning är således framträdande i refererade text samt nutida diskussion och praktisk tillämpad lagstiftning på området.

Vilka risker är det då som är framträdande och återkommande i konstruktionen av barn och Internetanvändning? Waltermann & Machills fokuserar på frågan om skadligt innehåll på Internet även om potentiellt hotfulla aktörers aktiviteter på Internet också beskrivs. Det skadliga materialet beskrivs bestå i bland annat ”how to do”- guider för terrorister och barnpornografi (Ibid).

Den svenske pedagogen AnnBritt Enochsson som länge engagerat sig i frågan om barns och ungas IKT-användning sätter in frågan om vuxnas farhågor för de ungas Internetanvändning i en historisk kontext. Hon menar att efter tidigare decenniers rädsla för videovåld så har oron för Internet tagit vid. Pornografin på Internet är en viktig orosfaktor som ofta framhålls, menar hon. Men även Internetberoende har setts som en reell risk med de ungas Internetanvändning. Större vikt lägger dock Enochsson just vid

vuxnas oro för att dåliga webbplatser skall påverka barn i en negativ riktning. Återigen är det pornografin som först står i centrum men även bombecept och nazistisk propaganda finns på agendan liksom oron för att barn och unga skall få sämre koncentrationsförmåga till följd av Internetanvändning (Enochsson, 2001, s. 69 ff).

I fråga om skadligt innehåll är det ofta bomber och pornografi som nämns. De vuxnas oro för pornografi och instruktioner i hur man tillverkar en bomb är exempel som också återkommer i Ulrika Sjöbergs arbete. Hon har under många år skrivit om barns och ungas medieanvändning och bland annat genomfört studier om hur unga använder och upplever Internet (se Sjöberg, 1999 och Sjöberg, 2002). Hon visar bland annat diskrepansen mellan de vuxnas oro och de unga användarnas attityd till Internetbaserad information och kommunikation. Medan de vuxna oroar sig så återkom de tolv och trettonåringar, som Sjöberg intervjuat, också just till dessa exempel men såg och betonade dock Internet främst som något positivt. Problembeskrivningar gavs därför ett begränsat utrymme (Sjöberg, 1999, s 22).

Att exponeras för innehåll som anses skadligt är ett genomgående tema i mycket litteratur och artiklar om barns Internetanvändning. Pornografin intar en särställning i denna uppmärksamhet. Olika perspektiv har också rests inom olika discipliner i fråga om hur barn och unga påverkas av tillgången till Internetbaserad pornografi utifrån frågor om socialisering och sexuell utveckling. En orsak till detta fokus kan vara Internets stora utbud av pornografi menar Peter och Valkenburg. De skriver att Internet är just ett sexuellt media i högre grad än någon annan mediatyp. De mest frekvent använda orden i sökmotorer har sexuell anknytning och författarna menar att sex i olika former är billigt och enkelt att nå på Internet. Detta gör att allmänhetens oro över ungas exponering för sådant material ökar (Valkenburg & Peter, 2006, s. 178 ff).

Även Ybarra & Mitchell konkluderar att tillgången till pornografi och barns ökade användning av Internet utgör en orosgrund för vuxna. Den omfattande användningen av Internet bland barn och unga i USA har lett till frågor om deras sexuella utveckling skadas av exponeringen för pornografi. Oron för att en hög andel skall söka pornografi på Internet kan dock vara överdriven, menar artikelförfattarna, eftersom de allvarliga riskbeskrivningar som rests i fråga om att unga exponeras för sexuellt material på Internet är kontroversiellt. Frågor har rests om pornografin bidrar till ett lössläppt sexuellt beteende, sexuella övergrepp, negativa attityder mot kvinnor och acceptans för aggressivt sexuellt beteende. Frågorna är dock inte nya utan har länge relaterats till exponeringen av pornografi. Skillnaden nu är att Internetbaserad pornografi står i centrum (Ybarra & Mitchell, 2005, s. 473). Samtidigt som oron och frågetecknen kring hur de unga exponeras för och påverkas av pornografin så är dock kunskapen om detta område liten (Valkenburg & Peter, 2006, s. 178 ff). Oron är således omfattande medan kunskapen om påverkan av pornografi är begränsad.

Men vid sidan av de många beskrivningarna av för barn "skadligt innehåll" på Internet finns skribenter och forskare som försöker överblicka diskussionen och beskriva dess olika positioner i ringhörnorna. Brian Simpson har antagit denna falkblick och menar att det finns två sidor i diskussionen om barns Internetanvändning och att dessa har olika verklighetsbeskrivningar. Den ena sidan är besatt av frågan om skadligt innehåll på Internet, menar han, medan den andra sidan svarar att diskussionen handlar om moralpanik. Denna dualistiska diskussion missar dock den djupare dimensionen av hur barn påverkas av Internetanvändningen menar Simpson. För honom är det centrala hur barns och ungas identitetsutveckling påverkas av aktiviteter i det som kallas cyberrymden. Frågan är om de identitets-spel som pågår i digitala forum gynnar barns identitetsutveckling eller om man endast stärker stereotyper genom att spela olika

identiteter och därmed påta sig ett konstruerat sätt att agera utifrån vilket innehåll olika genuskategorier och åldrar fyllts med (Simpson, 2005, s. 115 ff).

Riskbeskrivningarna om skadligt innehåll och de motdebattörer som beskriver denna oro som moralpanik har länge styrkt fokus i debatten om de ungas Internetanvändning. Men nu menar Simpson att en ny oro tagit allt större utrymme i diskussionen. Det är risken för att barn skall interagera med vuxna som betar sig olämpligt på Internet. Mötet mellan barn och vuxna på Internet handlar om oron för att de skall interagera på ett sätt som exploaterar barnet sexuellt, eller att interaktionen skall leda till fysiska möten mellan den vuxne och barnet. Detta är en aktuell diskussion som bland annat blivit viktig genom statliga regleringar som till exempel lagstiftning i Storbritannien (Ibid.).

I EU som institution och inom de enskilda medlemsstaterna har många diskussioner pågått kring hur man skall ställa sig till skadligt och/eller olagligt innehåll på Internet. Anette Höynä har i sin magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap gjort en diskursanalytisk undersökning av de olika teman som konstituerat arbetet med Internetsäkerhet för barn och unga i EU. Hon visar hur flera EU-organ har fokuserat på barnet och dess skyddsbehov. Men man har även valt att betona marknadskrafternas möjlighet att agera och inte begränsas av regler, restriktioner och lagstiftning (Höynä, 2005, s. 12 ff). Det kan därför sammanfattningsvis sägas att de enskilda ländernas tongivande aktörer, statliga regleringar och juridik är det centrala i förhållande till hur man reagerar och sätter in åtgärder mot uppfattade risker. Den svenska situationen skiljer sig till exempel i nuläget drastiskt från den brittiska. Den situation som råder i Storbritannien är starkt präglad av att kontakter mellan barn och vuxna på Internet regleras juridiskt. Denna situation är intressant eftersom tongivande svenska aktörer ser Storbritannien som ett föredöme, vilket vi skall återkomma till.

Brian Simpson har beskrivit och dekonstruerat denna brittiska lagstiftning som reglerar de kontakter som vuxna kan ta med barn på Internet. I den nuvarande lagstiftningen och i den utredning som föregick den (White paper on reform of sex offences och The sexual offence Act 2003, Section 15) pekas ut att Internet har förändrat möjligheten till kommunikation och hur man i praktiken kommunicerar. I utredningen som föregick den brittiska lagstiftningen menade man att ansvar behövde tas för dem som utnyttjar ”oskuldshelten” hos barn. Att grooma ett barn är inget nytt beteende, menade man också, men de nya vägar att kontakta barn som Internet ger gjorde ändå att nya frågor ställs på dagordningen om barns säkerhet (se Simpson, 2005, s. 116 f).

Det intressanta med denna utredning och den efterföljande lagstiftningen, menar Simpson, är att ingen sexuell aktivitet behöver ha förekommit för att ett lagbrott skall ha begåtts. Istället är själva intentionen straffbar då man groomat barnet (se Simpson, 2005, s. 117).

Storbritannien har med sin nya lagstiftning blivit ett intressant fall i diskussionen om det man kallat surfande barns säkerhet och utsatthet för risker på Internet. Initiativet att straffa intentionen att utnyttja barn har både kritiserats och setts som ett föredöme. Vid sidan av det brittiska exemplet med insatser mot grooming är det den U S amerikanska situationen som fortfarande står i fokus för en diskussion om konstruktionen av risker på Internet. I denna kontext är det dock inte främst grooming som diskuteras utan det skadliga innehållet som nyss beskrevs.

Jaeger, Bertot och McClure beskriver konsekvenserna av CIPA, The children’s Internet Protection Act. Denna fastslår att Internet skall filtreras när det tillhandahålls barn av institutioner. Härmed måste såväl folkbibliotek som skolor filtrera Internet för att inte begå lagbrott. Debatt för och emot denna lag har rasat och bland annat har

folkbiblioteken stått i fokus när man diskuterat gränsdragningar för filtreringen och dess konsekvenser att allt naket som inte har konstnärligt värde och/eller kan vara skadligt för barn skall filtreras. Tre områden har fastslagits skall blockeras på till exempel folkbibliotekens och skolornas datorer. Dessa är "obscent material", "barnpornografi" och "annat material" som är skadligt för barn (Jaeger et al, 2004, s. 1133).

Diskussionen om fördelarna och nackdelarna med filtrering fortsätter och en del menar att man filtrerar fel saker, att flera av problemen kvarstår trots filtrering och att CIPAs krav därför inte uppfylls trots t ex folkbibliotekens installering av filter. Nancy Kranich menar till exempel att bara en del s k skadligt innehåll blockeras av filter och att potentiella (vuxna) förövare (mot barn) inte alls stoppas av filtreringen. Hon menar därför att barn och vuxna istället genom utbildning i informationssökning och kritisk granskning av Internetbaserat innehåll skall göra surfandet tryggare (Kranich, 2004, 14. ff).

Paralleller kan dras mellan lagstiftningen i Storbritannien och USA eftersom de båda fokuserar på reglering av Internetanvändning i syfte att skydda barn. Brian Simpson menar att fallen är lika eftersom de konstruerar barnet som oskuldsfullt och i behov av skydd för att inte ta skada av s k skadligt innehåll eller potentiellt hotfulla män. Både den U S amerikanska lagstiftningen och brittisk lagstiftning syftar också till kontroll. Författaren exemplifierar detta med hur Child Online Protection Act från 1998 explicit påpekar att World Wide Web kan leda till att föräldrars uppsyn och kontroll över barn bryts. Man betonar även att det är ett staligt intresse att skydda barn från s k skadligt innehåll (se Simpson, 2005, s. 117).

Simpson menar också att som de olika lagstiftningarna formulerats är fokus att behålla den rådande konstruktionen av barndomen som en oskuldsfull tid. Hela beskrivningen av detta naiva barn bygger dock på att barnen är sexuellt naiva, sårbara och ärliga när de presenterar sig på Internet, konkluderar han. I denna konstruktion ingår inte att barnen själva deltar i identitetsmanipulation och liksom vuxna byter karaktäristika i sin Internetkommunikation (Simpson, 2005, s. 115 ff).

Simpsons analys visar att lagarna är baserade på synen att barn är oskuldsfulla, ärliga och sårbara. Implicit och explicit finns analysen att det är vuxna som förför barn och att det är från dem som barnen måste skyddas. Därför, menar han, är lagstiftningens utformning naiv och oförstående inför hur cybervärlden och identitetsmanipulation fungerar (Ibid.).

Här närmar vi oss frågan om Internet som en del av den sociala världen, sida vid sida med fysiska rum. Om man genom statliga eller andra regleringar vill begränsa eller förändra kommunikationen på webbforum eller vilket webbaserat material som kan återvinnas, vad innebär det då för tillgången till dessa rum/cybervärlden? Simpson menar att de lagstiftande initiativen kan ha minskat de ungas tillgång till Internet och härmed skadat de ungas möjlighet att utforska sin omvärld. I diskussionen saknas också frågan om i vilken utsträckning barn kan utöva ett visst självbestämmande i sin Internetanvändning. Istället rör sig diskussionen stramt kring de teman som nämnts (Ibid.).

Barns och ungas nyttjande av Internet för informationssökning eller för att skapa sociala kontakter eller utöva identitetsspel har fått litet utrymme i rådande diskussionsklimat. Brian Simpsons fråga om barnen kan ha ett visst självbestämmande i sin Internetanvändning återfinns inte i mittfåran i den pågående diskussionen. Snarare är det de potentiella riskerna som upptar medvetandet hos många skribenter. Finns det å andra sidan beskrivningarna av en givande och kreativ Internetmiljö för barn och unga?

Sharon R. Mazzearella har studerat unga kvinnors användning av Internet och deras möjlighet att där finna en fristad att diskutera angelägna frågor i samt skaffa sig en trygg arena för att interagera på. Detta har betytt att frågor som tidigare yppats mellan ett fåtal vänner i "flickrummet" nu istället kunnat flyttas till forum på Internet. Sharon R. Mazzearella menar att vi inte uppmärksammar vilken positiv funktion denna möjlighet kan spela i unga kvinnors liv (Mazzearella, 2005, s. 5). Internet kan således beskrivas som en plats som förändrar och förbättrar unga människors sociala möjligheter. Författaren menar dock att detta inte är den aspekt kring vilken diskussionen eller forskningen rör sig. Istället återkommer även Mazzearella till att fokus i dag är de vuxnas oro för att barn skall se saker på Internet som är olämpligt eller att barnen skall möta potentiellt farliga främlingar på Internet. Dock beskriver hon också att de flesta unga också har blivit kontaktade av vuxna på Internet men att majoriteten av dem inte är bekymrade över detta (Ibid.).

Härmed återkommer vi till frågan om hur bilden av Internet som en riskfylld plats konstrueras och tar fokus från andra möjliga ingångar att diskutera de ungas IKT-användning. I likhet med de aspekter som kriminologen David Wall (2001) beskrev menar medie- och kommunikationsvetaren Lynne Y. Edwards att allmänhetens uppfattning av Internet är mycket styrt av den mediebild som råder. Hur ser då den diskurs ut som i media skapas kring situationen på Internet? Allmänhetens uppfattning är att Internet är ett en otäck plats för unga där de kommer i kontakt med droger, sexuella förövare och pornografi. Vid sidan av dessa bilder konstruerar media också sin rapportering av Internetbrottslighet utifrån genomgående, återkommande teman och en inramning där unga flickor är offer. I artiklarna återkommer samtidigt beskrivningen av polisen som hjältar, eller mer specifikt de enda hjältar som kan rädda flickorna. Riskerna med de ungas Internetanvändning är stor och frågan är om våra fri- och rättigheter är det ultimata offret vi kanske måste göra för att skydda våra flickor (Edwards, 2005, s. 13 ff).

Edwards fortsätter med att sammanfatta rådande konstruktion av flickors riskfyllda Internetanvändning med att beskriva den dramatiska inramning som media använder sig av vid beskrivningen av cyberrelaterad brottslighet. Det är anonyma misstänkta, traumatiserade unga offer, ovetande och icke ont anande föräldrar och "the invisible nature of the crime" som återkommer i det massmediala material hon analyserat (Edwards, 2005, s. 27). Dessa teman gör berättelserna enkla att framställa i media och får ett stort gensvar hos publiken. Bland mottagarna av nyheterna är det speciellt föräldrar som reagerar starkt och känner oro och dåligt samvete för att de är ovana vid tekniken och för att de tagit in datorer och därmed cyberförövare i sina hem (Ibid.).

De som kommer till tals i artiklarna är främst polisen menar Edwards. De unga marginaliseras genom att inte få vara källor i artiklarna utan endast återfinnas som objekt i beskrivningarna, som offer i skeendena. Speciellt gäller detta för de unga kvinnorna och de är redan marginaliserade menar författaren. De unga flickorna beskrivs utifrån sin roll som offer i behov av skydd, både från förövarna och från teknologin i sig själv. Inramningen bidrar till att öka föräldrarnas oro genom att understryka mängden Internetbrott. Detta sätt att konstruera cyberbrott i media påverkar hur vi stödjer olika typer av lösningar för att stoppa brotten. Som nämnts är våra fri- och rättigheter kanske inte ett för högt pris att betala för säkerhet (Edwards, 2005, s. 15 ff).

Man kan härmed säga att media framstår som en viktig konstruktör av riskerna och att lagstiftningen i USA och Storbritannien speglar dessa konstruktioner av s k skadligt innehåll, skyddsbehövande oskuldsfulla barn och hotfulla vuxna aktörer på webbforum. Samtidigt som media belyser Internetbrottslighet och skapar riskmedvetenhet hos vuxna

i form av beslutsfattare och föräldrar så menar dock Enochsson att man inte koncentrerar forskning på att försöka återge magnituden av problemen/riskerna. Hon påpekar att lite forskning gjorts där man kopplar frågan om föräldrars oro till vilken "reell risk" som föreligger (Enochsson, 2003, s. 7). Sammanfattningsvis kan sägas att barn och ungas upplevelser av "risker" och problem på Internet skiljer sig från vuxnas. De ungas uppfattningar förefaller att vara mindre bekymmerstyngda (Ibid).

5 Fallbeskrivning

I föregående avsnitt har problem och risker som beskrivs med barns och ungas Internetanvändning belysts. I följande text kommer min egen fallstudie redovisas och ge en bild av en inflytelserik aktör inom fältet samt hur barn och ungas Internetanvändning, risker och möjligheter beskrivs på en viktig institution för barns och ungas informationsinhämtning. Fallstudien är som nämnts förlagd till två platser, företaget Netscan och en grundskola i Skåne.

Skolan där fältstudierna delvis genomförts kallar jag Söderängsskolan och där har diskussioner om Internetrelaterade risker förekommit. Skolan har ungefär 750 elever från årskurs noll till nio och blev för en tid sedan uppmärksammad för sexuella trakasserier. I dessa trakasserier har elever bland annat använt mobiltelefon och ungdomssajter på Internet. Min fallbeskrivning kommer dock inte att handla om denna situation eftersom ingen av de intervjuade på skolan menade sig ha något att säga om händelsen. De vuxna intervjudeltagarna beskriver snarare en allmän bild av hur eventuella problem med barnens Internetanvändning ser ut och ser händelsen som en del av en större kontext. Ingen av de intervjuade säger sig minnas händelsen som ligger något år tillbaka i tiden särskilt väl. I samband med de diskussioner man hade på skolan valde man att hyra in Netscan och Mats Andersson för att föreläsa för personal, barn och föräldrar.

I Sverige är Netscan en aktör som ofta syns i massmedia och har stort kontaktnät inom området. De har stor föreläsningsverksamhet på skolor och är i min fallstudie intressanta inte bara för sin direkta verksamhet på den skola där jag intervjuat personal och elever utan även för sin plats som inflytelserik aktör i diskursen om risker på Internet.

I min fallstudie har barns och ungas Internetanvändning beskrivits av olika medverkande i relation till glädjeämnen, risker och åtgärder. Olika vikt har lagts vid riskerna av olika intervjudeltagare och olika värderingar görs av Internetanvändningen i en bredare kontext.

Kapitlet har strukturerats efter återkommande teman i intervjuerna men inleds med en beskrivning av Netscans verksamhet eftersom denna är av vikt för hela kontexten. Därefter beskrivs de ungas Internetanvändning med en bred utgångspunkt under rubriken "Nätgenerationen". Kapitlet innehåller även delar av det material jag själv samlat under mitt fältarbete. De ungdomar som jag intervjuat på Söderängsskolan; Eva, Peter, Anna, Jenny och Emma kommer här att presenteras närmare.

Ett par tema vars konstruktioner varit centrala i samtliga eller en stor andel av intervjuerna beskrivs i följande kapitel "Att kunna hantera IKT". Ett område som är av vikt i intervjuerna med skolbibliotekarien, rektorn och eleverna beskrivs därefter under rubriken "Regler och blockering". Därefter kommer en viktig risk, som upptar stor del av Netscans arbete och som visat sig vara viktig och på frammarsch i diskussionen om Internet, säkerhet och risk, att beskrivas ur olika synvinklar i kapitlet "Grooming".

5.1 Netscan

I Netscans arbete återfinns många av de teman kring barns och ungas Internetanvändning som uppmärksammats massmedialt och inom forskning. I företagets verksamhet ingår att föreläsa om de risker man menar att unga utsätts för genom sin Internetanvändning. Men företaget arbetar även med opinionsbildning gentemot beslutsfattare genom olika projekt och samarbetspartners.

Föreläsningens verksamheten är en viktig del av företagets verksamhet. På sin hemsida ramar man in sin verksamhet på följande sätt: ”Mats föreläsningar är en resa som går genom de flesta vanligaste ungdomssajterna. En upplevelse som både skrämmer förvånar och upprör. Ämnen som vi tar upp är bland annat svenska sajter som visar grovt våld och avrättningar, webcamsex, ungdomsprostitution, försäljning av droger samt mobbing över nätet (Netscan, 2006).”

Mats Andersson menar att utbildning behövs för beslutsfattare, jurister, vuxna, föräldrar och lärare eftersom de inte har kunskap om vad ungdomar upplever på Internet. På sin hemsida skriver Netscan: ”Vet du vem ditt barn pratar med på nätet, eller vad ditt barn får uppleva framför skärmen både på skoltid och i det egna hemmet? Inte? Du är inte ensam om den saken. Vi som vuxna är vana att det är vi som lär ut och visar våra barn och unga nya områden i livet. Internet är ett område där det är helt tvärt om. Där är det vi vuxna som är i underläge (Netscan, 2006).”

Netscan är en viktig aktör på fältet och har olika verksamheter för att få ut sitt budskap. Mats Andersson skriver bland annat en bok tillsammans med författaren Siv Widerberg där handlingen skall belysa hur en flicka via chatt luras av en äldre man. Han skall även resa runt tillsammans med Grynet (en populär karaktär i ett av SVTs ungdomsprogram) och informera unga om Internetsäkerhet.

Företaget har också, främst genom sin grundare Mats Andersson, inflytande över hur diskussionen förs i Sverige. Han och hans kollega Åsa Hansson agerar experter på området genom att de utbildar flera yrkesgrupper, bland annat poliser, lärare, domare och blivande jurister, samt deltar i massmedia. De driver också opinionsarbete mot regering och riksdag för att få till stånd en lagändring i Sverige. Utöver detta är Mats Andersson ute på skolor och föreläser för elever, lärare och föräldrar om det man kallar ”Barnens Internetvärld”. Man har i dag ett par fasta samarbetspartners i form av intresseorganisationer som Bris, Ecpat och Rädda barnen samt ordningsmakten internationellt och nationellt genom svenska polisen och Scotland Yard. Mot ordningsmakten tycker sig Mats Andersson ha ett ansvar för att öka medvetenheten om de problem han beskriver. I dag har polisen mycket liten kunskap om det han beskriver, menar han. Polisen har också för lite resurser inom områden som berör brottslighet och övergrepp på Internet. Man har inte heller den lagstiftning i ryggen som behövs för att motverka Internetrelaterad brottslighet och/eller skadlig verksamhet mot barn och unga. Mats Andersson säger:

Mats: Jag vill ju att när du kommer in med din lillasyster eller om det är du själv som drabbats och säger ”hej min bild har hamnat (på Internet) och min kille har lagt ut den på nätet”. Då vill jag att polisen ska säga ”ja vi känner till detta”, inte för att dom måste vara experter, men du ska inte bli bemött ”webcamsex vad är det”. Du har råkat illa ut och mår skitdåligt och dom vet inte ens vad det är, då tycker jag att då får du en smäll till.

Netscan är också en aktör som arbetar aktivt på Internetbaserade s k ungdomssajter. De bevakar webbforum med många unga användare på Internet som man menar kan

vara problematiska för barn och unga. En del av företagets verksamhet är att på populära s k ungdomssajter som Snyggast och Lunarstorm söka efter män som söker kontakt med barn. Liksom i den brittiska lagstiftningen så är det män som groomar barn som eftersöks. Mats Andersson menar att det som finns på Internet är en spegling av det som finns i de fysiska rummen. Skillnaden är, menar han, att restriktioner saknas i den s k nätmiljön och att sociala reaktioner och juridiska bestraffningar uteblir om man söker barn på digitala forum i exploaterande syfte. Om samma sak sker i till exempel en park, säger Mats Andersson, så skulle polisen satsa stora resurser för att stoppa aktiviteterna.

Bristen på reaktioner när någon far illa på Internet var också det som gjorde att Mats Andersson grundade Netscan, berättar han. Företaget startades efter att han som fritidschef kommit i kontakt med en förälder vars barn råkat illa ut på en s k ungdomssajt. Från att ha varit en mindre verksamhet ”med sin bas vid köksbordet där hemma” har företaget växt till att ha visst anseende, menar Mats Andersson, vilket även visas genom hans mediadeltagande och genom hans välkända och etablerade samarbetspartners.

Även om sökandet efter män som kontaktar barn på Internet är en viktig del av företagets verksamhet så inriktar man sig ”på hela spektrat” menar Mats Andersson. Detta betyder att man på Internet studerar hur foton på barn och unga missbrukas samt hur tillgången till sprit, narkotika och sidor med avrättningar kallade avrättningssajter ser ut. Även s k nätmobbning är ett område som börjat få genomslag i uppmärksamheten kring Internet och även där har företaget verksamhet. Via sin föreläsningssyfte verksamhet uppmärksammar han dessa risker och exemplifierar med material bestående av (delvis dolda) bilder på avrättningar och sexuella övergrepp mot barn hämtat på Internet.

Åsa Hansson på Netscan arbetar uteslutande med nätmobbning och övervakning av s k skadligt innehåll. Även hon är ute och föreläser på skolor men har också ofta samtal snarare än föreläsningar. Hon menar att man på skolorna inte vet så mycket om nätmobbning. Det är en okänd företeelse för många och man har liten ”inblick” i hur kommunikationen och sättet att uttrycka sig ser ut på Internet. Både Mats Andersson och Åsa Hansson beskriver att de vuxna de föreläser för ofta blir upprörda under deras föreläsningar. Åsa Hansson konkluderar:

Åsa: När jag föreläser så är ju folk alldeles chockade därför att dom inte överhuvudtaget känner till att det ser ut som det gör på Internet. Så det är många som inte... Det (ungdomssajter och skadligt innehåll) är ju ingen naturlig del av skolornas verksamhet. Man vet ju självklart att Internet finns men man är inte riktigt medveten om, alltså hur det ser ut på ungdomssidor och hur det är med språknivån och sådana saker.

I Mats Anderssons verksamhet ingår att praktiskt söka efter vuxna som tar kontakt med barn på webbforum. Åsa Hansson, å andra sidan, som arbetar med s k nätmobbning menar att det är en främmande tanke att söka efter mobbade eller mobbare på Internet i syfte att påverka skeendet. Hon går dock in på ungdomssidor och lämnar olika typer av avtryck eller meddelanden som berättar att hon varit där. Hennes förhoppning är sedan att ungdomar skall gå till hennes sida på t ex Kamrat och se vad hon jobbar med. Att söka efter mobbade eller mobbare ser hon dock som en problematisk tanke:

Åsa: Jag kan ju inte vara någon polis eller socialarbetare på nätet utan jag säger ju också det att jag är bara här för att söka information i fall det är någon som frågar mig ”hur ska jag göra”. Då försöker jag ju hjälpa till, men mitt huvudsyfte är ju inte att så att säga utrota mobbningen på nätet rent praktiskt, utan (mitt syfte är) mer den här informationsspridningen.

Det som kallas nätmobbning är en företeelse som uppmärksammas av media och genom reklamfilmer som Organisationen Friends står bakom. Friends arbetar med mobbing via Internet och SMS (Friends, 2006). Nyligen fick de efter påtryckningar mobiloperatören 3 att ta bort möjligheten att skicka SMS utan synlig avsändare eftersom de menar att tjänsten möjliggör mobbningen (Svantesson, 2006). En studie utförd av BRIS visar dock att mobbning troligen är mindre vanligt på Internet än i fysiska rum. De flesta deltagare i undersökning som föreningen står bakom beskrev stämningen på Internet som överlag god (BRIS, 2001).

Åsa Hanssons arbete har också uppmärksammas massmedialt och många journalister ringer till henne med ett uttalat syfte vilken information de vill ha till sina artiklar. De vill oftast skriva allvarliga artiklar och frågar Åsa Hansson om ”godbitar” och de mest ”fantasifulla” sätten att mobbas på Internet. De efterfrågar också beskrivningar av autentiska fall där unga varit mycket illa och vill ha information om vilka sidor som är dåliga samt instruktioner för hur man mobbar på Internet. Åsa Hansson reflekterar inte över vilken bild media vill förmedla utan betonar istället att hon undviker att svara på sådana frågor eftersom hon menar att man inte skall ”locka fler besökare” till sidor där någon blir mobbad och utsatt. Om att ge media sådan information säger hon:

Åsa: Det är ju ungefär som när man säger ”titta vilka förfärliga porrsidor det finns på nätet”. Då går ju folk och besöker dom här porrsidorna, eller ”så här tillverkar du bomben som dom sprängde skolan med”. Men nej, ge dom inte receptet, tänker man ju.

De insatser hon främst vill se för ökad säkerhet är information till vuxna om de risker som unga upplever på Internet.

Åsa: Jag tycker definitivt att det krävs mer information om att det är ett problem (med mobbing och skadligt innehåll på Internet) och att det behövs mer vuxet inflytande på nätet. Att det finns någon typ av (inflytande). Det kan inte va riktigt den här anarkistämningen som det är nu på vissa ställen. Men det är ju alltid svårt att veta vad så att säga det ideala skulle vara. Men mer information så att dom flesta föräldrar och dom som arbetar med barn åtminstone är medvetna om att det här är dom största riskerna.

Vilket är då Netscans syfte? De båda Internetanalytikerna riktar generellt sina budskap mot vuxna. På sin hemsida talar man explicit endast till vuxna och i sina beskrivningar i intervjusituationen är det de vuxna aktörerna som efterlyses. Man önskar större engagemang från polis, jurister, lärare och föräldrar samt en starkare lagstiftning på området.

När Åsa Hansson beskriver s k nätmobbning och skadligt innehåll gör hon en distinktion mellan könen genom att beskriva det som att killar i högre utsträckning återvinner s k skadligt innehåll och tipsar varandra om sådana platser på Internet. Uppdelningen är tydligare i Mats Anderssons retorik. Han betonar att det är flickor som främst utsätts för vuxna som tar kontakt. Vid sidan av dessa okända potentiella förövare så skall dock flickorna även lära sig att förhålla sig misstroende gentemot jämnåriga pojkvänner. Mats Andersson beskriver att pojkar skryter genom att publicera bilder på sina flickvänner på Internet eller att de vill skada före detta flickvänner genom att publicera bilder på dem. Även filmer med bilder på sovande tjejer som pojkvänner publicerar på Internet är frekvent förekommande och utgör en risk menar han. Under sina föreläsningar exemplifierar han även dessa problem med att berätta hur en man lurar flickor att onanera framför webbkameran för att sedan sälja filmerna som pornografi.

Hur kontextualiserar och begripliggör Mats Andersson den exploaterande exponeringen av flickorna som han beskriver? Mats Andersson beskriver flickors och pojkars beteenden som väsensskilda. Killarnas beteende beror på att de är ”omogna” och det är ett ”normalt beteende” bland killar att ”skryta om tjejer” genom att till exempel publicera bilder på dem. Så gör dagens killar och så gjorde hans egen generation, menar han. Tjejer och killar har också olika syften med en relation och upplever olika känslor i den.

Mats: En tjej tar förhållandet som seriöst, killen flamsar och slänger ut bilderna på nätet. /.../ En tjej på femton sexton år, hon blir väldigt kär. Killen blir något annat.

Mats Andersson menar att flickorna har för lite kunskap om det han kallar ”Grabbarnas värld” och kan skydda sig först genom att få information om denna. Ett praktiskt råd är att inte lita på sin partner utan anpassa sitt liv och agerande efter risken att killarna agerar utifrån logiken i ”grabbarnas värld”:

Mats: Jag brukar säga att de aldrig ska ge bort en bild som de inte kan stå för hur goa killarna än är och hur mycket dom än tjatar.

Men det är inte bara bilder som man inte kan ”stå för” som är problematiska när Mats Andersson föreläser för ungdomar. Det är även bilder på bara ansikten som klippts ihop och återfunnits på pornografiska webbplatser. I anslutning till beskrivningarna av de många publicerade filmer som återfinns på pornografiska sidor beskriver han också att han är kritisk till användandet av webbkamera. Denna skall användas restriktivt, konkluderar han.

5.2 Nätgenerationen

Netscan beskriver i föreläsningar och på sin hemsida barns och ungas ”Internetvärld” som en skrämmande plats med skadligt innehåll och potentiellt farliga groomare. Samtidigt är Internet en social arena av vikt för barn och unga. Mellan vuxna och barn beskrivs dock ofta finnas en stor skillnad i förhållande till Internetbaserad information och kommunikation. Detta är ett av Netscans budskap och det återfinns även i en del litteratur.

Det gap/avstånd som sägs finnas mellan äldre och yngre i förhållande till IKT-användning specificeras genom att man specifikt talar om de yngre generationernas Internetanvändning som väsensskild från äldre generationers.

De som föddes under 1980 och 1990-talen tillhör generationer för vilka den digitala tekniken förefaller att alltid ha funnits. De har vuxit upp under Internets framväxt och för dem är Internetanvändningen mer självklar än för äldre generationer, menar bland annat Don Tapscott. För dem är tekniken mer ”genomskinlig” vilket är en metafor för att beskriva att de deltar i interaktionen och tar del av innehållet utan att begränsas av tekniken i sig. Den Internetbaserade kommunikationen blir mer självklar för en person född efter 1977 än för äldre generationer. Därför kallas dessa generationer ibland för ”nätgenerationen” (Tapscott, 1998, s. 15 ff).

Olika undersökningar kan illustrera Tapscotts analys av förhållandet till Internet i relation till olika åldersgrupper. Att det skulle finnas en digital klyfta i Sverige i dag bekräftas av om man ser hur tillgången till Internet fördelas. En kulturgeografisk

undersökning visar att de unga har mycket hög tillgång till Internet medan äldre åldersgruppers tillgång är låg. Ökningen av antalet personer som har tillgång till Internet är också långsammare bland de äldre än de yngre. De yngre åldersgrupperna har omfattande erfarenhet av att ha använt Internetbaserad information och kommunikation. Studien visar sammanfattningsvis att frågan om att hantera IKT är en generationsfråga (Thulin, 2004, s. 65 ff).

Tapscott menar också att de unga som aktörer på Internetarenan har större makt och kontroll över sitt liv än de har utanför de digitala samhällena. Vuxna har här mindre inblick i de ungas aktiviteter och deltagarna kan i högre utsträckning välja hur de presenterar sig. Denna möjlighet som därmed öppnats för barnen som självständiga aktörer innebär att barndomen i någon mån förändrats. Internetanvändare i nätgenerationen har större utrymme att säga emot, att hålla på sin uppfattning och ifrågasätta andras ståndpunkter än de har utanför Internet (Tapscott, 1998, s. 2 ff).

Den eventuellt frigörande potential som vistelsen i digitala rum kan betyda för barn och unga i fråga om överbryggande av de begränsningar som t ex utseende, ålder, kön, etnicitet och funktionshinder betyder i det fysiska rummet kan både bekräftas och motsägas beroende på vilket perspektiv man intar i sitt betraktande av Internetaktiviteterna och samhället. Möjligheten att omdefiniera innebörder i barndomen och genus genom interagerandet på Internet är en omfattande och teoretiskt mångbottnad fråga.

Patrick Hernvall är en forskare som menar att Internetbaserade sociala relationer och Informationsinhämtning och produktion kan rucka på dessa sega strukturer. Han studerar barns och ungdomars IKT- användning och konstaterar att webbliv och fysisk verklighet flyter samman. Härmed öppnas en möjlighet att regler och normer därför kanske kan omförhandlas. Att bibehålla uppdelningen mellan olika sociala rum är härmed en förlegad konstruktion: Skiljelinjen mellan digitala rum och fysisk verklighet blir en konstruerad skiljelinje för de barn som är uppväxta med IKT. Det agerande, surfande barnet som konstruerar sin identitet i lek, spel och chatt på Internet har en möjlighet att överbrygga betydelser och friare konstruera sin identitet, konkluderar han (Hernvall, 2003, s. 15 ff).

Samtidigt som förhoppningarna om barns möjligheter att överbrygga de begränsningar som ålder innebär i ett vuxenstyrt samhälle är stora i refererade texter så finns orsak att fundera över dessa potentiella framsteg. Digital kommunikation och information beskrivs ju ofta som en arena för ökade demokratiska möjligheter i fråga om sociala relationer, kunskapskonsumtion (om sådan överhuvudtaget är möjlig) och yttrandefrihet. Men samtidigt som dessa vinster som Internet kan sägas ge så kan man uppmärksamma de aktörer som styr Internet. Patrick Hernvall nyanserar sin beskrivning av Internet i frigörande termer med att betona att digitala arenor även kan beskrivas som präglade av vita, västerländska mäns värderingar och ageranden (Hernvall, 2001, s. 61).

Kanske kan man beskriva att Netscans affärsidé är gångbar för att IKT tar en allt större plats i barns och ungdomars liv och att deras agerande härmed blir mindre greppbart för vuxna i deras närhet. Åsa Hansson anknyter till resonemangen om Internet som en utvecklande och social plats för unga. Hon menar att Internet är ett socialt forum av centralt intresse för barnen där de har större möjligheter och mindre gränser än i det fysiska rummet. På Internet kan tanken flyga fritt och användaren förbli anonym. Även hon betonar att vuxna inte har hängt med i den utvecklingen:

Åsa: Ja, alltså, jag tror att man (som vuxen) inte riktigt fattar vilken otroligt stor del det är av många ungdomars liv. Att det verkligen är en ny social arena där man faktiskt går ut och träffar

kompisar. Där du går ut för att få... Du vänder dig alltid Internet när du söker bekräftelse i ditt identitetsskapande, i relationer. Ja, också information då självklart, men utöver det... För vuxna är det mer tror jag att man söker olika typer av information. Du går inte ut på Internet i samma utsträckning för att kanske träffa vänner och så (som vuxen). Även om det blir mer och mer. Men ungdomar har det mer med sig att man bara går ut på Internet för att umgås. Så jag tror att det finns en ganska stor skillnad där hur vuxna och ungdomar ser på den nytta man har av Internet och att vuxna då i större utsträckning ser det som någon typ av redskap snarare än liksom vardag.

Oavsett hur stor frigörande potential man vill tillskriva Internet så är användningen av Internetbaserad information och kommunikation ofta en självklar del av vardagen för många unga och en viktig del av hur deras liv och deras relationer formas. Därför känns Patrick Hernvalls rums- metafor mer träffande än begrepp som cyberrymd/ cyberspace. Han skriver att barn ständigt befinner sig i närheten av digitala rum. Författaren vill härmed öppna för synsättet att de unga befinner sig olika fysiska och virtuella rum sida vid sida som en helhet i barnens livsvärld eller livsutrymmen. Men samtidigt motsägs detta perspektiv av de begränsningar i form av regler och förbud, han visar att de vuxna reser mot barnens Internetanvändning (Hernvall, 2001, s. 5 ff).

Kanske har integreringen av Internetanvändningen i yngre individers vardag härmed bara tagit sin början? På Söderängsskolan är, som skall visas, den konstruerade uppdelningen mellan olika typer av informationsinhämtning och kommunikation tydlig. Distinktionerna blev dock delvis ifrågasatta och ibland befästa i mitt intervjumaterial. Det dualistiska förhållningssättet mellan den fysiska "verkliga" verkligheten och den cyberrelaterade "fiktiva" verkligheten som är viktig i diskussionen om nätgenerationen syntes både bestå och förändras.

Att en förändring är möjlig visar de intervjuer med Emma, Anna, Jenny, Peter och Eva som beskriver att Internetanvändningen är en viktig del av det dagliga livet och att de drar paralleller mellan sina Internetbaserade liv och sina fysiska genom att jämföra kommunikationen på respektive platser. Internet används av dem för att umgås med vänner och för att hålla kontakt med människor på fysiskt avstånd. Via chatt umgås man med bekanta och obekanta, såväl sådana man har en relation med i det fysiska rummet som sådana man aldrig mött utanför de digitala arenorna. Internetanvändningen är en central del och de sociala relationerna de bygger digitalt, både med vänner i sin närhet och genom tillfälliga möten beskrivs ha stort värde av deltagarna själva. Internet är också ett viktigt forum för att söka information om olika intressen.

En stor del av den Internetbaserade kommunikationen som intervjudeltagarna är engagerade i är också med vänner i deras omedelbara omgivning. Anhöriga och skolkamrater är viktiga samtalspartners på olika chattkanaler och de unga intervjudeltagarna är uppkopplade större delen av tiden utanför skolan. Tillgången till Internetbaserad kommunikation är central menar de intervjuade eftersom den är väletablerad i deras liv. Det finns dock variationer i intervjudeltagarnas beskrivningar. De är alla mycket angelägna om att ha tillgång till sina digitala arenor och menar att det skulle vara svårt att vara utan en Internetuppkopplad dator. En av de intervjuade, Eva, skulle ha svårt att hålla kontakten med anhöriga utomlands medan Jenny, Anna och Emma skulle sakna Lunarstorm mycket. Peter är den som mest talar om Internetbaserad kommunikation som en ständigt öppen kommunikationskanal till klasskamrater utanför skoltid. IKT- användning är således en viktig del av de intervjuades liv. I en kandidatuppsats beskrivs det starka intresset av att vara uppkopplade med metaforen att det innebär att "sitta i ett trångt betongrum" att vara off line. De intervjuade i den studien menade att det innebar en form av frihet att vara uppkopplad (Hellgren, 2006, s. 3 ff). Även mina intervjudeltagare tycks uppleva Internetbaserade aktiviteter som en

form av frihet, med en möjlighet till större mobilitet än vad som ges i det fysiska rummet. De beskriver dock inte sin Internetanvändning med superlativ så som deltagarna i citerad kandidatuppsats vilket kan bero på att deras Internetbaserade kommunikation och Informationssökning är en mer självklar och integrerad del av deras liv och därför inte ger denna typ av överväldigande responser.

Peter berättar till exempel om olika delar av sina intressen som ger genklang i hans Internetanvändning. Han är politiskt intresserad och aktiv i elevrådet genom vilket han arbetar mot segregation och gruppbildningar samt för jämställdhet på skolan. När han surfar på Internet är det ofta för att hitta information om sina intressen inom litteratur och mer specifikt poesi. Han läser även om författare på webbplatser eller söker politisk information. Denna kan beröra frågor som han är engagerad i på skolan eller olika aktuella samtal i samhällsdebatten som han följer upp på bloggar och webbsidor med nyheter. Peter tycker om att chatta och e-posta men ger inga mer ingående svar till varför. Det är en del av hans kommunikation med omvärlden i form av såväl nära bekanta som för flyktiga eller långvariga möten med människor som han stöter möter på olika forum, nätföreningar och platser. De han umgås med i det fysiska rummet träffar han också gärna på Internet eftersom han där lätt får tag i folk. De flesta är uppkopplade stora delar av fritiden och de möts främst via MSN eller inne på Lunarstorm, berättar han.

Umgänget via webbforum som till exempel Lunarstorm är också en verksamhet som generellt engagerar många. Ann- Britt Enochsson söker de virtuella gemenskapernas bakgrund och skriver att de funnits åtminstone sedan 1978. Då etablerades en gemenskap för Science fiction- fantaster på ARPA-net. Sedan dess har många samhällen vilka överskridit språk och tidsmässiga gränser bildats på elektroniska platser, skriver hon. Sedan ungefär tretton år tillbaka är det på Internet dessa gemenskaper verkar. En av de största i Sverige är Lunarstorm, på vilken tre av fyra ungdomar var registrerade användare 2004. Det var då den mest trafikerade webbplatsen på Internet (Enochsson, 2003, s. 2 f). Lunarstorm är fortfarande en frekvent använd webbplats med användare i olika åldrar även om de yngre deltagarna överväger. KK-stiftelsen skriver att 1,3 miljoner medlemmar är aktiva på sidan. Majoriteten av dem är mellan 15 och 20 år men 405 000 av dess användare över 18 år gamla. Över 80% av alla mellan 12 och 24 år i Sverige använder Lunarstorm (KK-stiftelsen, 2006).

Samtidigt som Lunarstorm är en webbplats som lockar många användare och speciellt tilltalar en stor del av nätgenerationen så utgör den också en viktig kommunikativ länk för olika intressen. Platsen utgör ett forum för föreningar och politiska organisationer att kommunicera sitt budskap på samt uppmärksammas och används av kommersiella intressen. Den stora mängden användare gör webbforum till attraktiva platser att annonsera på samt bedriva annan typ av marknadsföring genom. Katarina Bjärvall som är frilansjournalist har studerat barnens och föräldrarnas plats i konsumtionsmiljön och visar att Internet är en allt viktigare plats att nå ut med kommersiella budskap till unga på. Lunarstorm är liksom Playahead och Kamrat viktiga forum för kommersiella aktörer för att nå unga. Vid sidan av explicit annonsering på de s k sajterna kan till synes redaktionellt material vara produktplaceringar, skriver Bjärvall (Bjärvall, 2006, s. 62 ff).

Många marknadsundersökningar genomförs också på forumen då dessa ökat i intresse som länk för att kommunicera med unga. Den ofta använda och citerade Ungdomsbarometern, som är en viktig återkommande opinionsundersökning om till

exempel politisk åskådning genomförs genom kontakter på bland annat Lunarstorm. Den säljs också till många privata aktörer och myndigheter (Ibid).

Lunarstorms plats som dominerande forum i Sverige i dag märks i intervjuerna med de unga på Söderängsskolan. Lunarstorm är ett viktigt forum för fyra av de fem unga intervjudeltagarna. Eva utgör undantaget och hon tycker inte att Lunarstorm är särskilt intressant utan använder främst MSN för att kommunicera. För henne är den Internetbaserade kommunikationen inte i första hand ett verktyg för att umgås med klasskamrater eller vänner i omgivningen, även om även detta är en del av hennes Internetanvändning. Istället är det att hålla kontakt med släktingar och vänner på stort fysiskt avstånd som står i centrum av hennes beskrivning av Internetanvändningen. Kommunikationsteknik via Internet är ett betydligt bättre sätt att hålla kontakt på än via brev eller telefon menar hon och vänner från skolan får ofta snabbare meddelande från henne om hon e-postar än genom fysisk kontakt utanför skoltid.

Hennes beskrivningar av Internetanvändningen blir mer passionerad då hon beskriver sin informationssökning. Bollywoodfilmer är hennes största intresse och hon använder Internet varje dag för att söka efter nya filmer, se bilder på kända indiska skådespelare och för att lyssna på musik. Med vänner och släkt talar hon om Bollywoodfilmer och utbyter tips på webbplatser med kändisar och var nya filmer finns utlagda och är nedladdningsbara. Evas intresse för Bollywoodfilmer är mycket uppskattad i hennes familj och på helgerna ser de tillsammans de filmer som hon har laddat ner under veckan.

Evas favoritsidor är vid sidan av olika webbplatser med filmtema ett par stora kommersiella. Hon uttrycker att MSN, Yahoo, Google, Bollyworld och Hotmail är bra. Eva använder inte Lunarstorm eftersom hon tycker att den är tråkig. Hon har av vänner blivit visad forumet och den liknande platsen Snuttis men bara använt dem under en kort period och inte engagerats av deras struktur med egna presentationer, meddelanden och gästböcker.

Till skillnad från Eva så uppskattas både Snuttis och Lunarstorm av Anna, Emma och Jenny som går i samma sjunde klass. Anna och Emma har mycket stödjande och instämmande attityd mot varandra och är goda vänner. De umgås även med Jenny men hennes resonemang flyter inte lika parallellt som de båda andras under intervjun. De använder alla tre mycket tid till att surfa och chatta. Underhållande material går lätt att finna via sökmotorer eller genom tips från kompisar och de letar gärna efter roliga filmsekvenser som till exempel stuntklipp. Vid sidan av aktiviteten på olika forum och sökandet efter korta filmsekvenser som publicerats på Internet så ägnar de en del tid till att spela spel på olika sidor. Jenny lyssnar ofta på radiokanalen Energy på Internet och kopplar upp sig för att se vad deltagarna i Big Brother gör inne i huset. I övrigt är det ofta bilder på kändisar eller material till skolarbeten som är föremål för deras informationssökningar.

I fokus står dock, för dem alla tre, Lunarstorm. På Lunarstorm chattar de, skickar Lunar-mail och kollar på olika deltagares bilder, dagböcker och gästböcker. Tjejerna är rörande överens om att Lunarstorm är det bästa ungdomsforumet med mest möjlighet till bra kommunikation med både nära vänner och tidigare obekanta personer. Snuttis är också bra menar de, och Jenny hade tidigare ett användarkonto där vilket hon utnyttjade till ungefär samma aktiviteter som på Lunarstorm. Nu är det dock Lunarstorm som dominerar och via den kan de kommunicera med klasskamrater och vänner men även skapa nya kontakter och relationer.

Samtliga fem unga intervjudeltagare i denna uppsats uppskattar att chatta och gav det en särskild plats i beskrivningen av vad som gör Internet viktigt för dem. I en äldre

studie av medieforskaren Ulrika Sjöberg med tolv och trettonåringar framkom också att man speciellt uppskattade möjligheten att kunna chatta. De intervjuade berättade att de chattar både med människor från Sverige och från andra länder och att det var ett sätt att träffa nya människor både för sporadiska kontakter och mer långvariga relationer. Sjöberg konkluderar att Internet är en viktig mötesplats och att den heterogenitet som råder på Internet gör att användaren finner innehåll som relateras till just de egna intressena (Sjöberg, 1999, s. 20 ff).

Den heterogenitet som Sjöberg beskriver visas i intervjuerna på Söderängsskolan genom den mångfald av intressen (allt från dagspolitisk debatt till Bollywoodfilmer) som de unga intervjudeltagarna gav uttryck för att de återfinns på Internet. Deras vana att söka efter information om redan etablerade intressen och att kommunikation via chatt och e-post är den mest centrala aktiviteten är teman som även Patrik Hernvalls studie visar. Även hans intervjudeltagare vårdade befintliga relationer via chatt likväl som att de därigenom skapade nya kontakter. Hernvall anknyter sitt resonemang om e-kommunikation till den tidigare diskuterade aspekten om att överbrygga gränser. Chatt och e-post ger möjligheter att överbrygga fysiskt avstånd och pröva roller som man inte har tillgång till i det fysiska rummet. De barn han intervjuade utbytte erfarenheter via Internet och kunde genom chatten agera utan att ålder var en lika stark markör som i det fysiska rummet. Annorlunda kontakter och nya förhållningssätt prövades när barnen var mindre styrda av kön och ålder, menar han (Hernvall, 2001, s. 167 ff).

I diskussionen om de generationer som kallas nätgenerationen förefaller frågan som ställdes tidigare i kapitlet om uppdelningen av olika sociala sfärer att dröja sig kvar. För Anna, Emma, Jenny, Peter och Eva fyller Internetbaserad kommunikation och informationssökning en central funktion. Utifrån deras engagerade beskrivningar av sin IKT-användning kan påståendet att Internetbaserad kommunikations- och informationshantering alltmer blir en integrerad del av de ungas liv bekräftas. Gränsen mellan de fysiska och digitala mötena kan härmed antas minska. Redogörelsen har nu kretsat kring de ungas berättelser om en till synes fri och flödande Internetanvändning. Dock skall vi nu närma oss frågan om IKT i en utbildningskontext och därmed även låta intermediärerna komma till tals.

5.3 Att kunna hantera IKT

I denna uppsats kommer synen på vad som är information att visa sig central genom intervjuerna med de fem ungdomarna samt personalen på Söderängsskolan. I intervjudeltagarnas berättelser cirkulerar olika perspektiv på informationsinhämtning och kommunikation. För biblioteks- och informationsvetenskapen är begreppen viktiga även om det är informationsaspekten, utifrån organisation och återvinning av dokument och användarundervisning, som står i främsta rummet. Även kommunikation via Internet kan dock beskrivas som en central del beroende på hur man definierar information och kunskap. Om kommunikationsbegreppet lämnas därhän hänfallets lätt till ett statiskt (positivistiskt) informationsbegrepp med specifika sändare och mottagare. Om sändare och mottagare ses som rörliga och definierade av varje specifik situation utgör kommunikation på t ex Internetbaserade forum en typ av informationsförmedling. Detta perspektiv kommer i detta kapitel visa sig vara tillämpligt vid en konstruktivistisk tolkning av begreppen information och kommunikation.

Att kunna hantera och använda IKT för sina egna syften eller för att genomföra moment som till exempel skola eller yrkesliv kräver beskrivs inom biblioteks- och informationsvetenskap, medie- och kommunikationsvetenskap liksom inom pedagogik utifrån skiftande angreppssätt och med olika syften. Information Literacy (IL) är ett begrepp som handlar om kompetens eller kunnande och ibland har begreppet *informationskompetens* använts på svenska. Tuominen, Savolainen och Talja menar att frågor om att organisera och tillgängliggöra informationsresurser samt utbilda användare för att uppnå god informationsåtervinning är centralt inom vår disciplin. I takt med att olika former av digitala resurser ökat i mängd och betydelse har begrepp som computer literacy också fått stor utbredning, skriver de. IL har till stor del uppfattats och använts som ett begrepp med ett praktiskt innehåll och syftat till att utbilda i informationssökning och för att beskriva användarnas praktiska kunnande (Tuominen et al, 2005, s. 329 f).

Beskrivningar av det praktiska kunnandet och ett i någon mån statistiskt betraktande av dessa färdigheter återfinns inom biblioteks- och informationsvetenskapen bland annat i Louise Limbergs arbete. Hon skriver tillsammans med Hultgren och Jarneving om olika typer av färdigheter för att kunna återvinna det de kallar (och konstruerar som) relevant och meningsfull information. Detta är speciellt relevant för informationssökning på webben menar de. Skolan skall därför förmedla hur webben är uppbyggd, hur man söker information på den och hur man värderar de resurser man finner (Limberg et al, 2002, s. 60 f).

Detta synsätt som inbegriper efterfrågan av undervisning i digital informationssökning på grundskoleutbildningar återfinns i en del av diskussionen inom den pedagogiska världen. Frågor har väckts om lärarutbildningen ger tillräcklig kunskap och om IKT verkligen utnyttjas i grundskolan. Bergquist menar att det finns uppenbara brister i hur informationssökning i bred bemärkelse lärs ut. Speciellt är denna dock bristfällig ifråga om Internetresurser och internationella initiativ för att förändra detta har tagits av UNESCO (Bergquist, 2005, s. 11).

Bergquist reflekterar kring UNESCOs riktlinjer och menar i linje med dessa att man skall ha god tillgång till IT i skolan och tillgängliggöra ett meningsfullt innehåll. Av vikt är också lärarnas kunskap och kompetens att kunna lära ut IKT-användning. Samtidigt som det visats att IKT-användning höjer de studerandes motivationsnivå så integreras inte denna i den mån som skulle vara möjligt. Tekniken och användningsområdena på Internet har ökat hastigt och i likhet med andra skribenter menar han att IKT-användning är vardag för barnen. Vi måste därför ta tag i frågan om IKT i skolan för att inte barnen skall lämnas till att utbilda sig själva, menar han (Bergquist, 2005, s. 11 ff). Han skriver även att insatser behövs för att lärare skall börja integrera IT i utbildningen samt för att Sverige inte skall halka efter i ett internationellt perspektiv (Bergquist, 2005, s. 18 f).

Bergquist ger således uttryck för oro över hur IKT används i skolan och efterlyser i likhet med det UNESCO-manifest han refererar att skolan skall prioritera undervisning i IKT-användning (Bergquist, 2005, s. 11 ff). Hur ser det då ut på den aktuella skolan? Söderängsskolan infriar, som skall ses, inte dessa önskemål.

Informationssökning är en aspekt som skolbibliotekarien försöker göra till ett återkommande undervisningsmoment. Dock beskriver hon att det är svårt att få tid till de många uppgifter som åligger en skolbibliotekarie att utföra, speciellt på en stor skola med många elever - som Söderängsskolan. Därför är resultatet av eftersträvan att jobba med informationssökning en kortare informationssökningsintroduktion för sjuorna då bibliotekarien bland annat visar en länksamling. Hon beskriver också att utöver mer

informationssökningsundervisning behövs mer organiserad utbildning i ”etik på nätet”. Denna utbildning planerar hon att dra i gång och i den skall det ingå att beskriva vad eleverna skall undvika att göra på Internet. I nuvarande informationssökningsundervisningen av sjuorna ingår, i linje med vad Limberg et al (2002) efterfrågade, att lära sig ett källkritiskt förhållningssätt till webbaserade informationsresurser. Denna utbildning behöver dock förstärkas genom engagemang från lärarna, menar hon, eftersom den tid hon kan ägna en enskild elev eller klass är begränsad. Eleverna använder i första hand Google då de söker information och med mer insatser från personalgruppen generellt så skulle denna situation kunna förändras. Orsaken till att hon ser Google-användningen som ett problem är att eleverna saknar kunskap om olika aspekter av Internet som till exempel sökmotorer och webbkataloger är samt hur de är uppbyggda. Vid sidan av Google använder eleverna URLer som de har memorerat, berättar hon.

Det stöd som skolbibliotekarien menar behövs från övriga pedagoger för att förstärka utbildningen i informationssökning återfinns inte i intervjun med skolans rektor. I intervjun med honom framkommer att informationssökning inte är ett prioriterat område i utbildningen. Han menar dock vid en direkt förfrågan att det är viktigt att eleverna får denna utbildning bl a då det gäller Internetbaserade resurser. Problemet är dock att Internetbaserad informationssökning i nuläget inte är en självklar del av grundskolans verksamhet generellt. Den begränsade utbildning man ger beror på att läroplanen är föråldrad och att den ger dålig vägledning för hur IKT skall inkluderas i undervisningen. Man kan konkludera att det i dagsläget, menar han, är mycket avhängigt den enskilde läraren om Internetbaserade informationsresurser används. Hur det ser ut på den egna skolan vet han inte men antar att en del lärare inkluderar informationssökning på Internet för att ”det är deras intresse” och att en del verksamhet finns på skolbiblioteket. Sammanfattningsvis tror han att mer utbildning behövs och att han gärna hade sett att eleverna fått mer undervisning i hur sökmotorer fungerar.

De fem unga intervjudeltagarna beskriver olika intressen som de får information om via Internet. Peter finner, som tidigare nämnts, information om olika politiska inriktningar, frågor och aktiviteter som bland annat väcker gensvar i hans engagemang för en bättre skolmiljö. Jenny, Emma och Anna söker artister, spel och filmer på Internet och Eva spenderar mycket tid att finna nytt material om Bollywood filmer. Hur de finner webbplatser inom de här områdena och till skolarbete beskriver de svävande. Google återkommer ofta i resonemangen och ibland prövar man en URL som man fått av en vän. Men utöver detta är svaret främst att man googlar det man söker. Via Google finner eleverna mycket som de upplever relevant även om de ofta tycker att för mycket material återvinns.

Limberg et al menar att träfflistor kan ägnas för lite uppmärksamhet och att barn i undersökningar ofta håller sig nära den ursprungliga träfflistan de får genom sina primära sökningar. Även om de unga som studerats inte fick träffar nära sitt syfte förfinade de sällan sina sökningar. De la även upp sina sökstrategier själva och fick inte hjälp av vuxna för att förfinna dessa. I undersökningar visas också att unga är nöjda med sitt sökbeteende och tror att de kan allt de behöver skriver författarna (Limberg et al, 2002, s. 61 ff).

Peter är också nöjd med de sökningar han gör på de dominerande sökmotorerna. Någon utbildning i detta eller andra aspekter av IKT- användning har han inte fått berättat han. Jenny, Emma och Anna menar att de får stöd att söka genom den sammanställning med länktips de fått av bibliotekarien. Peter nämner inte denna länklista utan betonar att han klarar att söka själv och att skolan inte gett honom

kunskap om sökstrategier utan att det är något som han utvecklat genom praktik. Oftast hittar han något material om litteratur, poesi och författare samt politisk information som han tycker är bra. Peter vill inte heller ha någon mer utbildning utan menar att informationssökning på Internet är något som man bör lära sig själv och att man med tiden utvecklar denna förmåga genom praktik. Kortfattat sammanfattar han ändå att de som inte kan skall få hjälp, men att det återigen är genom praktik man lär sig. De som behöver hjälp skall få det genom att ges tillgång till Internet, där efter skall de finna och utveckla sina egna vägar att söka information menar han:

Lina: Borde ni ha mer undervisning i att använda Internet då?

Peter: Det tror jag inte, inte för dom som kan det redan. Det är dom som kan komma in på nätet hur lätt som helst. Det är dom som inte kan det som behöver hjälp med det.

Peter är van att hitta det han söker på Internet och följer bland annat upp aktuella politiska diskussioner genom Internetbaserade resurser som dagstidningars, föreningars och politiska partiers hemsidor samt webbforum och olika bloggar. Han menar därför att han inte behöver de länktips som skolans bibliotek tillhandahåller. Eva nämner inte dessa länktips utan säger att hon inte alls fått någon utbildning eller vägledning i informationssökning av lärarna eller bibliotekarien. Hon tycker dock att de borde få undervisning i hur ordbehandlingsprogrammet Word fungerar eftersom de inte kan de många funktioner som finns i programmet.

Eva googlar ofta det hon söker och det gör även Jenny, Anna och Emma. Om de inte finner det de behöver så frågar de i skolbiblioteket. Det kan vara svårt att veta vart man ska leta menar Jenny och bland de länktips de fått är det bara Nationalencyklopedin och Landguiden som de kommer ihåg och återkommer till. För dem är det dessa två välkända och grundläggande databaser som skolan uppmanar dem att använda. Om inte Google räcker till kan (databasen) Nationalencyklopedin också vara en framkomlig väg konkluderar de.

Intervjudeltagarna förefaller dock att ha stor användning av Internet i olika aktiviteter och det faktum att de inte riktigt kan beskriva eller särskilja vad ordbehandling, Internet, länkar och sökmotorer är behöver inte betyda att deras kunskap om IKT-användning är liten. Den omfattande nytta de menar sig ha av Internet och den mångfald av områden som de täcker talar för att de inte har en begränsad kunskap om informationssökning. Dock kan här finnas en skillnad jämfört med hur informationssökning beskrivs och tillämpas av skolbibliotekarien eller beskrivs av Limberg et al (2002). Hur de unga intervjudeltagarna går till väga när de söker information är de troligen inte vana att beskriva. Emma berättar att om man till exempel vill söka information om sexualitet så kan man använda "samhällskunskap" som sökbegrepp för att undvika pornografi. Emmas strategi skulle kunna passa i hierarkisk ordnad ämneskatalog och troligtvis har hon och de övriga även erfarenhet av att använda sådana och andra vägar än Google för att finna information. För dem är dock Internetanvändningen praktisk och kan kanske beskrivas som ett flöde där många olika delar ingår och flera aktiviteter bedrivs samtidigt. Att sedan beskriva detta med de termer som är vedertagna inom t ex B & I är ingen självklarhet. Detta betyder dock inte att de färdigheter de erövrar genom sin praktik är dålig. Bergquist påpekande att de unga kan lämnas att utbilda sig själva (Bergquist, 2005, s. 11 ff) behöver därmed inte endast ses i negativ dager.

Den utbildningsrelaterade användningen av Internet beskriver de intervjuade ungdomarna dock som dominerad av ovan nämnda databaser. Nationalencyklopedin är den Internetresurs som de alla upplever vara sanktionerad av skolan att använda. Om de

vill ha snabb information är det dock Google som dominerar i resonemangen och vid sidan av denna är det endast MSN och Yahoo som explicit nämns. Eva beskriver att hon vid sidan av sökningar på just Yahoo och Google även får nya uppslag när hon surfar på sidor som har länktips. Anna vill förklara varför Google dominerar genom att förklara sina positiva erfarenheter av denna. Hennes beskrivning är att man genom denna ”port” kan nå allt webbaserat material:

Jenny: I skolan har vi fått ett A 4 – papper med lite hemsidor i fall vi vill söka.

Emma: Såna länkar man kan gå in på som N E och sådana (databaser).

Jenny: ja, Nationalencyklopedin och sådana saker.

Anna: Antingen kan man gå in på den eller bara på Google för dom har allt där. Liksom allt. Det är både bra och dåliga (träffar) men för det mesta är det bra.

Härmed kan man återkomma till frågor som väcks genom etablerade aspekter av informationssökning och vilken kunskap de unga har om dominerande aktörer på Internet. Vid sidan av fokuseringen på det efterfrågade materialet beskriver de unga intervjudeltagarna problemet med obehagligt eller irriterande Internetbaserat material. Frågan om att undvika oönskat material är centralt för tre av intervjudeltagarna; Emma, Anna och Jenny. De har alla återvunnit pornografi då de surfat och ibland har det skett genom de dominerande sökmotorerna. I en uppsats i Medie- och kommunikationsvetenskap hävdas också att de flesta ungdomar och barn sett saker på Internet som de önskat att de inte sett och även här är det pornografi som beskrivs som mest frekvent (Madsen & Nilsson, 2004, s. 29 ff).

Frågan om detta Internetbaserade material återfinns som vi minns i diskussionen om s k skadligt innehåll. En åtgärd för att undvika s k skadligt material kan vara att installera analyserande, exkluderande eller inkluderande filter. På den skola där pedagogen Patrick Hernvall gjorde sin studie utnyttjade man en form av inkluderande filtrering genom att man endast lät barnen använda på förhand angivna ”favoriter”(Hernvall, 2001, s. 78 f). Frågan om åtgärder återkommer dock i senare kapitel medan vi i föreliggande kontext där det är de ungas kunnande som står i centrum skall lyfta frågan om att utbilda unga för att undvika oönskat material. Denna fråga ges liten plats i diskussionen eftersom det istället förefaller att fokus ligger på de vuxna och deras uppgift att beskydda de unga. Om de unga anpassar eller förändrar sitt sätt att söka information till följd av oönskat eller obehagligt material har dock Ulrika Sjöberg undersökt. De ungdomar hon intervjuade beskrev att de reflekterade över valet av sökbegrepp för att minska risken att stöta på oönskat material (Sjöberg, 1999, s. 23).

Anna, Emma och Jenny resonerar så här om problemet med att återvinna oönskat material:

Lina: Vad är det som är dåligt då?

Anna: Man kan söka på allt. Ja.

Jenny: Man kan hitta hemska saker.

Emma: Till exempel om man söker på ett namn till exempel Kristina eller något sånt så kan det ibland komma fram hemska bilder.

Anna: Nakna.

Emma: Ja precis. Porrbilder och sådant. Då känner man okej nu går vi ut härifrån.

Lina: Så det känns jobbigt att få upp dom bilderna?

Anna: Ja.

Emma: Om man tänker till exempel på något som man sett på... någon... sida.

Anna: Ja någon sida med något namn som är rätt så stort. En fotbollsspelare så kanske det kommer upp fel och så bara blir man helt chockad. Så bara... och så kanske mamma kommer in där, eller pappa. Så bara blir det fel.

Eva beskriver inget problem med pornografi när hon surfar. Hennes dilemma är istället den stora mängd reklam bland annat i form av pop-ups som hon får när hon söker bollywoodfilmer. Detta är något som hon hade velat åtgärda.

Peter tycker att det är jobbigt och irriterande att få upp oönskat material när han surfar och försöker att undvika det. Han vill bara surfa på ett sätt som ger honom positiva upplevelser. Ibland återvinner också han oönskade sidor men ser inte det i sig som något stort problem. Dock menar han att det generellt är olyckligt att Internet rymmer mycket ”dåligt” material. Han beskriver att ”nätet” borde ”saneras” och pornografin tas bort eftersom den inte är bra för ungdomar. Även det han upplever som onödiga sidor, t ex en del privatpersoners och kommersiella hemsidor, borde minskas. Han gör en jämförelse med att man genom insatser från Internetleverantörer blockerat barnpornografi:

Peter: Det är positivt med mitt sätt på nätet. Jag vill inte gå in på några onödiga sidor. Det tar bara tid om det är onödiga sidor som man går in på. Dom (som producerar pornografi) borde sättas fast egentligen. Som alla dom här barnporrsajterna. Alla barnen där. Dom har åkt fast. Det är väldigt bra liksom. Dom hade koll på datorer. Det är så man egentligen borde ha allting.

Lina: Så andra saker då man borde ha koll på...

Peter: Många porrsidor också, sidor som man inte ska gå in på och som inte borde finnas och som tar onödig kraft. Dom bara finns där i vårt system. Men varför inte bara ta bort dom när dom är onödiga liksom. Sånt ska vi ungdomar inte leva med.

Frågan om att själv kunna undvika det material man inte önskar återkommer. I hur hög grad påverkas de unga användarna i sitt sökbeteende av konfrontation med oönskat material på Internet? Ändrar man sina sökstrategier för att undvika oönskat innehåll eller hanterar man innehållet och upplevelserna på annat sätt? Artiklar om oönskat eller skadligt material domineras (som tidigare beskrivits) av frågan om man på offentliga datorer skall filtrera Internet eller inte. Detta handlar dock om vuxnas beslut över de ungas Internetanvändning. Generellt råder stor osäkerhet i fråga om barnens perspektiv. I en pågående doktorsavhandling skriver dock doktoranden Elsa Dunkels om barns motståndsstrategier. Hon hoppas härmed kunna fylla en del av den lucka som finns i forskningen om hur de unga hanterar det innehåll och de relationer på Internet som de uppfattar som negativa (Dunkels, 2005, s. 49).

För att återknyta till kapitlets inledning finns dock även frågan om vad information är och därmed vad Internet skall användas till i frågan om kunnighet att använda IKT. Denna fråga korsar diskussionen om skadligt material och olämpliga relationer på Internetbaserade forum och därför skall denna tråd lyftas på nytt. Tillbaka till Limberg et al som gör en klar distinktion mellan ungdomars intresserelaterade surfande och den informationssökning som de behöver för skolarbete. Limberg et al menar att webbsidor och söktjänster sällan är anpassade efter barn och att den kunskap de har ofta är relaterad till, det som författarna kallar, ”ungdomsvärlden” och inte till de informationssökningskunskaper som de t ex behöver för skolarbete (Limberg et al, 2002, s. 70).

Denna uppdelning mellan skolrelaterad informationssökning och sådan som relateras till andra intressen finns som en röd tråd i samtliga intervjuer som genomfördes på skolan. För såväl ungdomarna som rektorn och skolbibliotekarien var frågan om datoranvändning primärt kopplad till den miljö som aktiviteten utfördes i. Först i andra hand diskuterades frågan om Internetrelaterade risker även om dessa också användes för att särskilja olika typer av informationsinhämtning. För att begripliggöra detta resonemang, vilket återkommer i följande kapitel, liksom frågan om att särskilja

Internetbaserad information från kommunikation, är det avgörande att belysa en konstruktionistisk förståelse för begreppen information och informationskompetens/information literacy.

En konstruktionistisk förståelse för begreppet information skiljer sig från positivistiska eller postpositivistiska ansatser i vilka man menar sig beskriva olika företeelser objektivt. Härmed skulle begreppet information kunna ges en bestämd och generellt applicerbar innebörd. Detta sätt att beskriva information blir tydligt i Tuominen et al:s artikel om vad de kallar "the IL movement" (Tuominen et al, 2005, s. 335). Författarna menar att de flesta definitioner av IL baseras på en dualistisk förståelse av begreppet information. Att vara informationskompetent betyder i denna tradition att kunna urskilja vinklad respektive objektiv information eller fakta. Att vara informationskompetent betyder härmed att kunna upptäcka intresseinriktad eller vinklad fakta och kunna välja högkvalitativa och respekterade informationskällor. Detta bygger dock på en konstruerad uppdelning mellan vinklad och vetenskaplig eller korrekt information (Ibid.).

Denna tradition, vilken dominerat inom biblioteks- och informationsvetenskapen, har byggt upp en förståelse för utbildning av användare och organisation av kunskap (dokument) som troligen begränsar synfältet och påverkar hur man ser på utbildningen i informationssökning på webben. Information kan ju efter att man fastställt vilken som är vederhäftig och korrekt även ordnas hierarkiskt och ges olika värde och utrymme. Tuominen et al menar att den dominerande synen på informationskompetens anammade en formell syn på vilken sorts texter, vilka typer av argumentation, retorik och mediaformat som tillhör gruppen seriösa (Tuominen et al, 2005, s. 337).

Härmed kan man med tanke på den plats som barn intar i samhällshierarkin ponera att den informationsinhämtning och kommunikation som de unga väljer ges annan plats och status än de resurser som konstruerats som seriösa. Hur ser då en konstruktionistisk förståelse för informations och kunskapsbegreppen ut? Avgörande blir att se utifrån vilken utgångspunkt man beskriver informationsresurser och hur man härmed utbildar användare. Tuominen et al beskriver att en konstruktionistisk utgångspunkt om kunskap och information är att kunskap och mening byggs genom dialog och debatt. Denna utgångspunkt tillåter och framhåller diskontinuiteter och en mångfald perspektiv inom vetenskap och andra fält. För bland annat utbildningen i informationssökning betyder detta att man inte bara kan skapa "checklistor" för att utvärdera informationens pålitlighet. Komplexa sociala praktiker avgör i ett konstruktionistiskt perspektiv vad information är (Tuominen et al, 2005, s. 337). Ungdomars kunskap om IKT och vilken typ av resurser de väljer att använda kan härmed begripliggöras utifrån olika perspektiv.

I detta stycke har barns och ungas informationskompetens belysts utifrån en IKT-kontext och vad det innebär att vara kunnig i användningen av IKT avgörs enligt ett konstruktionistiskt perspektiv av kontexten. I kommande kapitel skall nu regler och begränsningar av de ungas Internetanvändning belysas. I denna fråga kommer såväl frågan om en binär syn på information och kunskap som frågan om risker att visa sig centrala.

5.4 Reglering och blockering

I detta stycke skall beskrivas och exemplifieras hur man tillhandahåller Internetresurser respektive begränsar de ungas Internetanvändning. I fokus står Söderängsskolan och dess skolbibliotek. På skolan finns förutom en liten datorsal i skolbiblioteket även en

större datorsal i källaren. Den senare används av lärare som vill göra något arbete på datorerna under skoltid och med hela klassen samlad. I intervjuerna lämnas den datorsalen utanför resonemangen. Istället är det datorerna i skolbiblioteket som står i fokus. Dessa används under skoltid och i begränsad omfattning även på fritiden, under håltimmar eller efter klockan två på eftermiddagen. Under eftermiddagen, mellan klockan två och tre är ”friare” informationssökning, chatt och e-postande tillåten medan man under övriga tider behöver intyg från en lärare vid varje enskilt tillfälle man vill använda datorsalen. Genom intyget bekräftar läraren att man har skolrelaterat arbete att utföra på datorerna. Detta intyg kallar man för en ”arbetsedel” och den skall läraren skicka med eleven vid varje enskilt tillfälle då de skall använda datorerna under skoltid.

Datorerna skall inte användas till annat än ämnesanknytt arbete under håltimmar och lektionstid. Bibliotekarien beskriver olika typer av Internetanvändning som tillhörande olika sfärer beroende på vilken typ av information man återvinner. Skolrelaterad Internetbaserad kommunikation finns inte med i resonemanget utan informationsinhämtning är den aspekt som hon ger uttryck för kan beskrivas i en utbildningskontext. Därmed är det perspektivet med sändare och mottagare av information som betonas snarare än interaktiva aspekter på IKT- användning. Ett exempel som återkommer i hennes resonemang och används som illustration för hur man vill begränsa de ungas IKT-användning är att lustfylld verksamhet på Lunarstorm skall särskiljas från skolarbete. Gränsdragningen är huvudsakligen oproblematiserad och logisk, menar hon, och jämför med television. Även där finns en uppdelning mellan vilka program som kan ses i skolan under skoltid och vilka som endast lämpar sig under elevernas fritid. Som en röd tråd genom intervjun med bibliotekarien ligger just dualismen mellan fritid och skola, mellan ledig tid och arbete.

Utöver att utbildning och arbetsliv särskiljs från nöje i skolbibliotekariens resonemang som grund till hur datorerna tillhandahålls på skolan så finns aspekter på en lugn och ordnad arbetsmiljö också i resonemanget. Skolbiblioteket skall vara en lugn plats att studera på och även av denna orsak behöver datoranvändningen begränsas. Bibliotekariens upplever att fritt surfande leder till oreda och hög ljudvolym i biblioteket. När eleverna chattar talar de ofta med varandra samtidigt, berättar hon. Chatt och e-post är ofta gemensamma sociala aktiviteter även i det fysiska rummet, skriver Hernvall, och konkluderar att flera avsändare ofta finns bakom ett chatt-namn eller en e-postadress (Hernvall, 2001, s. 170).

Systemet med en arbetsedel skall säkerställa lugn och ordning i datoranvändningen i skolbiblioteket men även reservera datorerna till skolarbete. Bibliotekarien berättar att det är en outtalad policy att åtskilja nöjesbaserad och fritidsrelaterad Internetanvändning från skolrelaterad.

Bibliotekarien: Jag vet inte om den är helt genomgående (på skolan) men jag tror att en lite mer outtalad policy är att eleverna inte ska arbeta hur som helst på datorerna. Dom skall inte använda dom hur som helst under dagen utan man ska särskilja lite på skoltid och fritid. Så uppfattar jag i alla fall att de flesta (på skolan resonerar), här i biblioteket gör vi så i alla fall. Även om dom har, och det kan kännas grymt ibland, även om dom har håltimmar så säger vi nej under den tiden att sitta (och surfa fritt). Även om dom inte har (skolarbete med sig) brukar vi fråga om dom inte har något arbete eller så som dom kan jobba med. Det här med att bara sitta och chatta och så det får dom göra någon annanstans. Det tar mycket plats och det för med sig att kommer någon annan in så blir det stökigt, alltså det blir en annan typ av arbete. Det som skall finnas på skolbibliotek ska helst vara arbete innan (klockan) två, i alla fall på datorerna. Efter det får man sitta och göra vad man vill.

På eftermiddagen får elever som vill surfa relativt fritt på datorerna i biblioteket under cirka en timme. Skolan har ingen gemensam skriftlig policy för hur datorerna skall användas och i skolbiblioteket är det reglerna med en arbetsedel för tillträde till datorerna före klockan fjorton och lugn och ro som är de viktigaste reglerna. Dessa och andra regler sammanfattas inte i något policydokument utan det man valt att nedteckna är kortfattat att det inte är tillåtet att söka rasistiskt och pornografiskt material på datorerna. Detta finns uppsatt på ett anslag i skolbiblioteket.

Rektorn är under intervjun till en början osäker om man har någon gemensam policy för Internetanvändningen på skolan men säger efter viss betänketid att nej, det har man inte. Men det är bestämt att barnen inte får söka pornografi eller droger på Internet betonar han. Det har hänt att elever sökt efter just droger och då har man haft ett samtal med berörd elev och dennes föräldrar.

För elever som bryter mot reglerna blir konsekvensen att de blir utloggade från skolans nätverk. Varje elev har ett eget inlogg som kan spärras av skolans IT-tekniker. Eleverna måste lova att följa reglerna med att ta med sig en arbetsedel och att inte söka otillåtet material om de vill använda datorerna. De får tillsammans med sina föräldrar intyga detta skriftligt.

Bibliotekarien: Dom har personligt inlogg allihop och missbrukar dom det till exempel om dom går in på pornografi eller något sådant, om det händer flera gånger så har vi satt avstängning på en vecka först. Dom kan bli avstängda bara från Internet också, då kan man få arbeta i Word, men missköter dom sig ordentligt kan dom bli avstängda fullständigt. Helt och hållet. Men det är ju inte för någon längre tid.

I likhet med bibliotekarien gör de unga intervjudeltagarna en tydlig distinktion mellan fritidsrelaterad användning och skolrelaterad. De tycker att denna och övriga regler som kringgärdar användningen av Internet på den aktuella skolan är positiv. De är även positiva till att vuxna reglerar Internetanvändningen även utanför skolan. Exempel på en sådan regel är att föräldrarna beslutar att man inte får surfa förrän efter alla läxor är gjorda. En parallell kan här dras till den undersökning som Patrick Hernvall gjorde under senare delen av nittioalet och där de intervjuade barnen menade att fler datorer inte skulle förbättra skolarbetet. Snarare än som ett verktyg för kunskapsinhämtning i en utbildningskontext såg de datoranvändning som en möjlig tillfällig paus eller flykt från skolarbetet. Att använda ordbehandlingsprogram beskrev man som nyttigt men att spela spel tillhör det dekadenta och onyttiga. De intervjuade i studien beskrev en tydlig dualism mellan nytta och nöje, skola och fritid och relaterade olika användning av datorn till detta begreppspar (Hernvall, 2001, s. 105 ff).

Dualismen mellan nytta och nöje, arbete/utbildning och fritid är den förklaring som främst kontextualiserar beskrivningarna av tillhandahållandet av IKT på Söderängsskolan. De intervjuade unga har utifrån denna aspekt inga större invändningar mot hur IKT tillgängliggörs och begränsas i skolan. Eva tycker att de regler som omgärdar datoranvändningen i skolan är bra. Hon uppskattar att det är ordning och att det krävs en arbetsedel för att få använda datorerna:

Eva: Ja här i skolan är det så att på skoltid måste man ha en sån här lapp med sig från läraren om man ska sitta vid datorn. Det tycker jag är jättebra. För det händer att elever bara kommer (och säger) ”ja jag vill bara skriva ut en sak” eller någonting (liknande) och så sitter dom och går in på andra sidor och så. Lärarna vet inte om det och det är jättebra att dom måste ha en sån lapp från läraren för då vet både dom som är här (i biblioteket) och lärarna (vad dom gör). Det är mer säkrare att dom vet vad dom ska gå in på och sånt, vad dom ska använda datorn till.

På Söderängsskolan har även ett system för att föräldrarna skall kunna kontrollera att eleverna är på skolan införts. Via hemsidan kan föräldrarna logga in och kontrollera om deras barn är på skolan under dagen. Eva beskriver detta system i positiva termer men betonar att hennes föräldrar inte utnyttjar möjligheten att kontrollera om hon deltar i utbildningen.

Eva: Eftersom elever skolkar mycket och sånt du vet så har dom gjort en ny hemsida då på datorn där föräldrarna kan kolla frånvaro på sina barn, om dom varit i skolan och kommit för sent och sånt. Det tycker jag är jättebra också.

Lina: Du tycker det är bra?

Eva: Mmm.

Lina: Brukar dina föräldrar kolla där?

Eva: Nej, vi fick en sån här lapp när dom hade gjort den sidan som man skulle skriva på men mina föräldrar tror på mig alltså jag är inte sån som skolkar och så.

De unga intervjudeltagarna i min fallstudie är, som tidigare beskrivits, engagerade och entusiastiska när de beskriver sin Internetanvändning utifrån en fritidsrelaterad kontext. Men i intervjuerna beskrev de också att de inte gärna använder skolans datorer. Istället använder de datorn hemma eller hos vänner för sin informationssökning och kommunikation via Internet. Orsaken till detta är att de upplever det som alltför begränsat och obekvämt att använda datorerna en timme om dagen i skolan. Även den skolrelaterade informationssökningen på Internet föredrar de att förlägga utanför skoltid då de kan disponera sin tid friare och söka utan begränsningar. En aspekt som gör att intervjudeltagarna beskriver Internetanvändningen i skolan som begränsad är att man på skolans nätverk kontinuerligt lägger blockeringar på webbplatser. Peter beskriver att han använder flera webbplatser och forum som blockerats av skolan och anför detta som skäl till varför skolans datorer inte intresserar honom.

Det webbforum som Jenny, Anna, Emma och Peter i intervjuerna betonar är viktigast för deras kommunikation på Internet är Lunarstorm och denna plats är blockerad på skolan. Samtliga intervjudeltagare känner till att Lunarstorm blockerats men vilka övriga platser som är oåtkomliga har de olika uppfattningar om.

Emma, Anna, Peter, Jenny och Eva berättar att de inte vet vilka sidor skolan har blockerat. Peter vet säkert att Lunarstorm är blockerad men menar att det är många fler sidor som är oåtkomliga på nätverket. Han tror att det bland annat är MSN och Playahead som också är blockerade. Jenny, Emma och Anna vet att Lunarstorm är blockerad och tror att ytterligare några platser är det. Eva vet att Lunarstorm är blockerad och tror att även Snuttis är det. Samtliga intervjuade tycker det är bra att Lunarstorm är blockerad men har olika synpunkter på och förklaringar till varför det är positivt. De anför olika skäl varför skolan har blockerat den och Peter anför först dualiteten mellan skolarbete och fritid till varför Lunarstorm blockerats:

Lina: Men vad tycker du om att dom har blockerat Lunarstorm då?

Peter: Jag tycker att det är väldigt bra för datorerna skall inte vara till för det. De ska vara till för att ungdomarna skall kunna göra saker, hitta information. Kunna göra saker typ arbete. Istället för att sitta där och fjanta sig typ en timme av lektionen och (säga) "nä jag har inte fått något gjort".

Men längre fram i intervjun påtalar han också att man har stängt Lunarstorm på grund av olika problem som funnits på detta forum:

Lina: Det är rätt vanligt att skolor blockerar just Lunarstorm.

Peter: Det är det med alla sidor på alla skolor tror jag för att det är så pass mycket (aktivitet) där inne och det händer så pass mycket skit på sidorna så dom är tvungna att stänga ner innan det blir mer kaos av det hela liksom.

Även Anna och Jenny anför att det finns en konflikt mellan att ha den populära platsen Lunarstorm tillgänglig och att ägna sig åt skolarbete:

Lina: Vad tycker ni om att dom inte har Lunarstorm här på skolan då?

Anna: Alltså det är bra.

Lina: Tycker du det är bra?

Anna: Ja för annars hade alla bråkat om datorn och det hade bara varit massa sådana fel.

Jenny: Man hade inte gjort skolarbete.

Eva anför dock en annan förklaring till varför Lunarstorm är blockerad:

Eva: Dom har stängt av den (Lunarstorm) här på datorerna. Det är ofta som eleverna skriver om lärare på Lunar så därför har dom stängt av den. Jag själv går aldrig in på Lunar och sådana (sidor) för jag tycker inte om det. Och det tycker jag är bra att dom har några regler på skolan typ att man inte får gå in på Lunar. Det är bra.

Att elever ägnar tid åt Lunarstorm under skoltid och att detta får lärare att tycka det stör undervisningen har fått många skolor att blockera forumet (Enochsson 2003, s. 2, och Fritz 2005, s. 2). Vilka övriga sidor som blockerats på Söderängsskolan och av vilken orsak denna åtgärd beror går inte att bringa klarhet i utifrån intervjuerna med ungdomarna, rektorn och bibliotekarien. Bibliotekarien berättar att hon inte vet exakt vilka platser och forum som är blockerade på skolan och att detta är beslut som fattas av IT-teknikern. Hon konkluderar att Lunarstorm och Snyggast är blockerade och att det är en praktisk åtgärd i linje med övriga ansträngningar för att upprätthålla skillnaden mellan skolarbete och fritidsrelaterad Internetanvändning. Lunarstorm är omtyckt och fängslande för eleverna menar bibliotekarien och hon använder en metafor som anknyter till narkotikamissbruk för att understryka hur den fångar eleverna. Att blockera Snyggast handlade å andra sidan om att skydda eleverna från pornografiskt material menar hon:

Bibliotekarien: Lunar hade vi lite problem med, det var som en drog för några år sen. Då skulle dom gå in (på forumet) även när lärarna var här med dem på skoltid. På skoltid gick dom in där för dom kunde inte låta bli så Lunar är faktiskt spärrat här. Hur man nu ska säga... Om man är för (att den är blockerad) eller ej, jag vet inte. Det har fortsatt att vara på det viset.

Lina: Det finns många liknande (forum).

Bibliotekarien: Ja det gör det. Det var samma med den här Snyggast punkt com. Den spärrade vi också för där dök det ju upp ganska mycket pornografiska bilder och mycket sådana konstiga grejer som den länkade till och det var inte riktigt alla barn som var förberedda heller. Lunarstorm spärrades för att dom inte kunde låta bli den. Det var lärare också som tyckte det var jobbigt för eleverna satt och jobbade och så plötsligt satte dom fart med Lunar istället.

Även rektorn på skolan är medveten om att Lunarstorm är blockerad men vet inte vilka övriga platser, sidor eller forum som blockerats. Även han hänvisar till att IT-teknikern på skolan har ansvar för detta och det finns ingen fastlagd beslutsgång eller policy för hur webbplatser blockeras. Han anser dock vid en direkt fråga om vems ansvar filtrering av Internet är att det är ett skolledningsbeslut att stänga forum som till exempel Lunarstorm. Därför bör han ha varit delaktig i beslutet, men han kan eller vill inte ge något svar på när beslutet togs eller av vem. Istället beskriver han allmänt att

”situationen” har lett till att man blockerat Lunarstorm. Beskrivningen av denna situation korresponderar dock inte med den förklaring som bibliotekarien gett. Rektorn har inte praktisk erfarenhet av att använda Lunarstorm men menar att blockeringen av forumet är ett ställningstagande som skolan gjort eftersom ”ungdomssajten” innehåller många problem. Han anknyter även problematiken med vuxna som kontaktar ungdomar och barn i syfte att exploatera dem sexuellt (grooming) till Lunarstorm. I denna förklaring hänvisar han till Mats Anderssons föreläsning som en grund till varför skolan nu spärrat just Lunarstorm:

Lina: Och sen är inte Lunarstorm tillåtet heller (vid sidan av pornografi och sidor om droger)?

Rektorn: Nej precis, utan det är ju så att där har vi ju, ja där vet vi alla, att vi har haft en föreläsare här kring det här och vi vet ju vad som händer. Det är ju mobbning som förekommer på Internet och att dom lägger ut sig själva och så vidare på olika sajter...

Lina: och du tänker att det har med Lunarstorm att göra eller vad menar du?

Rektorn: Ja det har det ju. Och så finns det dom som... Dom vuxna som går in och söker kontakt. Och vi vill ju inte på något vis medverka (till det) men sen vet vi ju att så fort ungarna går hem så loggar dom in på Lunarstorm och några andra (forum), så jag tycker ibland att det ett slag i luften också ... alltså datautnyttjandet som sker här, alltså ungarna sitter ju mycket mer framför datorn där hemma. Egentligen borde vi nå föräldrar mycket mer.

Att det är ett ställningstagande att blockera Lunarstorm beskriver han så här:

Rektorn: Alltså förbjuda bort det går inte utan vi måste leva i takt med tiden. Vi måste informera om moraliska etiska värderingar. Vi kan inte hindra utvecklingen utan på något vis måste vi komma i kapp den. Hitta något samspel med den. Det här är ju ett litet (steg), en nål i en höstack egentligen att ta bort Lunarstorm. Men vi markerar att det här tar vi avstånd från, för det är ju viktigt. Vi i skolan markerar att det här ogillar vi. Men ändå så tror jag att det är ett slag i luften egentligen. Det hade varit mycket bättre om man i hela Sverige tog bort den här sajten eller tog bort den fullständigt (från Internet). Eller ställde andra moraliska och etiska krav på Lunarstorm som i sin tur kunde leda till att man kunde stänga ner den.

Lina: Är det för att det är många användare som du just lägger tyngd vid Lunarstorm? Det finns andra sajter som liknar Lunarstorm.

Rektorn: Ja, visst. Vi markerar ju att vi gör ett avståndstagande men vi kommer ju ändå inte åt dem. Går du in på Lunarstorm i dag finns det ju mycket skit där fortfarande. Om dom som loggar in på Lunarstorm istället har ett moraliskt och etiskt värderande så kanske dom begriper att ”jag ska inte lägga ut min kompis bild” eller någon annan. ”Det här är taskigt” och så vidare så ”då gör jag inte det”. Då är det egentligen inget fel på Lunarstorm. För då kan det kanske fungera som det är tänkt att fungera, så jag tror inte... Ingen har medvetet tänkt att Lunarstorm ska användas till något negativt syfte. Det finns kanske sådana sajter, fast inte som jag känner till. Så man måste jobba mycket bredare.

Rektorn anknyter sitt resonemang om Lunarstorm till den föreläsning som Mats Andersson hållit på Söderängsskolan om Internetrelaterade risker. Lunarstorm är dock inte ett forum som står i fokus för Netscans kritik, snarare är det tvärt om. Det som ger genklang i rektorns uttalande är istället troligen en kombination av Mats Anderssons föreläsning och den mediabild som skapats av Lunarstorm. Där har forumet konstruerats med en negativ inramning bland annat utifrån de aspekter med grooming och mobbning som rektorn exemplifierar med. Fritz skriver att Lunarstorm bland annat beskrivits som ”suspekt och ett tillhåll för mobbare och pedofiler” (Fritz, 2005, s. 2). Ann-britt Enochsson beskriver att förstasidenyheter i media om att pedofiler agerat på forumet gjort att många vuxna tvekar att låta sina barn använda forumet. Samtidigt menar hon att få föräldrar och lärare trots detta besökt webbplatsen (Enochsson, 2003, s. 2).

Lunarstorm har stått i skottgluggen för mycket av den kritik som riktats mot barns och ungas Internetanvändning trots att kunskapen om och praktisk erfarenhet av forumet ofta saknas. Webbplatsen drivs av ett kommersiellt företag med ett flertal anställda i Sverige vilka går att nå via telefon och det är denna aspekt som gör att Netscan beskriver forumet som ett av de bättre. På själva webbplatsen måste man fylla i sina personuppgifter för att öppna ett användarkonto. Där finns även information om att ens användarkonto blockeras om man inte följer de uppförandevillkor som man måste acceptera för att öppna ett konto. På webbplatsen uttrycks att det är förbjudet med trakasserier och mobbning på forumet samt att publicera pornografi eller främja olaglig verksamhet som till exempel droganvändning (Lunarstorm, 2006). Rektorn beskriver under intervjuens gång inget om uppförandevillkor eller restriktioner på Lunarstorms hemsida. Han menar istället att webbplatsen är ett "fritt spelrum" för olämpliga beteenden. Han efterlyser också att Lunarstorm skall ta ansvar:

Rektorn: Om Lunarstorm städade i sin sajt så att säga och kunde slänga ut folk som misskötte sig och så. Dom skulle kunna va mycket tuffare. Men det finns väl inget instrument som dom kan ha... Det är klart dom kunde kräva att folk skulle ställa upp med personnummer och så vidare och så vidare.

Rektorn uppehåller sig vid frågan om blockering som ett sätt att styra Internetanvändningen på skolan vid sidan av att ha tydliga regler om vilken typ av information som får återvinnas. I likhet med bibliotekarien betonar han vad som är skolans roll och vad som tillhör fritiden.

Bibliotekarien beskriver att stängningen av Lunarstorm förbättrar studiesituationen och att Snyggast stängts för att skydda elever från skadligt innehåll men anser ändå att tekniska medel inte är den enda lösningen på hur man skall hantera barns IKT-användning i skolan. Hon menar att utbildning och information är viktigt men att blockeringen av webbplatser är praktiskt. I fråga om att reglera och på olika sätt styra eleverna att endast bedriva explicit skolrelaterat arbete på datorerna menar hon att till exempel chatt måste vara otillåten även om det är en i huvudsak positiv aktivitet. Att sammanblanda lustfylld, fritidsrelaterade aktiviteter med skolrelaterade är ogörligt:

Bibliotekarien: För den tjuvningen med chatt tycker jag också man kan förstå, det är enkelt sätt att prata och man gör skolarbete lite grann och så pratar man lite grann och så gör man skolarbete lite grann. Det behöver ju inte vara fel, men man kan ju fråga... Dom måste ju lära sig lite disciplin och vad läraren vill att man ska och inte ska göra. Jag tycker jag försöker dra paralleller till min egen arbetssituation. Jag kan ju inte gå upp och göra vad jag vill på datorerna, jag är ju också anställd och ansvarig inför mina arbetsledare vad jag får göra och inte göra.

Genom intervjuerna framkom att IT-teknikern är den enda som har kontroll över vilka webbplatser som blockerats på skolans nätverk. I samtliga intervjuer är det också explicit de vuxna som framhålls som ansvariga för Internetanvändningen och att reglering och blockering är de medel som står till buds. I intervjun med rektorn frågade jag om ett samarbete med eleverna kring Internetpolicyn på skolan är möjlig eller önskvärd. Rektorn svarade att det var en möjlighet men talade hellre om att de vuxna behöver fler verktyg för att skapa ordning och behålla kontrollen i skolan:

Lina: Tror du det skulle vara möjligt att samarbeta med elever, kanske elevrådet om vilken Internetpolicy man skall ha?

Rektorn: O ja det gör det ju. Men problemet är att vi är ju rätt så tandlösa i skolan. Vi har ju inget... vi kan ju inte bestraffa elever. Vi kan stänga av dom från datoranvändande, vi kan säga att du ska sluta kränka någon annan, men eleven får ju gå kvar i skolan och jag tror eleverna uppfattar

oss vuxna som tandlösa i skolan. Vi kan inte göra någonting. Vi kan säga åt eleven du måste sluta kalla den andre kamraten för hora. Det kan vi säga, men vi kan ju inte få stopp på det. Den här eleven kan ju ändå fortsätta att säga hora. Förstår du vad jag menar, det blir ju tandlöst på något sätt. Det hade varit enklare om vi fått säga så här ”nu får du byta skola, nu flyttar vi på dig” och ”du använder datorerna på fel sätt så vi flyttar dig”. Mer drastiska saker kan jag tycka, att det fick andra konsekvenser.

De unga intervjudeltagarna, Jenny, Anna, Emma, Eva och Peter tycker att begränsningarna i Internetanvändningen på skolan är bra och riktig men reagerar ändå på begränsningarna i tillhandahållandet genom att förlägga sina Internetaktiviteter till annan tid och plats. På fritiden och oftast hemma eller hos någon vän får man umgås, interagera och söka underhållning och information till skolarbete och personliga intressen på Internet efter eget tycke.

Ingen av de intervjuade reagerade negativt mot regleringarna. I Patrick Hernvalls studie var de intervjuade barnen också till största delen nöjda med de regleringar som fanns kring Internetanvändningen. En av de barn han intervjuade avvek dock genom att beskriva den reglerade Internetanvändningen i skolan som instängd (Hernvall, 2001, s. 78 f).

Företaget Netscans primära verksamhet handlar inte om att beskriva någon form av lösningar i form av regleringar på de Internetrelaterade risker de beskriver. Dock försöker de genom lobbyverksamhet att påverka svenska beslutsfattare att införa en lagstiftning i Sverige som liknar den brittiska. Syftet med den föreläsningverksamhet de bedriver är att föräldrar och lärare genom deras information skall få insikt i vilka risker som möter barnen på Internet. De uppmanar dock även föräldrar, både via sina föreläsningar och via sin hemsida, att övervaka barnens e-postande och surfande via datorns loggverktyg. På hemsidan skriver de: ”Kontrollera själv ditt barns surfande. Det finns sätt att hålla koll på vilka sajter ditt barn går in på. Genom att använda webbläsarens loggverktyg kan du se ditt barns mejltrafik.” (Netscan, 2006).

En trend i linje med denna kontroll är initiativet att vuxna skall befinna sig på s k ungdomsforum som ”förebilder”. Man tänker sig att vuxna skall agera mot dåligt beteende på webbplatser och ingripa om man till exempel förtalar någon. Förebilden är ”vuxna på stan” som till exempel ingriper om de ser berusade ungdomar (Dunkels, 2005, s. 47). De Internetrelaterade riskerna ger också genklang i hur forumens huvudmän tilltalar sina användare. På Lunarstorms hemsida finns instruktioner till dem som registrerar sig och är under 13 år gamla att de måste informera sina föräldrar om forumet samt skriva ut de råd som man ger om att surfa på sidan. Man uppmanar även alla användare under 18 år att fråga sina föräldrar om råd innan man publicerar foton eller videoklipp på sig själv i sin presentation/sitt ”krypin” (Lunarstorm, 2006).

Jenny, Anna, Emma, Eva och Peter som mest använder Internet hemma menar att det kan vara berättigat med en del regler och kontroll av deras surfande. Emma, Anna och Jenny betonar dock först och främst att föräldrar skall ha en tillitsfull relation med sina barn och att det är viktigt att man kan ha viss integritet i sin Internetanvändning. De tycker generellt inte att föräldrar skall gå in och kolla vad barnen använder datorn till. Om det finns särskilda skäl kan man kontrollera men inte annars. Anna berättar att hennes pappa kontrollerar med datorns loggverktyg vad hon använt datorn till. Jenny och Emma reagerar på möjligheten till övervakning och kontroll med att lägga in lösenord på sina inlogg på sina datorer för att hindra syskon och föräldrar från att ”snoka” i vad de gör.

Åsa Hansson på Netscan är trots de råd företaget ger på sin hemsida och i sin föreläsningverksamhet ambivalent i sin hållning inför att kontrollera vad barnen gör på

Internet. Hon resonerar fram och tillbaka och menar att de vuxna behöver veta vilka aktiviteter deras barn är involverade i på Internet men menar att barnen har rätt till vad man kan kalla "ett eget rum":

Åsa: "Var det något särskilt som hände, har du sett något roligt, fick du något roligt mail" bara så att man är lite så där engagerad för då behöver man ju inte känna att man spionerar på ungarna. För om man tittar till exempel på Lunarstorm så är det ju många som skriver dagbok där och då kan man ju diskutera även om det är öppet för alla ska man då gå in som förälder och läsa en massa eller./.../ Sen så kan man ju säga det också att Internet erbjuder ju definitivt den möjligheten att man så att säga bara kan smita iväg till nästa ställe ifall man tycker att det är för mycket föräldrar där, så att okej då märker man det att ja nu har ju föräldrarna lärt sig Lunarstorm, ja då går vi vidare då till något annat ställe och ... på ett sätt så är ju det en ganska önskvärd utveckling också alltså man vill ju inte, och det är väl ingenting som säger, att man som förälder också ska ha tillgång till dom liksom privata... (man kan jämföra med om) man stampar in i tonårsrummet och (vill veta) "vad pratar ni om". Dom (barnen/ungdomarna) får väl ha sitt privatliv...

De unga intervjudeltagarna beskrev under intervjun att de brukar tala om sin Internetanvändning med sina föräldrar och anser att man skall ha en öppen relation föräldrar och barn emellan. De månar dock om det som är privat:

Emma: Om det är någon av mina föräldrar som kommer in (och säger) "vad gör du" och jag typ chattar med en jättesnygg kille eller något liknande som jag är på g med. Då gör jag bara så (visar att hon håller för skärmen) (och säger) "nej kom inte in jag chattar med någon".

Jenny: Jag klickar bara bort dom (på chatten) direkt (om föräldrar kommer in).

Emma: Dom (föräldrarna) åker ut direkt liksom.

Lina: Aaaa (förstående tonfall).

Emma: Men om det inte är så utan jag bara är inne på Lunarstorm så visar jag det. Men det är lite pinsamt om ens föräldrar ser vad man skriver till någon.

Vid sidan av att föräldrar skall respektera att man inte vill visa en del av sin Internetbaserade kommunikation så diskuterar Jenny, Anna och Emma vilka regler utöver de som finns på skolan som behövs när barn och unga använder Internet. Jennys föräldrar har lagt in en blockering på datorn som slår till klockan åtta på kvällen och som gör att hon inte komma in på Lunarstorm längre. Hon tycker att det är en bra åtgärd eftersom hon själv tycker att hon surfar och chattar alltför stor del av dagen. Jenny, Emma och Anna kommer under intervjun överens om att även om aktiviteter på Lunarstorm är viktigt på fritiden så måste läxorna prioriteras. Det kan bli en konflikt mellan de egna intressena och skolans krav. Därför kan föräldrars krav och regler med Emmas ord "styra upp" deras förhållande till Internetanvändningen.

Kontroll och reglering av Internetanvändning kan lösa både stora och små problem menar Peter som betonar att föräldrar och skolpersonal skall veta vad barn och ungdomar gör på Internet. Han bor med sin mamma men hon kontrollerar inte hans Internetanvändning utan istället menar han att de har en tillitsfull, "ärlig relation" och att han berättar för henne vad han gör på Internet. Moderns kunskap om IKT är begränsad och han lär därför henne att söka information och att kommunicera via Internet. Han tror dock att många problem i den fysiska och den virtuella verkligheten hänger samman och att det vore bra om vuxna hade insikt i och överblick över vad som sker i Internetbaserade samspel. Han tror att många problem skulle lösas om de tendenser som Dunkels beskrev om vuxna på Internet (Dunkels, 2005, s. 47) blev verklighet. Om fördelarna med att föräldrar kontrollera mer vad barnen gör på Internet säger han:

Peter: Mycket föräldrar borde finnas ute på nätet i dag. De borde finnas där väldigt mycket för dom har noll koll vad ungdomarna gör inne på nätet själva. Hade dom koll så hade saker i samhället kanske kunnat stoppas genom att dom kollar det. Ska dom stoppa alla rån och slagsmål, ja allt från slagsmål till demonstration till ockupation liksom. Dom hade kunnat stoppa allt det om dom bara hade kollat inne på nätet vad deras ungar gör.

I samtalen om regler och att filtrera Internet eller blockera enskilda webbplatser återkommer Lunarstorm gång på gång. Forumet är det ämne vilket fylldes med det mest skiftande innehållet i intervjuerna. Låt oss sammanfatta bilderna: För de unga intervjudeltagarna är forumet intressant eftersom det är en viktig kommunikationsväg och ett dominerande socialt forum. Så beskrivs det av Peter, Anna, Jenny och Emma. Trots de blockeringar många skolor, däribland Söderängsskolan, lagt på webbplatsen domineras beskrivningarna av aktiviteterna på forumet med berättelser om att presentera sig själv, sin vardag och sina tankar om framtiden. På forumet tycker man om att vistas för där kan man finna nya vänner och samtala med dem man redan har en etablerad kontakt med. På Lunarstorm är det lätt att ses eftersom de flesta vännerna också är där på kvällarna.

Samtidigt är Lunarstorm fokus i de beskrivningar skolbibliotekarien och rektorn ger av regleringen av Internetanvändningen på skolan. För rektorn är Lunarstorm, som beskrivits, ett rött skynke, en plats som de unga skall hindras tillträde till. I hans beskrivning får bland annat Mats Anderssons föreläsning exemplifiera att forumet är en dålig plats. Mats Andersson berättar i sina föreläsningar om att han letar vuxna på bland annat Lunarstorm men framhåller ändå forumet som ett föredöme för andra ungdomsforum. Det är vanligt att skolor stänger Lunarstorm, säger Mats Andersson, men det beror på att den är mest känd. Lunarstorm är ingen plats han vill "svartmåla", snarare skulle han, om han valde ett forum, uppmana barn och ungdomar att använda den.

Funktionen med att blockera Lunarstorm har getts många innebörder. En annan plats som blockerats är Snyggast och här är beskrivningarna av orsaken mer entydiga. webbplatsen innehåller skadligt innehåll och uppmuntrar till ett icke önskvärt beteende menar intervjudeltagarna och detta skall vi återkomma till närmare längre fram. Fokus här är själva åtgärderna; att reglera Internetanvändningen och blockera webbplatser och hur mot vilken bakgrund dessa åtgärder kan begripliggöras och kontextualiseras. Blockering av denna och andra webbplatser som kan sägas innehålla skadligt innehåll är en del av Åsa Hanssons arbete. Hon talar en stund om möjligheten med att blockera sidor men menar också att det ofta är en tandlös åtgärd eftersom Internet är en mångfald av föränderliga platser. Kunskapen om innehållet har också ungdomar i högre grad än de vuxna som arbetar med att välja ut webbplatser för blockering menar hon. Hennes resonemang rymmer motsägelser då hon menar att unga är duktigare Internetanvändare än analytiker eller lärare. Det går inte censurera Internet, påpekar hon, men önskar sig ändå IT-ansvariga på skolor som försöker "hålla jämna steg" med ungdomarna och blockera de platser eller enskilda sidor som är skadliga. Hon beskriver Internet som en plats där det finns material som är potentiellt mycket skadligt för de unga:

Åsa: Man kanske kan blockera bara på vissa datorer, dom som är elevdatorer... För det går ju inte censurera Internet. Men samtidigt kan man ju inte riskera att några tuffa killar så att säga tar upp en bild på någon som har skjutit skallen av sig och så går någon känslig person förbi och får psykiska problem av det. Den situationen är ju inte önskvärd... /.../ Det finns ju alltid någon som kommer hitta någon sida men man kan ju spärra dom värsta.

Att blockera sidor behöver inte vara något kontroversiellt menar hon också. En del sidor är "utan existensberättigande". Dock menar hon också att blockeringen ibland sker utifrån förutfattade meningar och okunskap om forumens funktion på Internet samt vilka aktörer som står bakom olika sidor. Om Lunarstorm har hon mest gott att säga:

Åsa: Okej, vi funderar på det här med att vi kanske ska blockera vissa sidor. Men ska vi tillåta dem (barnen) att vara på andra sidor. Problemen är ju att man ibland går lite efter vissa förutfattade meningar. Att man till exempel förbjuder Lunarstorm som nästan har bäst säkerhetsarbete av alla dom här ungdomssajterna trots att det finns en massa problem på Lunarstorm. Det är ganska självklart med tanke på hur många medlemmar dom har, så har man bäst chanser att komma till rätta med vad som uppstår om man anmäler till Lunarstorm jämfört med om man anmäler till någon annan sida. Också tillåter skolor andra sidor som till exempel Hamsterpaj! Där dom har vissa grejer som är... (menande skratt)... Man tillåter Hamsterpaj för att där finns det en massa spel!

Vilka sidor kan man då tänka sig att blockera? Åsa Hansson menar att om man upplever att en sida med skadligt innehåll används frekvent på en skola kan det finnas orsak att blockera den. Sidor med otäckt material sprids mellan elever och exempel på en sådan är Exet:

Å: Det finns ju vissa sidor som är rent fruktansvärda... Som Exet punkt nu där man visar avrättningsbilder och obduktioner, alltså sådana saker... jag ser inget existensberättigande för den... Okej om man är i vår ålder, om man är vuxen... Nej, jag förstår inte riktigt (varför den ska få finnas tillgänglig)... Men det handlar ju om det här med att folk får göra vad dom vill bara dom inte skadar någon annan. Personligen har jag bara svårt att se hur det kan vara positivt på något sätt att titta på bilder av människor som blir stenade till döds...

De farhågor som beskrevs i tidigare kapitel om IKT-relaterade risker ger således genklang i Åsa Hanssons beskrivning av skadligt innehåll. De risker med skadligt innehåll som Åsa Hansson beskriver återfinns dock till största delen finns svävande i intervjuerna med Söderängsskolans elever och personal. I dessa är det endast pornografi som intar en särställning.

Sammanfattningsvis kan sägas att i fråga om att reglera Internetanvändningen har det beskrivits att Söderängsskolan har omfattande regler då de tillhandahåller Internetbaserade resurser. En tydlig gräns dras mellan olika typer av Internetrelaterad verksamhet och användningen övervakas genom systemet med arbetssedlar samt de begränsade tider som datorerna kan användas till icke explicit skolrelaterad användning. Även de skriftliga avtal mellan elever, målsmän och skolan som måste ingås för att Internet skall tillhandahållas de unga användarna är en del av skolans reglering av Internetresurser. Dessa regleringar verkar mer transparenta och självklara i intervjuerna än vad blockeringen av webbplatser är. Systemet med skriftliga avtal och arbetssedlar förefaller inarbetat och upplevas som självklart medan deltagarna reflekterar mer kring vad blockeringen av webbplatser har för syfte. Speciellt i intervjun med skolbibliotekarien framhålls och reflekteras kring såväl fördelar som nackdelar med filtrering. I sitt arbete med att tillgängliggöra informationsresurser verkar diskussionen om filtrering utifrån kursen om censur och yttrandefrihet vara aktuell för henne och hon anser sig behöva argumentera emot dessa utgångspunkter då hon talar i positiva termer om de aktuella blockeringarna.

I fråga om upplevda och beskrivna risker med Internetanvändning har dock en framträdande risk hittills i stor utsträckning lämnats därhän. Denna risk är grooming och i likhet med den särställning risken har börjat ta i uppmärksamheten kring de ungas

Internetsäkerhet och utsatthet för risker så lyfts frågan i intervjuerna med ett par av deltagarna.

5.5 Grooming och exploatering

Netscans huvudsakliga verksamhet vid sidan av att utbilda och bedriva opinionsarbete är att söka efter vuxna som befinner sig på så kallade ungdomssajter. Syftet med detta är att finna och konfrontera vuxna som groomar barn berättar Mats Andersson. När han föreläser handlar det till stor del om denna risk och han belyser sina beskrivningar med egna exempel på vad som kan beskrivas som anonymiserade pedofiler som han funnit, interagerat med och konfronterat. Bland de vuxna; lärare, föräldrar, poliser med flera menar han att kunskapen om groomare på Internet är mycket liten. Hos ungdomarna finns en större kunskap menar han. När han föreläser för dem och frågar vad de säger till vuxna män som tar kontakt svarar eleverna ofta "pedosvin". Dock menar Mats Andersson att så snart han omformulerar frågan så att den kontaktande vuxne mannen säger något trevligt samtidigt som han tar kontakt så svarar eleverna istället artigt. Sammanfattningsvis säger dock Mats Andersson å ena sidan att majoriteten av barnen som chattar utan problem klarar att avfärda de vuxna män som tar kontakt och att han därför inte vill "vifta med svarta flaggor" om barns Internetanvändning. Å andra sidan beskriver han under föreläsningar och under intervjun att problemet med vuxna som söker barn för sexuellt syfte är ett "omfattande" problem.

På sin hemsida skriver Netscan att det i Sverige finns ungefär 4000 män som söker kontakt med minderåriga på sk ungdomssajter för att få till stånd en sexuell relation. Man skriver även att "dessa pedofiler är mycket duktiga på att förföra och sakta bygga upp ett förtroende" och att de använder sig av ett ungdomligt språk och därmed kan antas vara en jämnårig "utan att ungdomarna fattar misstanke" (Netscan, 2006).

Man skriver även att "Under flera år har vi på nära håll studerat och fått uppleva hur dessa män på ett mycket effektivt sätt lockar, flirtar och försöker på alla vis omkullkasta allt det som vi föräldrar inpräntat i våra barn om att "fula gubben" inte stämmer" (Ibid).

I Storbritannien kan polisen ingripa mot vuxna som interagerat med barn på Internet om deras syfte varit att grooma dem. Där är själva intentionen straffbar. I väntan på en liknande lag i Sverige söker Mats Andersson själv efter vuxna som försöker grooma barn på Internet. Han utger sig själv för att vara barn på olika forum som används av ungdomar och antar ett stereotyp beteende för hur han antar att ett barn är. Detta beskriver han som att han använder ett barns språk samt antar ett barns fritidsintressen som till exempel popidoler och idrott. Han kommunicerar sedan med vuxna utifrån sin fiktiva identitet som "Lotta 10 år" eller liknande och chattar om sitt intresse för ridning eller konståkning för att etablera kontakt. När den vuxne sedan visat sina syften och gjort någon form av sexuell anspelning eller stämt möte med "barnet" (Mats Andersson) ser Mats Andersson till att få deras kontaktuppgifter, namn och telefonnummer eller liknande. Sedan konfronterar han dem via telefon eller brev. Ibland berättar han redan via kommunikationen på Internet vem han är och vilket syfte Netscan har. Många av dem Mats Andersson kontaktar nekar till sitt beteende och uppsåt, berättar han under intervjun. Med en lagändring hade man kunnat agera på ett annat sätt, menar han också, och gett de kontaktsökande männens beteende rättsliga följder.

Frågan om grooming på Internetforum engagerar även föreningen Ecpat som skriver att "Alla på Internet är inte det som de utger sig för att vara! Snygging 13 kan i själva verket vara Sven 52" och att ungdomar "ibland råkar illa ut" då de har stämt träff med

någon de mött på Internet (Ecpat, 2006b). I sina råd till vuxna skriver de även att ”flera tragiska händelser” hade kunnat förhindras om barn kommunicerat med sina föräldrar innan de träffade någon i verkliga livet som de mött på Internet (Ecpat, 2006a).

När Mats Andersson föreläser exemplifierar han med egna upplevelser genom att visa hur kommunikationen mellan ett barn och en vuxen sett ut. Ibland betraktar Mats Andersson sådan interaktion på Internet och ibland är han själv aktiv aktör i den. Främst är det flickor som ”råkar ut för männen”, d v s grooming, medan pojkar konfronteras med skadligt innehåll, berättar han.

Mats: Flickor råkar ut för männen, pojkar råkar ut för allt annat; trafikolyckor avrättningsfilmer och så vidare och så vidare.

Till föräldrar som bevistar Mats Anderssons föreläsning beskrivs risken med grooming som omfattande, som ett vardagligt inslag för barn och ungdomar som chattar.

Mats: Jag säger till föräldrarna så här när jag slutar en föreläsning... om jag nu i en minut får låtsas att jag är ert barn, så kommer ni hem och så säger jag ”Hej mamma pappa kul att ni kom, idag har jag blivit förförd av en man på 35, en på 42 och en på 53”. Normalt vuxenbeteende är (betonar) att stänga av, förbjud och skydda. Fast det är ju faktiskt bra för dom (unga) att vara på Lunarstorm. Men detta är också den anledningen som gör att inte våra barn berättar. Så jag säger det, att om jag får ge ett tips, framförallt om ni har en dotter, så säg istället när ni kommer hem ikväll att ”nästa gång det kommer in en vuxen man på din sida om han bara så mycket som säger hej, ta inte bort honom, svara inte honom men låt honom vara kvar. Visa oss mamma eller pappa, lär oss det här”. Detta är inget ungdomsproblem, det är ett vuxenproblem.

Men samtidigt som Mats Andersson beskriver problemet som omfattande och att många barn träffar flera vuxna varje dag på s k ungdomssajter och föräldrar reagerar ”normalt” om de vill förbjuda Internetanvändning så avslutar han många resonemang som domineras av tunga problembeskrivningar med att dra paralleller som tyder på att han vill distansera sig och nyansera sina beskrivningar av barns ständiga möte med ”pedofiler” samt naiva oförmåga att skydda sig själva:

Mats: Sen nämner jag motorsågsmassakern, dom (diskussioner) som vi är uppvuxna med, det var paneldebatter också, glöm inte bort hur det var när vi var där.

Trots detta påpekande är det dock en genomgående dualistisk bild Mats Andersson tecknar av vuxna och barn under intervjun. Med hjälp av olika exempel påvisar han att de vuxna aktörerna på Internetbaserade forum alltid har dåliga syften från vilka de unga behöver beskyddas.

På Söderängsskolan har man diskuterat Internetrelaterade risker och hyrt in Mats Andersson från Netscan för att föreläsa för elever, personal och föräldrar. Hur har de unga då funderat kring de kontakter de tar via webbaserade forum? Syns risken med grooming i deras resonemang? I intervjuerna med ungdomarna varierar beskrivningarna av de kontakter man tar via webbforum. Peter beskriver, som tidigare nämnts, främst den konstanta kommunikation han har med sina vänner under eftermiddag och kvällar. De negativa omdömen han faller om Internet har tidigare beskrivits och där ingår inga tankar om eller beskrivningar av grooming. Peter minns dock Mats Anderssons föreläsning men tycker inte att den lämnat några bestående intryck. Snarare beskriver han att en mångfald av problem finns på Internet och att Mats Anderssons problembeskrivning inte var tillräckligt speciell för att bli ihågkommen. Dock menar han att man måste sälla i de kontakter man får och att en del kan ha dåliga syften med

sin kommunikation. Han menar dock att de obehagliga personer som finns på Internet inte har med själva formen och platsen för kommunikation att göra.

Peter: Men ibland är det folk där som man inte känner som inte ska vara där men dom kan man ta bort. Det går att blocka det också liksom. Men personer kan finnas utomhus istället, dom finns på nätet dom finns överallt.

Eva beskriver, som vi minns, att hon via e-kommunikation håller kontakt med släktingar på stort fysiskt avstånd. Hon kan inte erinra sig att hon varit på någon föreläsning. Hon talar endast kortfattat om problemet med mobbning på webbforum men nämner eller beskriver inte alls problematiken med grooming.

I intervjun med Jenny, Anna och Emma kommer dock Mats Anderssons föreläsning på tal. Anna börjar spontant tala om föreläsningen och tillsammans beskriver de att han varit på skolan och talat om problem med skadligt innehåll i form av våld, övergrepp och pornografi samt om risken för sexuella övergrepp via Internet-kontakter. Under sitt samtal beskriver de risken för övergrepp som ett stort problem och benämner det som något kopplat till okända personer som kan ta kontakt via olika chattkanaler på forum. I likhet med Mats Andersson drar de en skiljelinje mellan unga och vuxna aktörer på de webbplatser som de kallar ungdomssajter. Potentiella förövare beskrivs som ”gamla gubbar” och åldern är ett instrument för hur de väljer ut vilka de chattar med. De tre beskriver att man skall vara en smula misstänksam mot dem som tar kontakt på forumen och när man stiftar nya bekanskap bör man ta fram personens presentation och foto om man befinner sig på ett forum som är uppbyggt på det sättet. På Lunarstorm har användarna presentationer och bilder. Om dessa verkar förtroendeingivande fortsätter man kontakten. De menar även att de kan använda sig av webbkamera för att se att personen verkligen är den som den utger sig för att vara och därmed undvika att kommunicera med vuxna. Åldern är här det avgörande instrumentet för att bedöma om en person har dåliga syften eller inte med sitt kontaktsökande. De presenterar också andra strategier för att förbli trygga och i dessa ingår att kontrollera och begränsa vilka man har kontakt med:

Anna: I sexan kom det en (Mats Andersson) som sa vad som hade hänt på Internet, att det var mycket våldtäkter och sånt om man chattar med varandra och så. Men alltså på MSN är det inte lika farligt för då, om man vill, så har man bara kompisar. Då är det mycket svårare att komma till någon annan än vad det är på Lunar där alla kan ta alla.

Jenny: Men i fall det finns folk man inte vill chatta med på Lunar så kan man blockera dom också.

Emma: Det kan man göra på MSN också och dom flesta har foton eller så har dom webbcam så man kan se att det verkligen är den personen som är på bilden så det inte är någon gammal gubbe.

Jenny, Anna och Emma samtalar under intervjun en stund om sexuella övergrepp. De beskriver att tjejer är utsatta och att de upplever stora skillnader mellan flickors och pojkars situation generellt. Den bild de beskriver av de olika villkor som råder visar att de upplever flickors livsutrymme som mer begränsat än jämnåriga pojkars bland annat på grund av risken för sexuella övergrepp. Samtidigt menar de att en del av ansvaret för övergrepp kan ligga hos offret, då de menar att denna ibland själv utsatt sig för risker. Anna menar att man genom media får information om problemet med sexuella övergrepp och att detta ofta är relaterat till Internet, och de båda andra instämmer. Om risken för övergrepp relaterade till Internet beskriver Anna att man bör vara försiktig med att stämma möte med personer som man träffat på webbforum:

Anna: Men jag tycker liksom man vet om man läser tidningar att det är mycket våldtäkter, att man går in på nätet och säger ”ååå jag vill träffa dig” och sånt. Men om man vet det varför är man så dum att man säger ”ja, jag kan följa med dig ut på ett kafé”, alltså då får man tänka sig för innan.

Vid sidan av Lunarstorm är det webbplatsen Snyggast som återkommer i intervjun med Anna, Emma och Jenny. Om denna sida föreläser Mats Andersson och han menar att många vuxna män söker kontakt med barn och unga på Snyggast. På sidan tävlar unga om vem som är snyggast genom att lägga in foton på sig själva. Besökare kan sedan poängsätta bilderna. På webbplatsen finns även ett forum där man kan mötas och kommunicera via webbkamera. Om denna plats föreläser Mats Andersson och berättar att den används mycket av svenska ungdomar, tonåringar och barn och att den ägs av porrindustrin. Bilderna som framför allt tonåringar lägger ut ägs sedan av webbplatsens huvudman och kan säljas vidare. De som visar mest naken hud och står i ”utmanande” poser får generellt högst poäng. Mats Andersson uppmanar ungdomar att inte lägga ut bilder på Snyggast och berättar följande om den:

Mats: Här inne (visar Snyggast på sin dator) handlar det om webcamsex. /.../ Ungdomarna har ju webcamsex på gott och ont, som en mamma sa i går ”dom blir ju inte sjuka i alla fall”, men sen kan ju filmerna användas i ett annat syfte. Vad jag menar är; vi hade ett fall nu som jag var inkopplad på. En elvaårig flicka i Göteborg hade haft kontakt med en vuxen man på nätet som hade lurat henne att klä av sig. Går du in på Snyggast så har du ju väldigt många flickor som själva har lagt in sig, som har klätt av sig, i den åldern. Går du sen in i deras gästböcker så ligger där ju annonser från män över hela... Alltså från hela Norden, från hela Europa, som söker sexuell kontakt med barn och då inte tonårsflickor utan barn i sju, åtta, nio års ålder och det är ju en värld där inga föräldrar har minsta aning om saken. Så nätet är inte greppbart.

Även Ecpat varnar för att lägga ut bilder på webbplatser som liknar Snyggast. De menar att ungdomar många gånger inte är medvetna om att bilder publicerade på Internet kan finnas kvar där ”för evigt” och att bilder kan ”förvanskas” och ”sexualiseras”(Ecpat, 2006a). Under samtalet om Mats Anderssons föreläsning börjar Emma, Anna och Jenny även att tala om Snyggast och att den har kopplingar till porrindustrin.

Lina: Brukar ni prata om det här (Snyggast och dylikt) med era kompisar och så?

Anna: Nej.

Emma: Nej vi pratade mest om det i sexan då han (Mats Andersson) hade kommit.

Lina: Mmm.

Anna: Då pratade vi nästan hela tiden om det.

Lina: Vad tänkte ni då då?

Anna: Det var sjukt. Jag tyckte det var sjukt.

Emma: Jag tyckte det var läskigt för han sa att det var såna som gör såna porrfilmer och sånt som ägde den och sen tycker jag också att Lunarstorm är för ungdomar och inte för gamla gubbar. För han visade bilder på jättegamla människor. För det finns sådana där, massa sådana. Det tycker jag nästan är fel eftersom Lunarstorm är en ungdomssajt.

Lina: Mmm.

Emma: För dom i tonåren och sånt. Tycker jag i alla fall, för det är mest dom som är där. Dom kan ha en annan sida.

Lina: Dom som är äldre?

Emma: Gamlast punkt s e.

Åldersdimensionen är genomgående i intervjun med Mats Andersson och med Anna, Jenny och Emma och relateras ofta till grooming och annan sexuell exploatering. För de tre ungdomarna är det delvis ett problem att vuxna kan ha dåliga avsikter med att befinna sig på ett ungdomsforum men oavsett avsikterna så skall platserna explicit vara till för ungdomar. Mats Andersson understryker gång på gång att vuxna och barn

befinner sig i olika faser av livet och därmed inte har något gemensamt som kan utgöra grund för att de skall befinna sig på samma Internetbaserade samtalsforum. I hans beskrivning är alla vuxna som söker kontakt med barn på Internet personer som har ett exploaterande syfte. Han ställer under intervjun retoriska frågor för att visa att en vuxen inte kan ha något intresse av ett okänt barns engagemang i olika sporter eller liknande. Barn och vuxna har inget gemensamt och därför blir den logiska konsekvensen att alla vuxna på dessa s k ungdomssajter per definition har ett dåligt syfte.

Jenny, Anna och Emma skiftar mellan att tala om vuxna med syfte att grooma och om vuxna aktörer i allmänhet på Internetbaserade forum. De särskiljer vuxenvärlden från sin egen värld och antar i likhet med Mats Andersson synsättet att vuxna i en ungdomsvärld alltid har dåliga syften. Vuxna borde därför inte få förekomma på ungdomsforumen menar de och önskar att Lunarstorms personal skulle kontrollera vilken ålder deltagarna har bättre:

Anna: Alltså Lunar är bra. Det är bra att det är liksom för ungdomar så att man kan prata med dem men det är ändå dåligt för dom kan inte veta hur gammal man är. Man skriver kanske inte sina egna sista (siffror) om man ska göra en sån Lunarsida. Då skriver man liksom inte att man är född nittonhundranittiofem alltså så. Utan man kan skriva om man är till exempel trettio år så kan man skriva att man är arton liksom och dom (Lunarstorms personal) vet inte riktigt det så det är det som är dåligt.

Jenny: Man kan gå in på vad var det... Hamsterpaj punkt net eller nåt sånt, där kan man gå in på något sånt så kan man fixa personnummer. Så skriver man typ att man är född tjugofemte maj eller nåt sånt så får man då dom fyra sista (siffrorna) också. Jag vet inte hur dom gör det.

Lina: Mmm.

Jenny: Så kan man göra.

Emma: Det är som dom slumpar fram.

Jenny: Så kan man kopiera det och så kan man sätta in det där på...

Anna: På Lunar.

Jenny: På Lunar så tror dom att man är så gammal och född...

Lina: Mmm.

Emma: Även om det står så här (på Lunarstorm); försök inte att ta en bild på en artist eller ett djur eller något sånt där, vi kontrollerar det. Alltså då skriver dom att dom är födda nittiotvå till exempel och så är dom sjuttiofem år. Så står det så i texten och så har dom en bild på sig själva och sen kollar dom inte upp att det stämmer. Det är lite... då tänker man att dom kollar inte alls upp det i alla fall.

På Netscan är det Mats Andersson som primärt arbetar med grooming. Åsa Hansson arbetar dock indirekt med denna fråga då hon kommunicerar med unga. Då hon talar om vuxna som söker barn på Internet så tecknar hon en ibland en bild av godtrogna barn:

Åsa: Hon (en flicka berättar om en digital kontakt att hon) gillar dom här och dom här artisterna som jag också gillar och hon skriver lite dåligt också (skratt) och det var liksom hennes argument för att det här var en okej person. Hon kunde inte riktigt föreställa sig att en vuxen person skulle kunna låtsas vara någon annan, och att om man nu är vuxen... och vill pressa ett barn att man är så pass slipad att man kanske låtsas skriva sämre än vad man gör, man låtsas vara mer insatt... än vad man är, eller man kanske är det, att man låtsas vara intresserad av sådana saker som barn är intresserad av... bara för att komma nära dom.

I Emmas, Annas och Jennys samtal finns risken och rädslan för grooming och sexuell exponering av unga på Internet och de berättar även föräldrar kan känna oro för vad barn gör på Internet. Föräldrar talar också om att döttrar inte skall "visa sig" d v s lägga ut bilder på Internet där de är lättklädda, berättar flickorna.

De berättar också om publicering av bilder och att de tycker att man skall ta bort utmanande foton, om man publicerat sådana på sig själv.

Återkommande i intervjun är att de tre intervjudeltagarna ”talar emot” och sätter gränser för de bilder och begränsande bedömningar de beskriver avgörs av att man är flicka. Det finns en orättvisa i att man utifrån sitt kön skall bli begränsad, menar de. Detta relaterar de dels till risken för övergrepp men även i fråga om hur tjejer har möjlighet att se ut och presentera sig:

Emma: Ja... det är precis som om att en kille han kan vara utan tröja och ha suttit här. Men till exempel tjejer dom kan inte vara i ett sånt v-ringat linne eller ens en v-ringad tröja för att då är dom liksom diskriminerade direkt

Lina: Mmm mmm.

Jenny: Och killar kan visa magen eller foto på sin mage men om tjejer gör det så....

Lina: Så blir man mer utsatt som tjej eller?

Jenny: Mmm

Anna: Mmm

Lina: Mmm (tystnad).

Jenny: Tyst det blev.

Emma: Det är precis som att vi till exempel inte får lov att ha sådana foton där man har en sån vanlig tröja. Vi får inte lov att ha en helbild på oss själva där vi har en kort kort kjol... Vi får inte lov att... Vissa gör det men vi får inte ha en sån här magtopp och en kort kjol. Man blir diskriminerad direkt.

Jenny, Emma och Anna menar att de inte själva kan välja hur de vill se ut, hur mycket de talar eller på vilka platser de kan röra sig på. De konstaterar även krasst att det kan finnas fördelar med att bryta mot de femininitets- normer som de anvisas av till exempel sina föräldrar. Detta beskriver de genom att jämföra olika bilder; uppföranden och klädstilar som premieras i olika kontexter. I olika forum menar de att olika beteende kan ge givande uppmärksamhet. Att klä sig utmanande tolereras inte av vänner, föräldrar eller lärare men i andra forum, t ex på Internet, uppmuntras denna typ av femininitet. Även i intervjun med Eva lyfts genusperspektivet i fråga om konstruktioner av femininitet. Om sajten Snyggast där de tjejer som visar mest naken hud generellt får högst poäng säger Eva:

Emma: Ja desto kortare kläder och sånt dom tjejerna har desto mer bedömning brukar dom få av killar.

Skolbibliotekarien på Söderängsskolan kopplar samman frågan om risken för grooming med frågan om unga som publicerar foton på olika sajter. I hennes resonemang beskrivs de olika områdena som en fråga om hur de unga lär sig att bete sig på Internet. Hon beskriver att hon diskuterar Internetrelaterat beteende med nya elever och anser att det bör vara ett prioriterat område. Som tidigare nämnts vill hon införa utbildning i det hon kallar ”etik på nätet”. Flera föreläsningar om Internetsäkerhet har hållits för skolans personal, berättar hon, och därmed har behovet av att lära ut ett säkert beteende uppmärksamats. Hon berättar:

Bibliotekarien: Jag märker på vissa att dom inte är särskilt medvetna heller när man berättar vad dom får och inte får göra, att dom inte får lämna ut namn och telefonnummer. Jag brukar skrämna dom lite faktiskt och säga att dom kan råka illa ut, att dom ska inte bestämma träff med någon dom inte känner och lite såna saker.

I bibliotekariens resonemang finns en återkommande betoning av att man inte skall lämna ut uppgifter om sig själv i Internetrelaterad kommunikation och hon beskriver även hur unga kan bli lurade att lämna ut personlig information. I likhet med övriga intervjuade på skolan använder hon dock inte begreppet Grooming.

Rektorn använder inte heller begreppet men talar däremot länge och inlevelsefullt om ”fula gubbar”. Förr beskrev man för barnen att de inte skulle gå in i främmande personers bilar, menar han. I dag har bilar med främmande män ersatts med de risker som digitala kontakter utgör:

Rektorn: Vi kan inte skydda oss mot pedofiler, vi kan inte komma åt vissa saker. Dom finns. Alltså säger vi till våra barn ”akta dig för fula gubbar” och ”passa dig för Internet” - använd det med förnuft. Och så måste vi – det är bara en parallell – akta dig för fula gubbar som vill locka in dig i bilen ... Dom fula gubbarna använder Internet i dag istället för bilen. Det är ju samma sak, men då lär vi oss att förhålla oss till det. För mig var det en bra parallell, nu kan jag sluta prata. Det känner jag. Förr var det bilen, i dag är det Internet. Eller så måste vi säga passa dig för både bilen och Internet i dag. Förr var det enkelt då var det bara bilen.

Sammanfattningsvis kan sägas att frågan om grooming som återfinns i mittfåran av diskussionen om s k Internetsäkerhet för barn och unga ger genklang i en del av intervjuerna på Söderängsskolan. De kontakter som tas på digitala forum fyller en stor del av bibliotekariens, rektorns, Emmas, Annas och Jennys resonemang om Internetanvändning. Dessa kontakter utgör också Netscans primära verksamhet och för Mats Andersson är åldersdimensionen den avgörande faktorn för vilka kontakter som är trygga respektive otrygga för barn och unga att ha på Internet. Denna inställning återfinns i intervjun med Emma, Anna och Jenny som även de har ålder som den primära indelningsgrunden för vilka kontakter som följs upp på Internetbaserade forum.

6 Analys

6.1 Barn i avgränsade rum

För att kunna leva, interagera och skapa (i större eller mindre utsträckning) gemensamma referensramar och förståelse för verkligheten måste vi konstruera betydelser genom interaktion och befästa dessa i samhälleliga system, regler och institutioner. I det dagliga språket konstitueras betydelser och i denna uppsats är konstruktionen av barndomen det bärande temat. Barnens utrymme, rättigheter och möjlighet att agera avgörs av hur de konstrueras inom rådande västerländska diskurs om barndom. Denna avgör vad det innebär att vara ett barn och de förväntningar om - och konstruerande av - beroende och skyddsbehov som den innebär. Barnen är beroende och underordnande vuxna i teori och praktik. I konstruktionen av vad ett barn är har vuxna tolkningsföreträdet och särskiljandet mellan åldersgrupper (med anvisandet av egna mentala och fysiska barnrum) är upprätthållande av maktasymmetri till de vuxnas fördel.

Vuxna behöver medel för att disciplinera barn och upprätthålla rådande konstruktioner och maktförhållanden. Skolan är en central institutionen i samhället där man disciplinerar och formar de individer som är ofärdiga och med Hernwalls ord "skall bli" (Hernwall, 2001, s. 49 ff). Barnen formas i en mer eller mindre auktoritär miljö där föräldrar och lärare är "hela" personer med definitionsföreträde och makt, samt enligt rådande konstruktion ansvar, att upprätthålla barnens oskuld och okunskap (eftersom man måste uppbära en identitet som inbegriper brist på erfarenhet och kunskap för att vara oskyldig/oskuldsfull). För att bevara barnens oskuldsfullhet måste de leva/befinna sig i egna mentala och kunskapsmässiga rum avskilda från vuxenvärlden. Kitzinger menar att i dessa rum skall bekymmersfrihet råda och familjen vara den centrala arenan. Barndomen måste, som hon uttrycker det, skyddas och behandlas som ett utrotningshotat djur (Kitzinger, 1997, s. 176).

I kommande analys framträder de olika åldersgrupperna som avgörande för hur riskerna med barns och ungas IKT-användning konstrueras och hur åtgärder mot dessa föreslås och vidtas. Bland de aktörer som är viktiga för konstruktionernas bestående kan Netscans verksamhet utgöra ett exempel. Företagets arbete upprätthåller konstruktionen av barndom och vuxenhet som skilda sociala och mentala platser. För Netscan är barn och vuxna per automatik grupper i olika rum, med olika intressen och livsarenor. De har härmed ingen legitim orsak att mötas i Internetbaserad kommunikation. Då det ändå sker har vuxna dåliga avsikter då de visar engagemang för barns intressen. Sådan interaktion har alltid dolda, exploaterande avsikter. Ett barns intressen i dans, gymnastik eller musik är inget som en vuxen kan ha något syfte att vilja diskutera utom då denna interaktion är ett steg på vägen i att bygga ett förtroende som leder till sexuell

exploatering. De vuxna som är medlemmar på webbforum blir genom Netscans konstruktion per definition potentiella förövare. Barnen talar med denna konstruktion som referensram när de svarar ”pedosvin” på Mats Anderssons fråga vad man säger till en medelålders man som tar kontakt på ett forum. I Netscans retorik är barnen oskyldiga och vuxna användare av webbforum förövare. En logik skapas där barn och vuxna inte kan mötas eller ha intresse för varandras erfarenheter. En konstruktion upprätthålls som förutsätter att barnen är oförmögna att skydda sig och därför uppmärksammar eller förstärker man inte barnens motstånd.

Hernvall påpekade att mängden organisationer och instanser som skall svara för att barns intressen beaktas ökar. Dock är det de vuxna som är aktörer och handlande subjekt i denna intresseindustri (Hernvall, 2001, s. 50). Ur detta perspektiv kan bland annat Netscans verksamhet förstås. För Netscan som är ett privat företag finns också ekonomiska intressen i att uppfattas som förkämpe för barnens intressen. Att detta sker utan att inbegripa barnens politiska agendor eller intressen blir logiskt utifrån att man talar och handlar utifrån barnens uppfattade intressen snarare än bygger verksamhet där barnen inbegrips som handlande subjekt. Kitzinger beskriver detta då hon pekar på att barns motståndsstrategier sällan uppmärksammas eller kommer till allmänhetens kännedom då dessa inte harmonierar med rådande konstruktioner av barn som värnlösa och passiva (Kitzinger, 1997, s. 169 ff). I riskkonstruktionerna är det således logiskt att barnen sällan/aldrig är beskrivna som handlande subjekt som skall svara på dessa risker med motstrategier, de strategier som doktoranden Elza Dunkels eftersöker (se Dunkels, 2005, s. 41 ff). Istället talar olika aktörer och lagstiftande initiativ främst till vuxna, om barn. Ett exempel är återigen Mats Anderssons verksamhet som primärt handlar om att lära vuxna om barn, ”barnens Internetvärld”, utifrån rådande konstruktion av risk och barn.

I vår kultur särskiljs och definieras olika åldrar efter sociala och kulturella tolkningar av biologin. Ålder bygger på denna särskiljning och uppbärande av olika erfarenheter, intressen och livspositioner. Denna logik byggs på och rekonstrueras av Netscans arbete för att få vuxna män att lämna det man kallar ungdomssajter och i konstruktionen av barn som ointressanta individer att interagera med.

Unga måste beskyddas. Ju yngre man är desto större kontroll har de vuxna och desto större ”beskydd” skall praktiseras. Detta beskydd betyder övervakning och att hålla alla vuxna utom de egna föräldrarna på avstånd (Kitzinger, 1997, s. 173 ff). För konstruktionen av riskerna är konstruktionen av barndomen således central. Barnen skall leva i en bekymmersfri tillvaro (Kitzinger, 1997, s. 165 ff) och är genom de erfarenheter och kvaliteter de väntas förkroppsliga värnlösa eller sårbara och okunniga (Ibid).

Barnen står i beroende till de vuxna genom sin sårbarhet, passivitet och okunnighet. Därför blir de i riskkonstruktionen värnlösa objekt som måste beskyddas av vuxna mot riskerna som bland annat sägs bestå av andra vuxna aktörer som lurar på Internet, skadligt innehåll och tillgång till material som är potentiellt riskfyllt.

6.2 Att göra genus

Barndomen är en central beröringspunkt för riskkonstruktionerna kring de ungas Internetanvändning. Men vid sidan av att riskerna samt föreslagna och realiserade åtgärder konstrueras utifrån de karaktäristika som användarna innehar genom sin

position som individer i barndomen så utgör även genus en resonansbotten i konstruktionen av de Internetrelaterade riskbilderna.

Flickors arena är härmed dubbelt begränsad genom den institutionaliserade barndomen och könskategoriseringen som styr deras livsutrymme, hur de bemöts och vilken möjlighet de har att agera utifrån förväntat uppbärande av femininitet.

Återigen är Netscans verksamhet ett illustrerande exempel. Flickornas utsatthet på Internet beskrivs omsorgsfullt under Mats Anderssons föreläsningar. Å ena sidan är de mest kontaktade av vuxna män genom chattkanaler och via sina gästböcker på s k ungdomssajter. Men vid sidan av vuxna män på webbforum som potentiell risk för flickorna finns de jämnåriga pojkarna. Den Internetvärld som Mats Andersson beskriver innehåller mycket material där flickor mot sin vilja exponeras sexuellt.

Flickorna känner inte till "grabbarnas värld" menade Mats Andersson. Flickor och pojkar är väsensskilda och har olika intressen och erfarenheter. I Mats Anderssons retorik konstrueras två genus som just lever i olika "världar". Pojkarna skryter och behandlar flickorna som objekt. Bilder på dem publiceras av pojkarna på Internet utan flickornas vetskap. Detta beror på "omognad" hos pojkarna och deras olika "intressen" när de är involverade i en relation.

Netscan uppmanar till ett förändrat beteende hos flickorna för att undvika riskerna. Flickorna skall akta sig och anpassa sig till rådande situation genom att inte lämna ifrån sig några fotografier som de inte "kan stå för". Men inte endast de fotografierna är av intresse. Även "oskyldiga" fotografier manipuleras och när de sedan publiceras finns de kvar där "för evigt" menar Netscan och Ecpat (Ecpat, 2006a).

Flickorna skall inte bara akta sig för groomande, okända män utan även vara på sin vakt mot före detta och nuvarande pojkvänner, menar Mats Andersson. Pojkarnas beteende normaliseras i Mats Anderssons beskrivningar eftersom deras skryt beror på att de tillhör "grabbarnas värld" och agerar utifrån sin naturliga maskulinitet. En riskmedvetenhet skall i detta fall leda till att flickorna anpassar sig, aktar sig och begränsar sitt livsutrymme genom att inte känna tillit. Killarnas beteende är normalitet och svaret flickors anpassning. Fallstudien visar även att de intervjuade flickorna också är "riskmedvetna" och känner till hur man bör publicera foton samt interagera på nätbaserade forum. Men de talar även mot konstruktionerna och uppmärksammar de olika villkor som förknippas med genusen samt belyser att olika typer av femininitet d v s iscensättande av genus premieras i olika kontexter.

Det är svårare att befästa en överordnad grupp som förövare, än en underordnad grupp som offer. Därför är de aktörer som utgör en risk för flickorna beskrivna som enskilda vuxna med dåliga avsikter. Barnen är här en grupp som ständigt är utsatta för risker utifrån sin plats i åldershierarkin. De vuxna förövarna beskrivs inte som en grupp som generellt utgörs av gärningsmän. Trots att risken för övergrepp är som störst i det egna hemmet ligger fokus på de vuxna som chattar på Internetforum. Risken för övergrepp beskrivs inte utifrån en maktkritisk analys där barndom och genus uppmärksammas som stratifierande kategorier. Härmed kan inte manlighetens uttryck av dominans vilka tar sig uttryck bland annat i sexuella övergrepp ifrågasättas.

I Mats Anderssons beskrivning är tjejerna ständigt utsatta för risk och utgör potentiella offer som kan drabbas om de släpper sin kontrollerade och uppmärksamma anpassning till den "verklighet" som riskerna (genom pojkarna och männen) utgör.

Flickornas handlingsutrymme avgörs av konstruktionen av barndom och konstruktionen av kön. I konstruktionen av riskerna är genus centralt just genom flickornas position som offer i riskbilderna och bekanta pojkar eller obekanta vuxna män som förövare. Riskerna är tydligare för flickorna och de är enligt konstruktionen i

stort behov av skydd för att behålla sin oskuldsfullhet och passivitet, såväl i sin roll som flickor och som barn.

På Internet är tjejerna i ett forum där de inte är under kontroll, övervakade och därmed skyddade. Internet bland annat uppfattat och konstruerat som en värld för unga där vuxna har begränsad insyn och tillgång till händelseförloppen. Dessa villkor står i kontrast till den konstruktion, som Kitzinger beskriver, där barn och speciellt flickor behöver övervakas, kanske rent av "låsas in" för att inte riskera sin oskuldsfullhet (Kitzinger, 1997, s. 174).

Oövervakade tjejer kan härmed sägas befinna sig i en riskzon. Deras oskuld måste bevaras och att de befinner sig i oövervakade digitala rum är en risk i sig, en risk att oskuldsfullheten bryts, att de skaffar sig kunskap som de inte skall ha eller att de konfronteras med skadligt material, kommunicerar med pedofiler eller att foton som de publicerar manipuleras av jämnåriga pojkar eller används av porrindustrin.

Netscan agerar för att få en lagändring som straffbelägger ännu inte inträffade händelser och skyddar barnens oskuldsfullhet. Om åtgärder mot pojkarnas övergrepp tiger Netscan dock. Att ifrågasätta maskulinitetens uttryck och därmed genusordningen finns inte på agendan. Istället är det bevarandet av barndomen som en skyddad zon som står i centrum liksom skyddet av flickors oskuld och bevarande av genussystemet.

Flickor kan inte skydda sig från Internetrelaterade övergrepp skrev Edwards i sin analys av den US amerikanska mediabilden, och fokus på offren gör att vi kanske måste offra våra fri och rättigheter (Edwards, 2005, s. 13 ff). De rättigheter i form av organisationsfrihet, yttrandefrihet och åsiktsfrihet som måste offras kanske inte är de vuxnas? Kan det istället vara de ungas tillgång till kommunikation, informationsinhämtande och identitetskapande på Internet som skall begränsas (och de oövervakade forumen, riskzonerna, härmed begränsas)? Deras möjlighet att interagera, sprida och ta emot information och kommunicera via till exempel Lunarstorm, ha kontakt med "okända" (och skapa nya sociala relationer) eller publicera foton på sina "krypin"? Samtidigt som Mazzarella beskrev att frågor som tidigare avhandlats i flickrummen nu kan flytta ut på Internet och flickor där dela erfarenhet och kunskap (Mazzarella, 2005, s. 5) så betonar Hernvall, som vi minns, att Internet även kan beskrivas som präglade av vita, västerländska mäns värderingar och ageranden (Hernvall, 2001, s. 61). Vilket också är en förklaring som kan belysa och ge annan mening till en del av de risker som beskrivs med flickors Internetanvändning. Exploaterande foton och kontaktsökande män får här sin plats i en maktkritisk analys av de beskrivna riskerna, snarare än de riskbeskrivningar som söker svaret hos enskilda aktörer ("pedofiler"). Detta förhållande på Internet, att det domineras av maskulinitetens maktuttryck, kan vara orsaken till den exploatering som kvinnor och flickor kan uppleva på digitala platser. Härmed kräver en förändring av Internetbaserade kränkande uttryck ett utmanande av genusstrukturen i sig, den struktur som innebär att det är att utöva makt att gestalta ett maskulint genus och underordning att leva med ett feminint sådant.

6.3 Barnen i risksamhället

Internet kan beskrivas som en trojansk häst i det trygga, välplanerade, övervakade och genomreglerade västerländska samhället. Dess möjligheter till interaktion på många nivåer utan någon legitim (av institutioner tillsatt och legitimerad) intermediär tycks skapa oro. Stor tilltro sätts i vår samhällsformation till lagar och till teknik. När riskerna

med barns och ungas Internetanvändning nu står på agendan, legitimerad av experterna, ropas på tekniska och juridiska lösningar eller åtgärder för att reglera och censurera det digitala landskapet.

Netscan har beskrivits som en viktig aktör i konstruktionen av riskerna. Media är också av betydelse för rådande konstruktioners etablering och fortlevnad. Media är en viktig aktör för att vi skall dela kunskap och konstruktioner om hur världen är beskaffad. Vuxna aktörer på Internet med syfte att exploatera barn sexuellt är en återkommande riskbeskrivning i bland annat media. Även frågan om skadligt innehåll är dock central och utgår från de riskbilder som beskriver pornografi och bombrecept. Att konfronteras med detta skadliga innehåll eller vuxna med dolda avsikter är problematiskt för vår bild av oskuldsfulla och passiva barn som skall leva avskilt i bekymmersfria rum.

Media har en central del i konstruktionen av de risker som unga beskrivs utsättas för genom kommunikation och informationssökning på Internet. Wall beskrev hur begreppet "cyberbrott" konstruerades och fylldes med innehåll av media och sedan anammades av allmänhet och politiker. Trots sin oklara innebörd blev företeelsen uppmärksammas och väckte stort gensvar (Wall, 2001, s. 1 ff). Även när det handlar om barn och unga som Internetanvändare har media fyllt rollen som konstruktör av risker. Dom unga är alltid utsatta för risk att bli groomade och utsatta för skadligt innehåll när de surfar. Som Edwards påpekade skapar media dom unga surfarna som offer utan röst. Hon talade också om de genomgående teman som media strukturerar och kontextualiserar nyheterna utifrån. Det är unga traumatiserade offer liksom icke ont anande föräldrar med dåligt samvete för att de tagit in tekniken och cyberförövarna i sina hem (Edwards, 2005, s. 13 ff).

För media tycks Internetrelaterade risker och drabbade barn och unga vara omtyckta nyheter och det kan bero på att publiken är lätt att fånga med de drastiska ingredienserna i berättandet. Exempel på sådan journalistik i Sverige är hur Lunarstorm beskrivits som en suspekt plats och på löpsedlar kopplats till pedofilers verksamhet (se Enochsson, 2003, s. 2 och Fritz, 2005, s. 2). Medias konstruktion väcker även genklang i intervjudeltagarnas berättelser. Anna menar att man genom media får information om de "våldtäkter" som sker efter sociala relationer som knutits via digitala forum och Åsa Hansson kontaktas av journalister som söker efter sensationella Internetrelaterade historier med viktimerade ungdomar.

Media konstruerar i såväl U S amerikansk som svensk kontext riskbilder av unga som utsatta på Internet. Sammanfattningsvis kan man, utifrån föreliggande uppsats begränsade material om massmedia, säga att berättelser om Internetrelaterade risker i media är ett journalistiskt hantverk utifrån en konstruerad dramaturgi där oskuldsfulla, drabbade barn är objekten i beskrivningarna och riskkontexten utgörs av digitala rum.

Trots den stora förekomsten av riskbeskrivningar i media, hos intresseorganisationer och genom lagstiftande initiativ i Storbritannien och USA, rör sig riskbeskrivningarna på en yttlig och repetitiv nivå. Med detta menas att konstruktionerna av riskerna till stor del byggs på upprepningar och förstärkningar av redan etablerade bilder hos allmänheten. Det är (som vi minns) scenarion om skadade, skyddslösa barn och hotfulla vuxna som Edwards beskriver (Edwards, 2005, s. 13 ff), som den brittiska lagstiftningen implicerar (Simpson, 2005, s. 115 ff) och som återkommer i Netscans beskrivningar. Utöver groomande pedofiler är det skadligt innehåll i form av bombrecept och pornografi som är de återkommande riskerna i studier av barns och ungas Internetanvändning (se t ex Enochsson, 2001, s. 69 ff).

Riskbeskrivningarna kan sägas upplevas som hotande barnens oskuldsfullhet och väcker gensvar och igenkännande. Igenkännandet gör att de exempel som upprepas blir symboler för den farliga Internetvistelsen, och ett troligt scenario är att de finns kvar i medvetandet hos oroliga föräldrar. Bilderna och scenariona beskrivs av intervjuade Internetanalytiker, elever, rektor och skolbibliotekarie i denna uppsats. Riskbilderna av unga som ser pornografi eller hittar bombrecept och möter pedofiler på chattrum är en viktig del i den gemensamma konstruktionen av vad Internets risker är. Dessa risker känns igen av alla aktörer och blir ytliga exempel som implicerar att ett större sammanhang av risker finns i ett ogreppbart digitalt landskap utan synlig horisont.

Dessa riskbilder (konstruktioner) är frekvent förekommande och har blivit del av vår socialt och kulturellt formade gemensamma referensram/konstruerade verklighet och internaliseras troligen av enskilda föräldrar eller lärare (även om de inte varit fokus i denna uppsats) som många gånger har bristande kunskap om de delar av Internet som beskrivs.

En klyfta finns mellan den yngre och äldre generationen i fråga om Internet menade Don Tapscott (Tapscott, 1998, s. 15 ff) och Lunarstorm har inte besökts av många lärare och föräldrar (Enochsson, 2003, s. 2) trots att den tycks stå i centrum för många konstruerade innebörder. Forumet är välkänt och dess namn symboliserar mycket av den oro, irritation och kritik som riktas mot webbforum på Internet. I min fallstudie kommer detta till uttryck i intervjun med rektorn på Söderängsskolan. För honom är Lunarstorm, trots hans avsaknad av praktisk kunskap av forumet, en symbol för sexuell exponering och grooming på Internet.

Den s k vuxenvärlden i form av bland annat föräldrar och lärare kan ha bristande kunskap om hur till exempel webbforum och chatt fungerar. Edwards menar att föräldrarna har dåligt samvete för att de inte har kunskap om Internet och att de genom att tillhandahålla en Internetuppkopplad dator därmed även bjudit in cyberförbrytare (Edwards, 2005, s. 13 ff). Mats Anderssons föreläsningar om den Internetvärld som han beskriver är de ungas vardag med 4000 pedofiler som lurar vid sidan av skadliga bilder och sexuell exponering av unga (i ett forum bortom vuxnas kontroll och insyn) väcker enligt delar av min fallstudie samma gensvar som den amerikanska mediebilderna väcker hos amerikanska föräldrar. Dess genklang återfinns i intervjun med skolans rektor och i Anna, Emmas och Jennys resonemang.

I konstruktionen av riskerna är den grundläggande kunskapen om, och de sporadiska/fragmenterade bilderna av vad unga gör på Internet, samt de få dominerande och starka riskbilderna (pedofiler, bomber och pornografi) som exponeras av stor vikt. Att inte riktigt veta, att inte ha djupare kunskap och "en hel bild" kan vara en faktor som ger de starka reaktionerna på Internetrelaterade risker förknippade med barn och unga. Som vi minns utlovar Mats Andersson att hans föreläsningar skall vara "en resa" i en värld som de vuxna inte känner till. En resa på s k ungdomssajter som "förvånar" och "upprör" (Netscan, 2006). Mats Andersson beskriver en riskfylld verklighet som är vardag för de unga och som föräldrarna inte omfattar. Han menar att Internet inte är greppbart och att mångfalden webbforum gör det oöverblickbart. Härmed kan föräldrarna och lärarna förstärka/bygga på bilden (som även media konstruerar) av att de ungas Internetlandskap inte befinner sig inom deras kontrollerade domäner. Även Åsa Hansson beskriver, som vi minns, en ostrukturerad Internetvärld där vilka uttryck som helst accepteras och menar att den "anarki" som råder på Internet bland annat kan motverkas med filtrering.

Denna uppsats har till stor del uppehållit sig vid Netscans arbete. Netscans retorik kan också utgöra ett samlande exempel för hur konstruktionen av riskerna ser ut och hur de

är beroende av den sociala och kulturella förståelsen av vad barn och vuxna skall vara. Som visats ger Åsa Hansson och Mats Andersson (bland annat via föreläsningar) ett utsnitt ur en *ogreppbar* och *riskfylld* värld där barn och unga vistas. Barn och unga vars kvaliteter är *oskuldskraft*, *passivitet* och *sårbarhet*. Vuxna skall konfronteras med upprörande Internetsituationer där groomade, utnyttjade flickor och sexuellt exponerade ungdomar på pornografiska platser och sidor är centrala delar. Mats Anderssons retorik är här i mångt och mycket densamma som de bilder som amerikansk media målar av värnlösa traumatiserade offer (se Edwards, 2005). Liksom i den US amerikanska mediabilden är Mats Anderssons offer stumma objekt presenterade som "Lotta 11". Dramaturgin är stark och konstruerad utifrån dualiteten/kontrasten mellan oskuldskraft, passiva och sårbara barn och de risker bestående av vuxna som lurar i skuggorna på webbforum samt potentiellt skadligt innehåll (som via ofiltrerade datorer kan återvinnas av rena och oerfarna barnasinnen). Vid sidan av de groomade barnen visar Netscan platser med bilder på avrättningar och pornografi med minderåriga. Enkla påträngande bilder och fallbeskrivningar kan bli symboler för en ocean av risker.

Inte bara lurande vuxna med dolda avsikter på chattforum och censurerade bilder av våld och sexualitet är risker som kan drabba barn. Även ovälkommen exponering av unga på Internet hör till de risker som skall uppmärksammas och förebyggas menade till exempel Netscan och Ecpat. Denna risk relateras även till "oskyldiga" bilder vilket illustreras av Mats Andersson när genom sin föreläsningsverksamhet visar elever, lärare och föräldrar hur foton publicerades i "oskyldigt" syfte i (den ogreppbara) cyberrymden återvinnas och publiceras på pornografiska sidor där de med Ecpats ord finns kvar "för evigt". Därför menar Ecpat att det är riskfyllt att lägga ut foton eftersom de kan manipuleras (Ecpat, 2006a). Med denna logik blir varje hemsida med foton en potentiell riskverksamhet.

6.4 Risksamhällets experter

Mats Andersson kan sägas ha en central plats i konstruktionen av riskerna i svensk kontext genom sitt omfattande arbete på skolor och sitt etablerade samarbete med myndigheter och intresseorganisationer. Hur kan man förklara hans position?

En tänkbar förklaring är dels att han i sitt arbete ger uppmärksamhet kring risker som upplevs som allvarliga. Men hans arbete implicerar även möjligheten att åtgärda och motverka riskerna. Risker är, som Engdahl & Larsson fick konkludera i teorikapitlet, socialt konstruerade företeelser som implicerar möjlighet till handling och åtgärder (Engdahl & Larsson, 2006, s. 305 ff) och medborgare kan kräva åtgärder när riskerna legitimerats menar Ulrich Beck i sin analys av risksamhället. Men för att hantera och motverka riskerna behövs experter. Risksamhället är ett expertsamhälle och dessa får stort utrymme och avgörande för hur samhället agerar (Beck, 1998, s. 49 ff).

I Sverige agerar Mats Andersson expert gentemot såväl skolor som beslutsfattande myndigheter. Han utbildar blivande jurister som skall avgöra framtida lagstiftning och domare som dömer i brottmål. Mats Andersson är en återkommande aktör i media och har ett etablerat samarbete med välrenommerade intresseorganisationer som Ecpat och Rädda barnen. Även brittisk polis är en samarbetspartner.

I Storbritannien finns poliser som letar "groomare" på Internet och i U S amerikansk media är det polisen som framställs som hjältar när de löser Internetrelaterad brottslighet (Edwards, 2005, s. 13 ff). I Sverige konstrueras polisen som tandlös, utan kunskap om pedofiler på Internet och andra frågor om barns och ungas

Internetanvändning, i Mats Anderssons retorik. I denna uppsats har inte svensk polis funnits utgöra en viktig aktör i konstruktion av riskerna (så som i Edwards U S amerikanska analys). Polisen framstår inte som hjältar och berörs generellt inte i de berättelser mina intervjudeltagare givit. Mats Andersson framstår som ensam aktör på arenan då han letar groomare på nätbaserade ungdomsforum. Mats Andersson antar vad han menar är barns karaktäristik och söker efter män på ungdomsforum. När han möter dem söker han efter deras *intention* så som Simpson visar stadgas i den brittiska lagstiftningen (se Simpson, 2005, s. 115 ff). När han uppfattat deras intention och "avslöjat" dem iscensätter han en konfrontation. I svensk kontext konstruerar Mats Andersson härmed sig själv som "hjälte" genom sin aktivitet på fältet och han intar därmed den position som polisen innehar i till exempel U S amerikansk kontext. Under sina föreläsningar etablerar Mats Andersson denna hjälte- bild genom att visa anonymiserade exempel på "pedofiler" han funnit, snärjt och konfronterat.

I ett Risksamhälle har experterna stor makt och inflytande för vilka konstruktioner som skall uppmärksammas och formuleras. Av experter som Mats Andersson har vi ett konstruerat behov för att förhålla oss till de risker (som inte är greppbara) som de värnlösa unga utsätts för. Ett troligt scenario är att svaret på vår efterfrågan efter experthjälp blir Mats Anderssons verklighetsbeskrivningar/konstruktioner av en ungdoms- Internetvärld som vuxenvärlden inte känner till, har kunskap om eller kan greppa. De unga är steget före och därför måste de vuxna utbildas, bli riskmedvetna och lära sig kontrollera och övervaka barn och unga.

6.5 Tillgängliggörande, reglering och empowerment

Fallstudien öppnar många dörrar och lyfter in verksamhet från olika fält och med olika aktörer. Frågan har i detta kapitel också väckts hur Netscans "publik" påverkas av dess verksamhet då denna tycks ha en central plats på beskrivna fält. Några röster har kommit till tals och gör det möjligt att delvis synliggöra Netscans verksamhet och hur de som konfronteras med företagets verksamhet reagerar. Det är inte alltför vågat att anta att en publik av pedagoger eller föräldrar som konfronteras med en riskfylld värld som deras barn vistas i, och de är okunniga om, väcker frågan om åtgärder. Mot riskerna som presenteras av experter kan åtgärder, som beskrivits utifrån en av de dominerande teorierna om risksamhället, vidtas (se Beck, 1998, 49 ff). Frågan bli således; hur skyddar vi våra barn? Mats Anderssons svar är, som nyss belysts, att flickor skall känna mistro mot jämnåriga pojkar och vuxna män. I fallstudien har också visats Netscans förslag att föräldrar skall begränsa barnens användning av tekniken, t ex webbkameran, och via de möjligheter loggverktygen ger övervaka barnens aktiviteter på Internet. Sammantaget skall en riskmedvetenhet även skapas hos de vuxna och barnen genom Netscans arbete. Riskbilderna skall uppfattas och omfattas för att kunna motverkas. Riskmedvetenheten skapas genom utbildning av vuxna/lärare och föräldrar och i viss mån elever/barn. Utbildningen består också som belysts av obehagliga beskrivningar och exemplifieringar av riskerna i form av skadligt innehåll och vuxna män som kan sägas lura på Internet. Även Ecpat menar att riskerna kan förebyggas. Farliga kontakter som etablerats på Internet har lett till "flera tragiska händelser" som hade kunnat undvikas (Ecpat, 2006a).

Risksamhälle som förutsätter ett expertsamhälle är på väg att etableras. Genom forskning, debatt och experter legitimeras riskerna och krav på åtgärder (jfr Beck, 1998

s. 49 ff) från olika institutioner på olika nivåer i samhället följer ”riskmedvetandet”. Önskingarna om åtgärder och reglerande initiativ gör att man kan kräva insatser på nationell nivå som i Storbritannien där man straffbelagt intentioner, handlingar som ännu inte inträffat, och skapat en lag där barnen beskrivs som sanningsenliga och oskuldsfulla vilket förstärker barnens offerstatus (jfr Simpson, 2005, s. 115 ff).

För den enskilde användaren av Internetbaserade resurser kan tillgången och tillgängligheten regleras av olika typer av tillhandahållare eller intermediärer som genom (eller som resultat av) aktivitet eller sanktioner begränsar åtkomsten. På Söderängsskolan svarade man på ”behovet” av åtgärder med att köpa in Netscans tjänster samt filtrera och reglera Internetanvändningen. Filtringen och regleringen är dock i hög grad beroende av konstruktionen av kunskap och information, vilket vi skall återkomma till.

De enskilda aktörerna påverkar och svarar på riskkonstruktionerna genom sina ageranden. Centrala aktörer för barnens tillgång till Internetbaserad information och kommunikation är på Söderängsskolan skolbibliotekarien och rektorn. Skolbibliotekariens agerande är avgörande för vilken information och vilka sociala forum som skall komma barnen till del i skolmiljön. Ett urval länkar på en A4-sida är antingen ett försök att bevara kontroll (som medieplanering och urvalskriterier för tryckta resurser kan innebära) eller ett tecken på den låga ambitionsnivå man medvetet väljer eller känner sig tvungen att välja i relation till barnens informationssökning på Internet. De unga uppfattar att de databaser som bygger på tidigare fysiska förespråkas. Detta är välkontrollerad och välstrukturerad information där man kan vara trygg med exakt vilken bild som förmedlas och där junior- eller vuxenversionen kan väljas. Den potential till interaktivt lärande och mångfaldigade vägar till informationsinhämtande och kommunikation för lärande som Internet bjuder förefaller inte att anammas.

För att få använda Internetbaserad information och kommunikation reser man hinder och kontrollmedel på skolan. En arbetssedel i handen utskriven av en vuxen skall tas med och visas upp för att ytterliggare en vuxen skall ge dig tillträde till en dator. En gatekeeper i klassrummet och en i biblioteket som vid varje enskilt tillfälle skall avgöra om ditt ärende på Internet är legitimt eller inte. Internet är därmed en resurs som särskiljs och ges en avgränsad del av medieanvändningen i skolan. Istället för att beskrivas och anammas som en kreativ resurs med potential för lärande, kommunikation och informationsåtervinning är det problembeskrivningar som dominerar. Dessa problembeskrivningar relateras av rektorn främst till risker medan bibliotekarien betonar oordning och felaktig användning. Ordningen skall upprätthållas och underhållande användning av Internet omöjliggöras. Eleverna visar i intervjuerna att de anpassar sitt Internetanvändande efter skolans regleringar. Mediet blir ointressant att använda i skolan och såväl utbildningsrelaterad som annan Internetanvändning förläggs helst hemma. De stunder barnen talar med inlevelse om sin Internetanvändning är det också den användning de förlägger hemma som åsyftas. Den skolrelaterade datoranvändningen handlar om problem, regleringar och begränsningar. Trots detta stödjer man den av vuxna föreskrivna regleringen och anammar rådande konstruktion av vad seriös information är.

I skolbibliotekariens och rektorns resonemang om utbildning i informationssökning på Internet finns en inneboende passivitet. För skolbibliotekarien är elevantalet stort och arbetsuppgifterna många. Systemet med arbetssedlar är inte ultimat men nödvändigt för att hålla ordning, uttrycker hon. Att upprätthålla Status quo och en disciplinerad miljö står i centrum. För rektorns del är det Läroplanens (Lpo 94) fel att Internetanvändning inte integreras i någon högre utsträckning i undervisningen. Läroplanen är otillräcklig

och lärarna själva och deras preferenser och kunskap avgör om Internet skall vara en del i undervisningen.

I intervjuerna lägger rektorn och skolbibliotekarien fokus på åtgärder för att avgränsa Internet, begränsa dess användning, inhägna och belägga det med särskilda regler som inte gäller annan medie. Internet skall inte bli en naturlig del av skolmiljön eller skolarbetet. Istället ges det särskilda villkor och avgränsas från övrig utbildningskontext. Elevernas Internetanvändning förefaller ha låg status och litet värde. Därför kan den disciplineras så att den lustfyllda Internetanvändningen inte förekommer i skolmiljön.

Tuominen, Savolainen och Talja vilka studerat konstruktionen av Informationskompetens/Information Literacy påpekade att uppdelningen mellan vinklad och objektiv, korrekt information är en konstruerad uppdelning baserad på en binär logik (Tuominen et al, 2005, s. 335). Denna logik lämnar lite utrymme till olika sätt att uppfatta, söka efter och bedöma information. Författarna menade vidare att den dominerande synen på informationskompetens är att man anammat en formell syn på vilken sorts texter, vilken typer av argumentation, retorik och mediaformat som tillhör gruppen seriösa (Tuominen et al, 2005, s. 337) vilket kan förklarar de lutheranska perspektiv på fritidsrelaterad och skolrelaterad informationssökning och kommunikation som främst bibliotekarien och eleverna ger uttryck för och som tycks vara fokus för skolans eftersträvande av att upprätthålla ordning och avgränsa sina domäner från nöjesinriktade fritidsaktiviteter.

Vid sidan av de risker som man vill reglera och övervaka bort handlar tillhandahållandet just till syvende och sist även om vad kunskap och information är. I intervjuerna fanns en klar gräns mellan fritidsrelaterad, rolig informationsinhämtning/kommunikation och skolrelaterad. Tuominen et al beskriver att kunskap och information byggs genom dialog och debatt. Denna utgångspunkt tillåter och framhåller diskontinuiteter och en mångfald perspektiv. De sociala praktikerna avgör vad information är (Tuominen et al, 2005, s. 337). Härmed kan tillhandahållandet av Internetbaserade resurser ske utifrån andra premisser och gränsen mellan olika typer av kunskap och aktiviteter nyanseras om informationsdiskursen öppnas upp och motdiskurser tillåts ta större plats. Detta kan t ex betyda att Lunarstorms många funktioner och aktörer blir mer nyanserat belysta.

Exemplet med Lunarstorm handlar för bibliotekarien just om att disciplinera Internetanvändningen så att den blir ”nyttig” utifrån rådande konstruktion av vad skoltid skall innehålla. Forumet är helt enkelt för roligt och ”beroendeframkallande” för att passa i en skolkontext och platsar inte i konstruktionen av vad information, kunskap och lärande kan vara. För rektorn är Lunarstorm ett rött skynke, en plats för risker och omoral, trots att han inte har någon erfarenhet av att använda forumet eller vet hur det fungerar. Trots avsaknad av praktisk kunskap av forumet eller hur dessa generellt fungerar har konstruktionen av riskerna som han internaliserat gett honom svaren på hur riskerna bekämpas; med förbud genom reglering och vad som kan kallas censur – genom filtrering.

På skolan finns ingen egentlig Internetpolicy om man med en sådan menar ett dokument som arbetats fram, kontinuerligt uppdateras och fastställs genom tydlig beslutsgång. Skolbibliotekarien och rektorn menar istället att det finns en outtalad samsyn, en konsensus bland de vuxna om hur man tillhandahåller Internet. Denna outtalade samsyn handlar sammanfattningsvis om att regler och kontroll av Internetanvändning bygger på förgivettagna uppfattningar om att man utan denna kontroll öppnar för oordning och luckrar upp gränsen mellan tillgodogörandet av (vad

som konstrueras som) korrekt information och nöjesinriktad. Med kontrollen har man större möjlighet att styra vilken information man tar del av under skoltid samt hindra att man odlar sociala relationer i rum/på arenor som man som barn väljer själv. Sociala relationer får skapas på skolgård och i uppehållsrum men de digitala rummen skall av princip vara stängda under skoltid. En konstruerad uppdelning mellan de fysiska och de digitala rummen formar de vuxnas agerande och konstruktion av regler och normer. Genom uppdelningen tillskrivs olika värden och relationer skapade i digitala miljöer har per definition mindre betydelse. Den största digitala mötesplatsen för unga i Sverige i dag har så pass lågt värde att den helt censureras.

Hur man tillhandahåller Internetbaserade resurser och vilka ställningstaganden som ligger till grund för detta ligger i linje med det låga värde dessa tillskrivs. Beslutsgången om tillhandahållandet är delvis otydlig för de berörda (rektor, bibliotekarie och elever).

Den förvirring som råder kring blockeringen av webbplatser visar att godtycklighet råder i organisationen och tillhandahållandet av Internetresurser. Skolpersonalen och eleverna vet inte vilka villkor som gäller, vilka webbplatser som är tillgängliga och mot vilken bakgrund man väljer att blockera platser och sidor. Internetbaserade informations- och kommunikationsresurser kan således tillhandahållas och begränsas eller censureras godtyckligt.

Filtrering kan sägas vara en åtgärd som tas för given av mina intervjudeltagare vilka inte närmare reflekterat över vilka webbplatser som blockeras och orsakerna till detta. Filtrering är också ett etablerat sätt att åtgärda upplevda risker med Internetanvändning. Det utgör ett verktyg som föreskrivs skolor och folkbibliotek i USA att använda (Bertot et al, 2004, s. 1131 ff). På Netscan menar Internetanalytikern Åsa Hansson att blockering av webbplatser med skadligt innehåll är en viktig del för att skapa en säker Internetanvändning eftersom elever kan bli skadade av att konfronteras med våldsamt eller pornografiskt innehåll.

Filtrering av Internet ses som en självklar del av tillhandahållandet av Internetbaserade resurser samtidigt som utbildning i Internetbaserad informationssökning (inklusive kritisk granskning av resursers innehåll och avsändare) inte är självklar. På samma gång som man gör en skarp distinktion mellan de informationsresurser som sägs tillhöra skolans domäner och de som faller utanför denna så står utbildning i att välja ut dessa resurser lågt på agendan.

För skolor och bibliotek är det många gånger filtrering som är medlet för att motverka återvinning av det som kallas skadligt innehåll medan man inte kan se tydliga insatser på utbildning för att hantera detta skadliga innehåll. På Söderängsskolan menar skolbibliotekarien att elevernas informationssökningskunskaper brister. Samtidigt prioriteras inte att motverka denna ”brist”. Istället är det reglering av Internet som står i fokus.

Kontroll, övervakning och reglering påverkar tillgängligheten och tillgången till Internetrelaterade resurser. Detta legitimeras genom konstruktionen av vad barn är (under tillblivelse och i de vuxnas beskydd och kontroll). Sammanfattningsvis kan sägas att denna begränsade fallstudie visat att man begränsar barnens kommunikation och informationsinhämtning beroende på de risker som upplevs samt att man värderar barnens Internetverksamhet lågt och vill upprätthålla och värna om de konstruktioner som särskiljer skolaktiviteter från fritidsaktiviteter och korrekt information och kunskap från sådan som tillhör andra arenor än det seriösa, etablerade fältets.

Utbildning i hur man återvinner den information som önskas och hur man agerar på Internetbaserade forum är en fråga som rests i relation till Internetbaserade risker. Att plädera för utbildning eller att barnen själva skall agera mot oönskade företeelser på

Internet är att se barnen som handlande subjekt snarare än individer som genom vuxnas omsorg och beskydd skall hindras från konfrontation med risker. I Netscans retorik finns kommunikation med barn om risker främst som ett medel för en vuxen att nå den Internetvärld som beskrivs vara utom räckhåll. Genom att bygga förtroende får man barn att berätta om sin Internetvardag. Samtidigt skall man vid sidan av detta byggande av förtroende övervaka de ungas Internetaktiviteter. För en förälder som upptäcker riskerna i de ungas Internetvärld så ligger det nära till hands att stänga av och förbjuda Internetanvändning (jfr Netscan, 2006). Hos de vuxna vilar ansvaret att reglera, övervaka och kontrollera barns Internetvistelse.

Sammanfattningsvis kan sägas att det avgörande för konstruktionen av riskerna är att barn är värnlösa och oskuldsfulla och måste skyddas. Att riskerna är kopplade just till barn gör dem starka och upprörande. Reaktionerna och kraven på åtgärder (begränsningar) är relaterade till vuxnas upplevda ansvar att skydda de unga men utifrån premisser som kan bibehålla barnens ovetande och bekymmerslöshet.

För att förstå hur man sätter in åtgärder mot riskerna och vilka konsekvenser det får så måste de olika förståelseramar eller konstruktioner av Internet som kommit till uttryck i denna uppsats belysas. Vid sidan av den konstruktion av Internet som förutsätter risker och där vuxna med dåliga avsikter försöker snärja barn genom att utge sig för att själva vara unga, så kan man ihågkomma Simpsons understrykande av att identitetsmanipulation på Internet är en aktivitet som inte bara groomare kan tillskrivas. Både barn och vuxna byter karaktäristika i sin Internetkommunikation (Simpson, 2005, s. 115 ff). Internet kan också förstås som en mångfald av platser där unga leker med sin identitet, söker information och skapar sociala kontakter utom räckhåll för vuxna. Med denna förståelseram har vuxna inte kontroll över deras agerande, sökande, lärande och skapande av kontakter.

Trots de invändningar som kan resas mot denna romantiserade beskrivning och de regleringar som Internet är föremål för då det tillhandahålls unga användare talar mycket dock för att unga i hög utsträckning själva lär sig använda Internet och skapar sociala relationer på egen hand. De prövar sig fram, använder sidor som de får tips om av vänner och de sidor som de finner genom till kommersiella sökmotorer. I de intervjuer med unga användare som belysts i denna uppsats är det bland annat denna aspekt som dröjer sig kvar: Internet som en plats för upprätthållande av kommunikationen med nära vänner, skapande av nya relationer och resurs för de många intressen intervjudeltagarna gav uttryck för. Tillhandahållandet av Internet utan formell utbildning kan därför räcka långt och fylla andra funktioner än dem som traditionellt beskrivits och uppmuntrats.

Vad innebär det för konstruktionen av barndomen om följande scenarion upplevs som relevanta: Om man uppfattar barnen som oberoende aktörer på Internet med egen möjlighet att skapa egna sociala relationer och därmed rättigheter att själva konstruera identiteter i cyberrum som vuxna inte godkännt. Om barnen hämtar sin egen information och hittar sina egna relationer utanför vuxnas kontroll. Då är vuxna inte längre hegemoniska gatekeepers med makten att avgöra vilken kunskap och vilka erfarenheter som skall komma barnen till del. Vi kan då inte heller anpassa informationen, erfarenheterna och relationsskapandet till den "utvecklingsfas" som barnet enligt konstruktionen befinner sig i. Därmed motsägs en "fri" tillgång till Internet av den okunskap, oskuldsfullhet och brist på erfarenhet som barnet skall förkroppsliga.

Filtrering och kontroll är åtgärder och "beskydd" som kommer uppifrån och inte förutsätter inblandning av barnen som handlande och agerande subjekt. Dessa åtgärder kan vidtas utan att man ger barnen kunskap om riskerna och lär dem motstånd. Att tala

om riskerna och att lära barnen motstånd skulle vara detsamma som att bryta den magiska cirkeln av oskuld och passivitet. Att beskriva barnen som skyddslösa bekräftar att det är denna plats de skall inta och göra oss (vuxna) oförmögna att se försök till motstånd samt ta vara på detta motstånd och empower barn.

7 Sammanfattning

Internetbaserad information och kommunikation uppmärksammas ofta. Mediet har beskrivits med superlativ både i fråga om sina positiva aspekter och i fråga om de problem och risker man förutspått eller menat sig uppleva. Massmedia beskrivs i denna uppsats ha en viktig funktion i beskrivningen av Internetbaserad information och kommunikation utifrån dessa förståelseramar.

I denna uppmärksamhet som riktats mot Internet har barns och ungdomars Internetanvändning intagit en särskild plats. Risker har beskrivits med de ungas användning av mediet och nationellt och internationellt har åtgärder mot dessa risker vidtagits.

Inom biblioteks- och informationsvetenskapen har denna diskussion uppmärksammas utifrån frågan om filtrering av Internetbaserade informationsresurser. I USA har en debatt pågått för och emot filtrering då denna krävs av offentliga institutioner som tillhandahåller Internet till barn och ungdomar.

Denna uppsats teoretiskt bärande begrepp är risk, barn/barndom och genus. Fokus för studien är barnens användning av Informations och kommunikationsteknik (IKT) och hur de risker som relateras till denna konstrueras av olika aktörer. För att belysa riskkonstruktionerna och hur de hanteras av berörda aktörer så redovisas i denna uppsats en fallstudie som genomförts på en grundskola i Skåne samt på företaget Netscan i Malmö. Genom denna studie belyses riskkonstruktionerna samt dess konsekvenser för tillhandahållandet av IKT för barn och unga.

Genom fallstudien belyser denna uppsats hur konstruktionen av de Internetrelaterade risker som förknippas med barns och ungas Internetanvändning ser ut. Barns och ungas Internetanvändning konstrueras som riskfylld bland annat genom den grooming de kan utsättas för av vuxna via bland annat det som kallas för ungdomssajter. Den andra återkommande risken som beskrivs med de ungas Internetanvändning är risken att återvinna skadligt innehåll i form av till exempel pornografi och bombrecept.

Uppsatsen visar att riskerna konstrueras med utgångspunkt i förståelsen för den grupp som sägs vara utsatta för risk, barnen. Barndomen kontextualiserad i västerländsk kultur diskuteras därmed utifrån en konstruktionistisk utgångspunkt och den genomförda fallstudien visar att de ungas plats i de begreppsliga rum som barndomen innebär utgör grund för hur man beskriver och riktar åtgärder mot riskerna. Barnen konstrueras som oskuldsfulla, okunniga och passiva. Denna konstruktion och särskiljning av olika åldersgrupper utgör en grund för maktfördelning och de ungas position och den karaktäristik som de tillskrivs utgör en del av grunden för barnens maktlöshet i rådande struktur.

Föreliggande uppsats visar hur åtgärderna som vidtas mot de risker som konstrueras kan förstås utifrån Ulrich Becks teori om Risksamhället. I detta beskrivs det expertberoende som blir följden av de risker som legitimeras och uppmärksammas (Beck, 1998, s. 44 ff). I belysningen av riskkonstruktionerna framträder en expert på

området som tongivande i svensk kontext. Denna är Internetanalytikern Mats Andersson och det företag han startat, Netscan.

Vid sidan av barndomen som en viktig resonansbotten för hur riskerna konstrueras så utgör barnens genus en viktig utgångspunkt. Flickorna är i konstruktionen dubbelt utsatta för risker. Genus och ålder samverkar och förstärker varandra varför en intersektionalistisk förståelse av begreppen därför anammas.

Den fallstudie som genomförts visar att riskkonstruktionerna utgör en grund för att man begränsar och reglerar barns och ungas tillgång till Internetbaserad information och kommunikation. Dock belyses även att konstruktionen av vad som är kunskap respektive information är avgörande för hur man begränsar de ungas Internetanvändning genom omfattande byråkratiska regler och filtrering.

8 Referenser

- Bask Davidsson, L. & Andersson, J. (2004). *Chatt och e-post: Ett möte på folkbibliotekens publika datorer?*. Magisteruppsats i Biblioteks- och informationsvetenskap vid Institutionen för kulturvetenskap. Lund: Lunds universitet.
- Beck, U. (1998). *Risksamhället: på väg mot en annan modernitet*. Göteborg: Daidalos.
- Bergquist, T. (2005). IT och lärande i skola och lärarutbildning. *Tidskrift för lärarutbildning och forskning*, Vol. 1-2, s. 11-22.
- Berger, P. & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. London: Penguin books.
- Bertot, J. C., Jaeger, P. T. & McClure, C. R. (2004). The effects of the Children's Internet Protection Act (CIPA) in public libraries and its implications for research: A statistical, policy, and legal analysis. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, Vol. 55:13, s. 1131-1139.
- Björvall, K. (2005). *Vill ha mer: Om barn, tid och konsumtion*. Stockholm: Ordfront.
- Björk, N. (1996). *Under det rosa täcket: Om kvinnlighetens vara och feministiska strategier*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Bourdieu, P. (1997). *Kultur och kritik: anföranden*. Göteborg: Daidalos.
- Bris (2001). *Bris Webbrapport 10 maj 2001: Mobbning på nätet finns det?*. (Elektronisk) Tillgänglig: <http://kikaren.lf.svekom.se/artikeldokument.asp?C=3569&A=12979&FileID=74643&NAME=BRIS-Webbrapport2001.pdf> (2006-10-31).
- Burr, V. (2003). *Social constructionism*. London: Routledge.
- Butler, J. (1993). *Bodies that matter: on the discursive limits of "sex"*. New York: Routledge.
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of Identity*. New York: Routledge.
- Dahlgren, P. (red.) (2002). *Internet, medier och kommunikation*. Lund: Studentlitteratur.
- Davies, K & Esseveld, J. (1989). *Kvalitativ kvinnoforskning*. Stockholm:

Arbetslivscentrum.

Dunkels, E. (2005). Nätkulturer: vad gör barn och unga på Internet. *Tidskrift för lärarutbildning och forskning*, Vol. 1-2, s. 41-50.

Ecpat (2006a). *Hur du skyddar ditt barn online*. (elektronisk) Tillgänglig: <http://www.ecpat.se/upl/files/95.pdf> (2006-10-31).

Ecpat (2006b). *Att tänka på när du surfar*. (elektronisk) Tillgänglig: <http://www.ecpat.se/upl/files/92.pdf> (2006-10-31).

Edwards, L. Y. (2005). Victims, Villains, and Vixens. I S. R. Mazzarella (Red.), *Girl wide web: Girls, the Internet and the negotiation of identity*. New York: Peter Lang Publishing.

Eliasson, B. (2005). *Diskurser om informationssamhället: Analys av några offentliga texter*. Karlstad: Karlstad universitet.

Engdahl, O. & Larsson, B. (2006). *Sociologiska perspektiv: Grundläggande begrepp och teorier*. Lund: Studentlitteratur.

Enochsson, A. (2001). *Meningen med webben: en studie om Internetsökning utifrån erfarenheter i en fjärdeklass*. Karlstad: Karlstad universitet.

Enochsson, A. (2003). *Young teenagers in Net communities*. Paper presented at NERA:s 31st congress at The Danish University of Education, Copenhagen. March 6-9.

Friends (2006). *Friends*. (elektronisk) Tillgänglig: <http://www.friends.se/> (2006-02-14).

Fritz, T. (2005). Kryp in på Lunarstorm en plats för lärande!. *Nät och Bildning: Tidskrift för folkbildningens flexibla lärande*, Vol. 1, s. 1-8.

Gålmark, L. (2005). *Skönheter och odjur: en feministisk kritik av djur-människa-relationen*. Göteborg: Makadam.

Hamsterpaj (2006). *Hamsterpaj*. (Elektronisk) Tillgänglig: www.hamsterpaj.net (2006-10-23).

Hellgren, M. (2006). *"Offline är som att sitta i ett trångt betongrum och online är som att sitta på en äng med klarblå himmel": Om datorspel, chatt, identitetsskapande och värdegrund*. Kandidatuppsats i Mediepedagogik vid Musikhögskolan i Piteå. Piteå: Lunds tekniska universitet.

Hernvall, P. (2001). *Barns digitala rum: berättelser om e-post, chatt & Internet*. Stockholm: Stockholms universitet, Pedagogiska institutionen.

Hernvall, P. (2003). *barn@com : att växa upp i det nya mediasamhället*. Stockholm: HLS förlag.

Hilte, M. (1996). *Avvikande beteende: en sociologisk introduktion*. Lund: Studentlitteratur.

hooks, b. (1989). *Talking back: thinking feminist, thinking black*. Boston, mass: South end press.

Höynä, A. (2005). *EU om olagligt och skadligt innehåll på Internet: En diskursteoretisk analys*. Magisteruppsats i Biblioteks- och Informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks-och informationsvetenskap. Borås: Högskolan i Borås.

Jaeger, P. T., Bertot, J. Carlo & McClure, C. R. (2004). The effects of the children's Internet Protection Act (CIPA) in public libraries and it's implications for research: a statistical, policy and legal analysis. *Journal of the American society for information science and technology*, vol. 55:13, s. 1131-1139.

James, A. & Prout, A. (red.) (1997). *Constructing and reconstructing childhood*. (2nd ed.) London: Falmer press.

Kamrat (2006). *Kamrat*. (elektronisk) Tillgänglig: <http://www.kamrat.com> (2006-10-23).

Kitzinger, J. (1997). Who are you kidding?: Children, Power and the struggle against sexual abuse. I James, A. & Prout, A. (red.) *Constructing and reconstructing childhood*. (2nd ed). London: Falmer press.

KK-stiftelsen (2006). (elektronisk) *Hallå var är alla vuxna?*. Tillgänglig: <http://www.kollegiet.com/templates/StandardPage.aspx?id=740&IDnav=69> (2006-10-24).

Kranich, N. (2004). Why filters won't protect children or adults. *Library administration & management*, Vol. 18, s. 14-19.

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Limberg, L., Hultgren, F. & Jarneving, B. (2002). *Informationssökning och lärande: en forskningsöversikt*. Stockholm: Skolverket.

Lorber, J. & Farrell, S. A. (red.) (1991). *The social construction of gender*. Newsbury Park: SAGE publications.

Lunarstorm (2006). *Lunarstorm*. (elektronisk) Tillgänglig: <http://www.lunarstorm.se> (2006-10-23).

Madsen, S. & Nilsson, K. (2004). *Internet the dangers and the possibilities: A study about swedish and Danish teenagers' Internet habits*. B-uppsats i sociologi vid institutionen för sociologi. Lund: Lunds Universitet.

Mazzarella, S. R. (red.) (2005). *Girl wide web Girls, the Internet and the negotiation of identity*. New York: Peter Lang Publishing.

- Medierådet (2005). *Med eller utan filter?*. (elektronisk) Tillgänglig: http://www.medieradet.se/templates/Page_90.aspx (2006-02-14).
- Merriam, S. B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Mulinari, D. & de los Reyes, P. (2005). *Intersektionalitet : kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Malmö: Liber.
- Netscan (2006). *Vad är Netscan?* (elektronisk) Tillgänglig: <http://www.netscan.se/> (2006-10-23).
- Peter, J. & Valkenburg, P. M. (2006). Adolescents' exposure to sexually explicit material on the internet. *Communication research*, Vol. 33:2, s. 178-204.
- Rädda Barnen (2006). *Rädda barnen: Save the children Sweden*. (elektronisk) Tillgänglig: <http://www.rb.se/sv/1000.aspx?flash=yes> (2006-10-23).
- Sahlin, I. & Åkerström, M. (2001). *Det motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur.
- SAFT (2006). *Saft*. (elektronisk) Tillgänglig: <http://www.saftonline.org/> (2006-02-14).
- SCB (2005). *Användning av datorer och Internet*. (elektronisk) Tillgänglig: http://www.scb.se/templates/subHeading_154524.asp (2006-02-14).
- Simpson, B. (2005). Identity Manipulation in Cyberspace as a Leisure Option: Play and the exploration of self. *Information & Communications Technology Law*, Vol. 14:2, s. 115-131.
- Sjöberg, U. (1999). Att leva i Cyberspace: En studie om hur yngre svenska tonåringar använder och upplever internet I Christensen, C. L. & Carlsson, U. (red.) *Börn, unge och medier*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Sjöberg, U. (2002). *Screen Rites: A study of Swedish young people's use and meaning-making of screen-based media In everyday life*. Lund: Sociologiska Institutionen, Lunds universitet.
- Skeggs, B. (1997). *Formations of class and gender*. London: SAGE Publications Ltd.
- Smith, A. M. & Kollock, P. (red.) (1999). *Communities in cyberspace*. London: Routledge.
- Snuttis Community. (2006). *Snuttis*. (elektronisk) Tillgänglig: <http://www.snuttis.se/> (2006-10-23).
- Snyggast (2006). *Snyggast*. (elektronisk) Tillgänglig: <http://www.snyggast.se/> (2006-10-23).
- Svantesson, E. (2006). Stopp för anonyma SMS. *Dagens Nyheter*, Vol. 2006-10-17.

Talja, S., Tuominen, K. & Savolainen, R. (2005) "Isms" in information science: constructivism, collectivism and constructionism. *Journal of documentation*, Vol. 61, s. 79-98.

Tapscott, D. (1998). *Growing up digital: The rise of the net generation*. New York: McGraw-Hill.

Thulin, E. (2004). *Ungdomars virtuella rörlighet: Användning av dator, internet och mobiltelefon i ett geografiskt perspektiv*. Göteborg: Kulturgeografiska institutionen, Handelshögskolan, Göteborgs universitet.

Tuominen, K., Savolainen, R. & Talja, S. (2005). Information literacy as a sociotechnical practice. *Library Quarterly*, Vol. 75, s. 329-345.

Vetenskapsrådet (2007). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. (elektronisk) Tillgänglig: http://www.vr.se/download/18.6b2f98a910b3e260ae28000360/HS_15.pdf (2007-05-10)

Wall, D. S. (red.) (2001). *Crime and the Internet*. London: Routledge.

Wallén, G. (1993). *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.

Waltermann, J. & Machill, M. (red.) (2000). *Protecting our children on the Internet Towards a New culture of responsibility*. Gutersloh: Bertelsmann Foundation Publishers.

West, C. & Zimmerman, D. H. (1991). Doing gender. I Lorber, J. & Farrell, S. A.(red.) *The social construction of gender*. Newsbury Park: SAGE publications.

Woodhead, M. (1991). Psychology and the Cultural Construction of children's needs I James, A. & Prout, A. (red.) *Constructing and reconstructing childhood*. (2nd ed) London: Falmer press.

Ybarra, M. L. & Mitchell, K. J. (2005). Exposure to Internet pornography among children and adolescents: a national survey. *Cyberpsychology & behavior*. Vol. 8:5, s. 473-486.

Ydrefelt, L. (2003). *Livet är Inget schema: om att kunna vara tonåring och mamma*. Kandidatuppsats i Sociologi vid Sociologiska institutionen. Lund: Lunds universitet.

Bilaga 1

Intervjuguide Mats Andersson och Åsa Hansson

Er verksamhet

Vilken verksamhet bedriver Netscan?

Din roll

Vilken funktion har du på Netscan.

Syfte

Vad är syftet med din/er verksamhet?

Samarbete etc

Netscans relation till andra aktörer?

Barns och ungas Internetanvändning

Hur upplever du/vad tycker och tänker du om barn och ungdomars Internetanvändning?

Internet och andra forum

Hur ser du på Internet i förhållande till andra forum eller miljöer? Likheter/skillnader.

Ansvar

Vem/vilka har ansvar för barn och ungdomars Internetanvändning?

Bilaga 2

Intervjuguide barn på Söderängsskolan

Användning

Hur/till vad använder du/ni Internet?

Vilka sidor använder du/ni?

Var och när

Var och när brukar du/ni använda Internet?

Hur mycket använder du/ni Internet?

Diskussioner och samtal

Brukar du/ni diskutera Internet med föräldrar/lärare/kompisar? Om ja: Beskriv.

Har ni haft diskussioner om Internetanvändning på skolan?

Positivt

Vad är bra med Internet?

Negativt

Vad är dåligt med Internet?

Utbildning

Har du/ni haft utbildning i att använda Internet på skolan?

Bilaga 3

Intervjuguide rektor och bibliotekarie

Egen användning

Använder du Internet? Till vad?

Positivt

Vad tycker du är positivt med Internetanvändning?

Negativt

Vad tycker du är negativt med Internetanvändning?

IKT i skolan

Hur används Internet på skolan?

- I undervisningen.
- Utanför skoltid.

Upplevelser av ungas IKT-användning

Hur upplever du barn och ungdomars Internetanvändning?

Internet och andra miljöer

Hur ser du på Internet i förhållande till andra forum eller miljöer? Likheter/skillnader.

Ansvar

Vem/vilka har ansvar för barn och ungdomars Internetanvändning?

Diskussioner

Har ni haft diskussioner om Internet på skolan?